

DEMOKRATIAN ITSEPUOLUSTUS NYKY-SUOMESSA

Jyväskylän yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Valtio-oppi, toukokuu 2020
Pro gradu -tutkielma
Hannakaisa Markkanen

TIIVISTELMÄ

DEMOKRATIAN ITSEPUOLUSTUS NYKY-SUOMESSA

Hannakaisa Markkanen
Pro gradu -tutkielma
Valtio-oppi
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Pekka Korhonen
Kevät 2020
Sivumäärä:

Tutkielma on monitahoinen. Sen tarkoituksena on spesifisti selvittää Suomen parlamentaarisen instituution ja yleisemmin suomalaisen poliittisen järjestelmän reagoimista äärioikeistolaisen liikehdinnän nousuun pakolaiskriisin ollessa akuuteimmillaan syksyllä 2015. Toisaalta tutkielmassa pohditaan teoreettisesti poikkeusolojen vaikutusta yhteiskuntaan ja demokratiaan sekä sitä, millaiselle arvopohjalle suomalainen yhteiskunta nojaa. Tutkimusaineistona on keskustelualoite rasismista ja vihateoista Suomessa sekä sen pohjalta käyty ajankohtaiskeskustelu 14.10.2015.

Suomen eduskuntapuolueet asettuivat ajankohtaiskeskustelussa hyvin vahvasti rasismia vastaan. Keskustelualoite voidaan nähdä yhtenä suomalaisen demokratian toimivana välineenä purkaa yhteiskunnallisia jännitteitä. Se tarjosi osaltaan mahdollisuuden pakolaiskriisin kanavointiin parlamentaarisin keinoin ja toimi samalla opposition politiikan teon välineenä. Rasisminvastaisen viestin lähettäminen on myös keskustelualoitteen ja eduskuntakeskustelun yksi tavoite ja se näyttäisi keskustelussa toteutuvan. Keskustelualoitteella pyrittiin vaikuttamaan äärioikeiston tilannekuvan päivittämiseen ja laittamaan liikkeelle lainsäädännöllisiä kiristyksiä vihapuheen ja vihatekojen hillitsemiseksi.

Suomalaisten laajasti tukema ja tutkimustenkin mukaan arvostama kaikkien ihmisten oikeus hyvään elämään, suvaitsevaisuus, tasa-arvo ja siitä kumpuava yhteiskunnallinen luottamus näyttäisivät pitävän suomalaista demokraattista yhteiskuntajärjestelmää pystyssä. Muista EU-maista Suomea erottavat erityisesti tasa-arvo ja suvaitsevaisuus. Koska universaalit arvot, suvaitsevaisuus ja hyväntahtoisuus, sekä osaltaan turvallisuus, eivät vahvistu yhtä aikaa, se selittää osaltaan suomalaisten kahtiajakoa pakolaiskriisissä: vieraanvaraisuutta ja ihmisarvoa vaalivaa toimintaa ja toisaalta turvallisuushakuisuutta. Tutkielman mukaan näyttäisi siltä, että parlamentarismi yhdessä tasa-arvoisuuden ja suvaitsevaisuuden perinteen kanssa pitää meidät poissa Giorgio Agambenin leireiltä ja totalitarismin tieltä. Turvapaikanhakijoiden ei myöskään voi katsoa olevan agambenilaisittain ”paljasta elämää”, sillä heitä ei Suomessa riisuttu poliittista oikeuksista. Roberto Espositon immuniteetin käsitteen näkökulmasta Suomi ei myöskään immunisoinut itseään turvapaikanhakijoita vastaan. Toisin on nyt vallitsevassa covid-19-tilanteessa, jossa voitaneen katsoa valtion pyrkivän jokseenkin voimakkaasti immunisoimaan itseään. Tästäkin huolimatta kaikki on tapahtunut eduskunnan tuella ja lainsäädäntöjärjestyksen mukaan. Parlamentarismien proseduureja ei ole lähdetty hylkäämään missään vaiheessa poikkeuksellisesta tilanteesta huolimatta nyt eikä vuoden 2015 pakolaiskriisin osalta.

Avainsanat: eduskunta, parlamentarismi, Giorgio Agamben, Roberto Esposito, poikkeustila, biovalta, demokratia, arvot

1. JOHDANTO	4
2. MERKITYSRAKENTEIDEN TULKINTA.....	7
3. EPISODI SYKSYLTÄ 2015	9
3.1 Keskustelualoite eduskunnassa	9
3.1.1 Keskustelualoitteen sisältö	9
3.1.2 Keskustelualoitteen kulku täysistunnossa 14.10.2015	11
3.2 RASISMIN VASTAINEN JULISTUS	12
3.3 ”HYVIEN IHMISTEN HILJAISSUUS ON IHMISKUNNAN TRAGEDIA”	13
3.4 ”ÄÄRILIIKKEIDEN VÄKIVALTA ON SUOMESSA TOSIASIA”	18
3.5. ”Moi”-TARINA	23
4. AGAMBEN JA ESPOSITO: OLEMMEKO MENOSSA KOHTI IMMUNISOITUA YHTEISKUNTA JA LEIRIEN NORMALISOITUMISTA?	26
4.1 SÄÄNTÖ ON POIKKEUS	28
4.2 BIOS JA ZOË – PYHÄÄ VAI PALJASTA ELÄMÄÄ?	30
4.3 KANSALLISVALTIOT KRIISISSÄ PALJAAN ELÄMÄN EDESSÄ	33
4.4 LEIRIT OSANA YHTEISKUNTA	34
4.5 GLOBAALIA HALLINTAA	36
4.6 IMMUNITEETTI YHTEISÖN SUOJANA	36
4.7 ELÄMÄNPOLITIIKASTA KUOLEMANPOLITIIKKAAN	39
4.8 IHMISYKSILÖ ENSIN	41
5. PARLAMENTARISMI MUUTOKSEN KANAVOIJANA.....	47
5.1 PARLAMENTARISMI JA PARLAMENTAARINEN POLITIIKKA.....	47
5.2 DEBATOINNIN LUONNE	48
5.3 POLIITTISEN MUUTOKSEN KANAVOINTI.....	50
5.4 PARLAMENTAARISEN MENETTELYN HALLINTA	52
6. SUOMALAISET ARVOT DEMOKRAATTISEN JÄRJESTELMÄN ITSEPUOLUSTUKSENA	54
6.1 LIBERALISMI	54
6.2 ARVOT	55
6.2.1 Hofsteden kulttuurien väliset arvoulottuvuudet.....	56
6.2.2. Schwartzin arvoteoria.....	57
6.2.3 Tasa-arvo ja luottamus.....	59
6.3 MIHIN SUUNTAAN OLLAAN MENOSSA?	61
6.4 ARVOJEN MUUTOS SUOMESSA	62
6.4.1 Globalisaatio, uusliberalismi ja arvot	63
6.4.2 Eurooppa ja Suomi.....	63
6.5 LUOTTAMUS JA DEMOKRATIA	64
7. LOPUKSI.....	67
LÄHDELUETTELO	71

1. Johdanto

Suomi joutui uuden tilanteen eteen vuonna 2015. Maailman pakolaisvirta lähti liikkeelle loppukesästä 2015 siinä määrin, että Suomeenkin saapui vuoden 2015 aikana 32 000 turvapaikanhakijaa (Sisäministeriön verkkosivut). Tilanne yllätti paitsi suomalaiset myös koko Euroopan. Colin Bundyn (2016, 5-6) mukaan kyseessä oli maailman neljäs pakolaiskriisi. Ensimmäisenä pakolaiskriisinä Bundy (2016, 5) pitää ensimmäisen maailmansodan aikaista ja jälkeistä tilannetta 1914-1922, jolloin muodostui noin viisi miljoonaa pakolaista. Toisena kriisinä hän pitää toisen maailman sodan jälkeistä tilannetta, jolloin yli 40 miljoonaa pakolaista oli liikkeellä. Kolmannen kerran pakolaisia oli Euroopassa liikkeellä 1990-luvulla Neuvostoliiton hajoamisen, Jugoslavian sotien ja länsivaltojen sotien seurauksena Irakissa ja Afganistanissa. Neljäs pakolaiskriisi alkoi 2011 ja saavutti huippunsa 2014-2015, ja sen taustalla olivat Syyrian sota, epäonnistuneet tai hauraat valtiot Libya, Afganistan, Irak, Somalia, Sudan ja Kongon Demokraattinen Tasavalta. Lisäksi taustalla vaikuttivat ”globaalinen etelän” valtioiden kyvyttömyys hoitaa niiden pakolaisia sekä nopea uusien reittien muodostuminen massasiirtolaisille Balkanilta ja Itä-Euroopasta kohti haluttuja määränpäitä kuten Saksaa, Ruotsia, Tanskaa ja Iso-Britanniaa kohti. (Bundy 2016, 6.) Suurin osa vuonna 2015 Suomeen saapuneista turvapaikanhakijoista oli Irakin (65 %), Afganistanin (14 %), Somalian (6 %), Albanian (2 %) ja Syyrian (2 %) kansalaisia. 11 % hakijoista edusti muita kansalaisuuksia (Ulkoministeriön 23. määräaikaishetki 12/2015 koskien rasisminvastaista yleissopimusta).

Syksyllä 2015 lokakuussa tilanne pakolaisvirran suhteen oli kuumimmillaan. Torniossa virtasi turvapaikanhakijoita Suomeen ja vastaanottokeskuksia perustettiin pikavauhtia ympäri Suomea, vapaaehtoiset olivat auttamassa erilaisten keräysten järjestämisessä ja konkreettisesti vastaanottokeskuksissa. Syksyn aikana levottomuuksia ja mielenosoituksia esiintyi paitsi Suomessa myös muualla Euroopassa. Mielenosoituksia järjestettiin pakolaisten puolesta ja heitä vastaan. Suomessa tapahtuneista ehkäpä surullisin ja tunnetuin rasistinen, kansainvälistä huomiotaakin saanut mielenosoitus järjestettiin 24.9.2015, jossa ilotulitusraketit kohdistettiin vastaanottokeskukseen saapuvaa linja-autoa kohti Lahden Hennalassa, ja lisäksi ihmisiä kohti heiteltiin kiviä. Linja-auton kyydissä oli perheitä ja pieniä lapsia. Tapahtuman yhteydessä verkossa ja mediassa levisi kuva valkoiseen Ku Klux Klan -lakanaan pukeutuneesta hahmosta, jolla on kädessään Suomen lippu. Lisäksi samana yönä tehtiin polttopullohyökkäys vastaanottokeskusta vastaan Kouvolassa. Lokakuun alussa puolestaan turvapaikanhakijat järjestivät

ruokamielenosoituksen Oulussa. He eivät suostuneet syömään suomalaista ruokaa, koska se oli liian laimeasti maustettua. Tämäkään ilmiö ei tapahtunut pelkästään Suomessa vaan turvapaikanhakijat järjestivät samanlaisia mielenosoituksia mm. Italiassa ja Saksassa. Lokakuussa ei vielä osattu sanoa, kuinka paljon ihmisiä maahamme tulee ja arviot vaihtelivat 30 000 – 50 000 tulijan välillä. Keväällä 2015 valittu uusi Juha Sipilän hallitus ilmoitti erilaisista leikkauksista ja hoidettavanaan sillä oli akuutti kriisi turvapaikanhakijoiden kasvavan määrän kanssa. Rahaa ja lisäresursseja tilanteen hoitamiseen piti löytyä. Poliittinen ilmapiiri Suomessa kiristyi nopeasti.

Myös sosiaalisessa mediassa ja lehtien palstoilla käytiin sanallista kamppailua turvapaikanhakijoiden, maahanmuuttajien ja pakolaisten puolesta ja vastaan kesän 2015 lopulta lähtien. Keskustelussa, erityisesti sosiaalisessa mediassa oli mukana oikean tiedon lisäksi myös väärää tietoa. Jopa päätoimittajien yhdistys otti 1.3.2016 kantaa luotettavan median puolesta. Vihapuhetta lietsottiin internetin palstoilla nimimerkkien takaa. Vihapuheesta tehtiin myös poliisin mukaan tutkintapyyntöjä, joissa epäiltiin kiihotusta kansanryhmää vastaan. Myös poliisi ilmoitti, että vihapuhe on lisääntynyt.

Sisäpoliittisesti tilanne herätti keskustelua ja tilanne oli syksyllä 2015 varmaankin herkimmillään paitsi Suomessa myös laajemmin Euroopassa. Suomessa hallitus väläytteli tiukennuksia turvapaikanhakijakäytänteisiin ja mahdollisuutta erillisen sosiaaliturvan järjestämistä turvapaikanhakijoille. Esimerkiksi Tanska tiukensi turvapaikanhakijoiden ehtoja ja Unkari puolestaan sulki turvapaikanhakijat kirjaimellisesti piikkiaidan taakse. EU-maat reagoivat tilanteeseen eri tavoin, ja yhteisistä säännöistä, kuten Dublinin sopimuksesta livettiin. Myös rajatarkastuksia otettiin vaihtelevasti käyttöön. Poliitikot koettivat saada pidettyä oman maan kansalaiset tyytyväisenä erilaisilla toimilla, jotta yhteiskuntarauha ei järkkyisi ja turvapaikanhakijat hyväksyttäisiin paremmin.

Tutkimuskysymys ja tutkimusongelmat

Tilanne oli vuoden 2015 syksyllä jännittynyt ja kahtia jakautunut; tuntui kuin olisimme eläneet poikkeuksellisia aikoja. Silloinen ilmapiiri viritti pohtimaan Suomen ja Euroopan tulevaisuutta. Paljon on tapahtunut syksyn 2015 jälkeen, mutta kriisin alkumetreillä otetut askeleet ovat aina tärkeitä, sillä ne määrittävät suunnan, johon ollaan lähdössä. Lähtökohtana tutkimukselle on mieleeni painunut ajankohtaiskeskustelu eduskunnassa syksyllä 2015. Lähdin ensin tutkimaan sitä syksyn 2015 ja kevään 2016 aikana. Olin kiinnostunut siitä, millaista retoriikkaa keskustelussa käytettiin ja miten oppositio–hallitus-asetelma

keskustelussa näky. Jo tuolloin kuitenkin pakolaistilanne ja EU-maiden erilaiset suhtautumistavat siihen mietityttivät. Sitten tutkimus jäi pöydälle lepäämään ja työelämä vei jälleen mennessään. Keväällä 2020 palasin jälleen tutkimuksen pariin ja pakolaisten asema ja heihin suhtautuminen nousivat jälleen mieleen, ja samaan aikaan koronavirus covid-19 rantautui myös Suomeen, joten elimme jälleen poikkeuksellisia aikoja. Osittain varmaankin tästä johtuen etenin tutkimuksessa teoreettiseen yhteiskunnallisten poikkeusolojen pohdintaan. Poikkeukselliset ajat asettavat länsimaiset yhteiskunnat tilanteeseen, jossa demokratian ja oikeusvaltion periaatteet joutuvat testiin. Periaatteiden rikkoutuminen voi olla poikkeustilassa tavanomaista enemmän mahdollista, ja kehityksen päässä voi hämöttää totalitarismi. Poikkeuksellisia aikoja pohdin italialaisten Giorgio Agambenin ja Roberto Espositon aikalaisanalyysien kautta. Syksystä 2015 asti olin kuitenkin kiinnostunut siitä, miten suomalainen yhteiskunta pysyi niin vakaana, vaikka äärioikeistolaista liikehdintää tapahtui. Toisin sanoen olen kiinnostunut siitä, mihin suomalainen yhteiskuntarauha perustuu. Millaiselle arvopohjalle suomalainen yhteiskunta nojaa? Onko olemassa joitakin suomalaiselle yhteiskunnalle leimallisia arvoja? Arvokeskustelu nousi myös syksyn 2015 julkisessa keskustelussa esiin. Tutkimus on monitahoinen. Sen tarkoituksena on selvittää Suomen parlamentaarisen instituution ja yleisemmin suomalaisen poliittisen järjestelmän reagoimista äärioikeistolaisen liikehdinnän nousuun pakolaiskriisin ollessa akuuteimmillaan syksyllä 2015. Toisaalta tutkielmassa pohditaan teoreettisesti poikkeusolojen vaikutusta yhteiskuntaan ja demokratiaan sekä sitä, millaiselle arvopohjalle suomalainen yhteiskunta nojaa.

Tämä tutkimus on oman aikansa ja paikkansa tuotos. Aineisto on valittu selaamalla ajankohtaisia täysistuntojen eduskuntadebatteja syksyltä 2015, jolloin kriisi oli akuuteimmillaan. Kyseinen debatti on valikoitunut edustamaan lähimmäksi pakolaiskriisikeskustelua. Olen tulkinut sisällön perusteella sen edustavan parhaiten pakolaiskriisikeskustelua, joten tietynlaista analyysiä olen tehnyt jo aineistoa valitessani.

Kävin läpi syksyn 2015 ajankohtaiset debatit. Syksyllä 2015 keskusteltiin myös erikseen ulkopoliitikasta, mutta kyseinen debatti keskittyi enempi ulkopoliitiikan sisältöihin ja oli kauempana pakolaiskriisistä kuin tutkimuksen kohteena oleva debatti. Lisäksi yksittäisillä kyselytunneilla ja muutamien muidenkin debattien yhteydessä pakolaiskriisi on noussut esille, mutta tutkimuksen kannalta ne osoittautuivat hajanaisiksi. Hedelmällisin ja sisällöllisesti koherentin eli toisin sanoen luotettavin aineisto syksyltä 2015 on tutkimuksen kohteeksi valittu debatti ”Keskustelualoite rasismista ja vihateoista Suomessa”, joka käytiin eduskunnassa 14.10.2015.

Juha Hakalan (2015, 22) mukaan kenen tahansa vakavasti asiaan suhtautuvan tutkijan työ on kuin terävällä veitsellä leikkaamista. Tutkija ei tarvitse sanojensa taakse määräenemmistöä, ainoastaan aineostonsa äänen ja tuen. Näin ollen hyvä leikkuutyö päättyy Hakalan mukaan (2015, 22–23) järkevään lopputulokseen ja parhaimmillaan se johtaa seesteisyyteen ja lahjomattomuuteen: kertoo, millä alalla tulokset pätevät ja miten ne ovat siirrettävissä toisiin samankaltaisiin tilanteisiin.

Tutkimuksen kannalta olennaista lienee tuoda esiin se, että olen ollut eduskunta-avustajana ja nähnyt ja kuunnellut satoja eduskunnassa tapahtuvia debatteja. Minulla on näin ollen esiymmärrys olemassa eduskunnassa tapahtuvista debateista, niiden tyypillisestä kulusta ja sisällöistä. Tutkijana minulla on esiymmärrys eduskuntadebatin luonteesta ja hallitus–oppositio-asetelmasta. En ole kuitenkaan ollut tutkimuskohteena olevan eduskuntadebatin aikana töissä eduskunnassa, joten sen suhteen olen etäällä tutkimuskohteesta ja hallitus–oppositio-asetelmasta. Toinen tutkimukseen vaikuttava tekijä lienee se, että olen koulutukseltani myös humanisti. Kielten ja kulttuurin osaamistaustani vaikuttanee osaltaan tulkintoihini. Olen kasvanut Suomessa ja käynyt kouluni Suomessa. Opiskeluaikana olen ollut opiskelijavaihdossa Saksassa sekä asunut valmistumisen jälkeen yhden kesän Italiassa. Minulla on siis myös pienimuotoista, omakohtaista kokemusta maahanmuuttajana olemisesta. Olen ollut kiinnostunut melkeinpä koko ikäni erilaisista kielistä ja kulttuureista ja tavoista nähdä maailmaa – ja olen edelleen. Tunnustan tutkijana sen, että osa esiymmärryksestäni, johon katson kuuluvaksi kokemukseni ja näkemykseni, on tiedostamatonta, mikä vaikuttanee osaltaan tulkintoihini, vaikkakin tutkimusta tehdään nojautuen aineistoon ja sille oikeutta tehden.

2. Merkitysrakenteiden tulkinta

Elämme inhimillisessä todellisuudessa, joka on merkitysten kyllästävä. Ulkoisesti samoilta näyttävät asiat ovat erilaisia, ja hyvin erilaisilta näyttävät asiat merkitsevätkin samaa. Moilasan ja Räihän (2015, 52) mukaan merkitykset ovat kontekstiherkkiä siinä mielessä, että esineillä tai asioilla ei ole itsessään merkitystä. Siksi asiat joudutaan merkityksiä etsittäessä suhteuttamaan toisiin asioihin, ja merkitysten tulkinnassa edellytetään herkkyyttä havaita vivahteita. (Moilanen ja Räihä 2015, 52.)

Kari Kiviniemen (2015,86) mukaan Kari Palosen mukaan (1988) tulkinta on aina ehdollinen, vajavainen ja yksipuolinen käsitys ilmiöstä. Jokainen tulkinta on Palosen mukaan kiistettävissä, ja jokaiselle tulkinnalle voidaan esittää myös vaihtoehtoja. Tämän

vuoksi Kiviniemen mukaan (2015, 86) tutkijan onkin hahmotettava mahdollisimman johdonmukainen käsitys omista tulkinnoistaan ja niistä perusteista, joiden pohjalta hän on näihin tulkintoihin päätenyt.

Tutkimuksessa pyrin nostamaan esiin erilaisia merkityssisältöjä ja retorisia keinoja, joita keskustelualoitteeseen ja siihen liittyvään eduskuntakeskusteluun liittyy. Olen kiinnostunut paitsi siitä, mitä sanotaan, myös siitä, mitä jätetään sanomatta, sillä todellisuutta myös luodaan kielen avulla. Lisäksi pyrin pohtimaan myös politikointia keskustelualoitteeseen liittyen. Olen myös kiinnostunut selvittämään, miten oppositio–hallitus-asetelma nousee esiin keskustelualoitteen myötä.

Syksyllä 2015 suomalainen poliittinen ilmapiiri tuntui kiristyneen ja jakautuneen kahtia: toiset toivottivat turvapaikanhakijat tervetulleeksi ja toiset puolestaan eivät. Äärioikeistolainen liikehdintä näytti nostavan päätään ja sanoista siirryttiin myös tekoihin. Tuntui kuin olisimme eläneet poikkeuksellisia aikoja, ja niin poliitikot antoivat myös ymmärtää. Tutkimuksessa ei keskitytä niinkään rasismiin, vihapuheeseen tai vihatekoihin, sillä mielestäni on selvää, että rasisisiksi tulkittavia tekoja tapahtui. Tutkimuksessa pyritään enemmänkin valottamaan ja pohdiskelemaan sitä, miten suomalainen yhteiskunta pysyi äärioikeistolaisesta liikehdinnästä ja poikkeuksellisista ajoista huolimatta vakaana, eli pyrin kurkistamaan sen taakse, millaisille arvoille suomalainen yhteiskunta ja demokratia rakentuu, tai mille sitä myös rakennetaan, ja mikä yhteiskuntaa vakauttaa. Pyrin myös pohdiskelemaan poikkeuksellisia aikoja Giorgio Agambenin ja Roberto Espositon aikalaisanalyysihin nojaten. Pakolaiskriisi pakottaa myös osin tarkastelemaan kansallisvaltiota ja kansalaisia ja hieman demokratiaakin.

Tutkimus lähtee liikkeelle luvussa kolme keskustelualoitteesta vihateoista ja rasismista Suomessa ja siitä käydystä ajankohtaiskeskustelusta eduskunnassa 14.10.2015. Luvussa kolme analysoidaan keskustelualoitetta ja siitä käytyä keskustelua. Luvussa neljä tarkastellaan Giorgio Agambenin ja Roberto Espositon aikalaisanalyysijä maailmastamme. Pyrin pohtimaan analyysijä vuoden 2015 pakolaiskriisin ja osin myös tämän kevään koronavirusepidemian aiheuttamia poikkeusoloja vasten. Luvussa viisi tarkastellaan parlamentarismia ja sen roolia yhteiskunnassa. Luvussa kuusi tarkastellaan suomalaisia arvoja Klaus Helkaman arvotutkimuksen (2015) pohjalta sekä arvojen ja demokratian suhdetta. Lisäksi pyritään vastaamaan kysymykseen siitä, onko jotakin suomalaisille leimallisia arvoja olemassa. Luku seitsemän summaa yhteen tutkimuksen tuloksia ja pohdintaa.

3. Episodi syksyltä 2015

3.1 Keskustelualoite eduskunnassa

Keskustelualoite on kansanedustajan eduskunnassa puhemiesneuvostolle tekemä kirjallinen ehdotus ajankohtaiskeskustelusta. Keskustelualoitteita oli vuonna 2015 kolme, joista rasismista ja vihateoista Suomessa oli ensimmäinen. Muut keskustelualoitteet koskivat ulkopoliittikkaa ja Suomen globaalipoliittikkaa (Eduskunta, keskustelualoitteet). Keskustelualoite on kansanedustajan yksi työväline. Sitä varten kerätään yleensä allekirjoituksia samaan tapaan kuin lakialoitteeseen. Keskustelualoite käsitellään puhemiesneuvostossa, joka päättää sen käsittelyyn ottamisesta tai hylkäämisestä. Esimerkiksi vuoden 2015 aloitteista Suomen globaalipoliittikan keskustelualoite hylättiin, eikä siitä keskusteltu eduskunnassa. Keskustelualoitteiden määrä vaihtelee vuosittain. Kansanedustajat eivät niitä kuitenkaan suuressa määrin tee. 2000-luvulla aloitteita on tehty noin kymmenkunta per vuosi (Eduskunta, Tilastotietoa päättyneiltä valtiopäiviltä). Syy johtunee siitä, ettei niitä koeta samalla tavalla tärkeiksi tai yhtä järeiksi työkaluiksi kuin vaikkapa talousarvioaloitteita tai lakialoitteita. Keskustelualoitteilla ei voida suoranaisesti vaikuttaa lakipykälien muutoksiin tai omalle maakunnalle myönnettävän rahasumman suuruuteen kuten edellä mainituilla aloitteilla.

Keskustelualoitteella voi kuitenkin saada julkisuutta ja nostaa julkisuuteen asioita, joista muutoin voitaisiin olla keskustelematta. Media seuraa joka päivä täysistuntoja ja kuumat aiheet ylittävät varmasti uutiskynnyksen. Ajankohtaiskeskusteluun eivät kuitenkaan kaikki aloitteet nouse, sillä puhemiesneuvosto päättää niiden hyväksymisestä. Puhemiesneuvosto antaa ohjeet siitä, miten täysistunnossa koskien ajankohtaiskeskusteluja menetellään. Kyseisistä ajankohtaiskeskustelua rasismista ja vihateoista Suomessa koskien ohjeistettiin, että ajankohtaiskeskustelun avaa keskustelualoitteen ensimmäinen allekirjoittaja ed. Nasima Razmyar (sd.) ja seuraavan puheenvuoron käyttää valtioneuvoston edustaja. Lisäksi puhemies myöntää puheenvuorot harkitsemassaan järjestyksessä. Tämän lisäksi puhemies voi myöntää minuutin mittaisia vastauspuheenvuoroja. Ajankohtaiskeskustelulle varattiin aikaa kaksi tuntia (Eduskunta, Menettelytapa keskiviikon ajankohtaiskeskustelussa vihateoista ja rasismista Suomessa).

3.1.1 Keskustelualoitteen sisältö

Keskustelualoite vihateoista ja rasismista Suomessa

Suojelupoliisin mukaan ääriliikkeiden väkivalta on yleistymässä Suomessa. Tammikuussa 2013 uusnatsijärjestön jäsenet hyökkäsivät Jyväskylän kirjastossa äärioikeistoa käsittelevän kirjan esittelytilaisuuteen. Yhtä tapahtuman järjestäjää viillettiin teräaseella. Heinäkuussa 2015 saman uusnatsijärjestön jäsenet hyökkäsivät Jyväskylässä sivullisten ihmisten kimppuun pahoinpidellen heitä. Saman järjestön edustajat ovat myös esiintyneet yhdessä erään kansanedustajan kanssa ilman, että siihen on puututtu. Kyseisen järjestön tavoitteena on kansallissosialistisen valtion luominen Suomeen. Suojelupoliisi on seurannut kyseisen uusnatsijärjestön ja äärioikeistolaisten liikkeiden toimintaa jo pidemmän aikaa.

Ilmapiiri on kiristynyt. Vihapuheen määrä on lisääntynyt, ja erilaiset ääriliikkeet ovat käyttäneet väkivaltaa. Ministeri Stubbin kotiin on isketty. Kansan vaaleilla valitsemat eivät voi seurata tällaista kehitystä sivusta. Nyt on aika päivittää äärijärjestöjen riskiarvio ja selvittää tarkasti, millä tavalla lainsäädäntöä voidaan parantaa, jotta ääriliikkeiden väkivaltaisuutta voidaan ehkäistä ja estää.

Suomi on aina ollut ja on jatkossakin monikulttuurinen ja -arvoinen maa. Suomessa ei voida hyväksyä rasismia tai vihapuhetta. On nähty liian monta kertaa, kuinka lyhyt matka vihapuheesta on vihatekoihin. Eduskunnan täytyy lähettää voimakas viesti: Rasismia, vihapuhetta tai väkivaltaa ei hyväksytä, sillä jokaisen ihmisarvo on jakamaton. Tällainen viesti on Suomen perustuslain hengen mukainen.

Monikulttuurisuus ei ole painajainen. Painajainen on rasismi sekä siitä kumpuava vihapuhe ja väkivalta. Painajainen on se, että Suomessa on väkivaltaa käyttäviä ääriliikkeitä. Painajainen on se, että kansalaiset joutuvat tuntemaan turvattomuutta. Heinäkuun lopussa 15 000 ihmistä osoitti mieltään avoimen ja monikulttuurisen Suomen puolesta. Kaikki väkivalta — poliittinen tai epäpoliittinen — on yksiselitteisen väärin. Eduskunnan tehtävänä on nyt pohtia, kuinka kansalaisten turvallisuutta ja Suomen sisäistä turvallisuutta voidaan parantaa.

Ääriliikkeiden väkivalta on tosiasia, ja on eduskunnan tehtävä tehdä asiasta tarvittavat johtopäätökset. Jokainen kansanedustaja on sanoillaan ja päätöksillään vastuussa suomalaisten ja kaikkien Suomessa olevien turvallisuudesta. Tuhannet suomalaiset näyttivät mielenosoituksissa, että ihmiset kaipaavat nyt parlamentaarista keskustelua.

Edellä olevan perusteella ehdotamme, että eduskunta käy ajankohtaiskeskustelun ääriliikkeiden väkivallasta ja rasismista Suomessa. (KA 1/2015 vp.)

Keskustelualoitteessa tuodaan ensin esille ääriliikkeet ja niiden käyttämä väkivalta sekä se, että Suojelupoliisin mukaan ääriliikkeiden väkivalta on yleistymässä Suomessa ja ilmapiirin kiristyminen. Esimerkkeinä käytetään Jyväskylässä tapahtuneita uusnatsijärjestön hyökkäyksiä vuonna 2013 tammikuussa ja 2015 heinäkuussa. Myös valtiovarainministeri Alexander Stubbin kotiin kohdistunut hyökkäys mainitaan, joskaan sitä ei linkitetä uusnatseihin. Aloitteessa vaaditaan äärijärjestöjen riskiarvion päivittämistä ja selvitystä

lainsäädännön parantamiseksi, jotta ääriliikkeiden väkivaltaa voidaan paremmin ehkäistä. Toiseksi vaaditaan, että eduskunta lähettää voimakkaan viestin: rasismia, vihapuhetta tai väkivaltaa ei tule hyväksyä, sillä jokaisen ihmisarvo on jakamaton. Tätä vaaditaan perustuslain henkeen vedoten. Monikulttuurisuus ei ole painajainen, vaan rasismi ja siitä kumpuava vihapuhe ja väkivalta. Painajaiseksi määritellään myös Suomessa ääriliikkeet, jotka käyttävät väkivaltaa sekä kansalaisten tuntema turvattomuus. Kolmas vaatimus on kansalaisten turvallisuuden ja Suomen sisäisen turvallisuuden parantamisen pohtiminen. Keskustelualoitteen hyväksymistä perustellaan sillä, että heinäkuun lopussa 15 000 ihmistä osoitti mieltään monikulttuurisen Suomen puolesta. Toiseksi vedotaan kansanedustajien vastuuseen heidän sanoistaan ja päätöksistään suomalaisten ja kaikkien Suomessa olevien turvallisuuden puolesta.

Allekirjoittajina on SDP:n (27/34), Vihreiden (13/15), Vasemmistoliiton (2/12) ja RKP:n (3/10) kansanedustajia sekä kaksi kokoomuslaista (2/37) ensimmäisen kauden kansanedustajaa. Keskustelualoite näyttäisi olevan pääasiassa opposition yhteinen aloite, jossa SDP suurimpana oppositiopuolueena on ollut aloitteellinen. Ensimmäinen allekirjoittaja, Nasima Razmyar, on pakolaistaustainen kansanedustaja. Kuten Max Weber jo vuonna 1918 selvittää, ovat kansanedustajien puheet puolueen selityksiä, joilla kerrotaan maailmalle, mitä mieltä asioista ollaan. Puheiden olennaiset kohdat päätetään ryhmien kokouksissa etukäteen ja äänestetään siitä, kuka puheen pitää (Kari Palosen 2012, 175 mukaan Weber 1918, 230). Keskustelualoite on voinut lähteä Razmyarilta itseltään tai eduskuntaryhmän tai puolueen toimesta. Olipa aloitteellisuus mistä tahansa lähtöisin, on Razmyar taustansa ja edustajaprofiilinsa vuoksi SDP:n eduskuntaryhmästä uskottavin ensimmäiseksi allekirjoittajaksi. Taustansa vuoksi hänellä ei liene ollut kilpailijoita eduskuntaryhmän sisällä, sillä hän on ainut pakolaistaustainen kansanedustaja. Keskustelualoitteen voidaan tulkita olevan SDP:n ja allekirjoittaneiden oppositiopuolueiden politiikan teon väline ja väline saada julkisuutta sekä nostaa keskusteluun oman toiminnan kannalta tärkeitä asioita ja näin määritellä politiikan päiväjärjestyksen agenda, jonka määrittäminen suuremmalta osin tulee hallituksen taholta. Allekirjoittaneiden hallituspuolue kokoomuksen kansanedustajien voidaan puolestaan tulkita vahvistavan omaa edustajaprofiiliaan.

3.1.2 Keskustelualoitteen kulku täysistunnossa 14.10.2015

Avauspuheenvuoron käytti keskustelualoitteen ensimmäinen allekirjoittaja eli käytännössä katsoen aloitteentekijä. Sen jälkeen oli sisäministerin puheenvuoro eli valtioneuvoston edustajan puheenvuoro. Tämän jälkeen tulivat epäviralliset eduskuntaryhmien puheenvuorot, vaikka ne eivät varsinaisia ryhmäpuheenvuoroja olleetkaan samaan tapaan kuin esimerkiksi pääministerin ilmoituksen yhteydessä. Ryhmien puheenvuorot etenivät puolueiden suuruusjärjestyksessä suurimmasta pienimpään, kuten viralliset ryhmäpuheenvuorot, yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Keskustan eduskuntaryhmän puheenvuoro oli vasta SDP:n jälkeen. Keskustan ”ryhmäpuheenvuoro” oli vasta ryhmäpuheenvuorokierroksen jälkeen ja sitä edelsi vielä pääministerin puheenvuoro. Ryhmäpuheenvuoroiksi ne voidaan kuitenkin tulkita sen perusteella, että niissä kerrotaan eduskuntaryhmän kanta ajankohtaiskeskusteluun. Ryhmäpuheenvuoron kaltaisiksi puheenvuorot voidaan myös tulkita sillä perusteella, että ensimmäisiä puheenvuoroja käyttävät eduskuntaryhmien puheenjohtajat tai varapuheenjohtajat. Koska keskustelualoite on lähtöisin SDP:n ryhmästä, voidaan aloitteen ensimmäisen allekirjoittajan puheenvuoron tulkita edustavan SDP:n virallisia kantoja.

Epävirallisen ryhmäpuhekiekkien jälkeen alkoivat minuutin mittaiset vastauspuheenvuorot. Valtioneuvostosta sisäministerin ja pääministerin lisäksi puheenvuoron käytti myös oikeus- ja työministeri. Keskustelun lopuksi kolmen minuutin mittaiset puheenvuorot annettiin vielä oikeus- ja työministerille ja sisäministerille valtioneuvoston edustajina. Loppupuheenvuoron käytti keskustelualoitteen ensimmäinen allekirjoittaja.

3.2 Rasismien vastainen julistus

Keskustelualoite on yhteydessä eduskuntaryhmien yhteisesti allekirjoittamaan rasismien vastaiseen julistukseen, joka on allekirjoitettu edellisen kerran vuosina 2003 ja 2011. Nyt allekirjoittajiksi lupautuivat lähtemään kaikki eduskuntapuolueet: Keskusta (KESK), Kokoomus (KOK), Perussuomalaiset (PS), Sosiaalidemokraatit (SDP), Vihreät (VIHR), Vasemmistoliitto (VAS), Suomen ruotsalainen kansanpuolue (RKP) ja Kristillisdemokraatit (KD) (Yle 14.10.2015). Aiemmin kesällä perussuomalaiset vielä empivät, allekirjoittaako rasismien vastaista julistusta vai ei (Kaleva 15.8. 2015). Aloite rasismien vastaisen julistuksen uudistamiseen tuli SDP:n puheenjohtaja Antti Rinteeltä ja hän esitti sen elokuun alussa 2015 juuri ennen perussuomalaisten puoluekokousta (Helsingin Sanomat 7.8.2015). Alkuperäinen eurooppalainen rasismien vastainen peruskirja on vuodelta 1998 ja perussuomalaiset allekirjoittivat sen vuonna 2011 (Helsingin Sanomat 7.8.2015). Julistuksen allekirjoittivat

2011 myös Suomen Kommunistinen Puolue, Suomen Työväenpuolue ja Köyhien asialla (Ihmisoikeusliitto, Rasisminvastainen peruskirja allekirjoituksilla). Rasismiin vastainen julistus eli *Euroopan poliittisten puolueiden peruskirja rasismista vapaan yhteiskunnan puolesta* on allekirjoitettu vuonna 1998 ensimmäisen kerran. Sisältöä ei ole muutettu sen jälkeen (Ihmisoikeusliitto, Euroopan poliittisten puolueiden peruskirja rasismista vapaan yhteiskunnan puolesta). Käytän peruskirjasta myös käsitettä rasismiin vastainen julistus.

Lyhykäisyydessään eduskuntapuolueet sitoutuvat ihmisoikeussopimusten erityisesti kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen noudattamiseen sekä eurooppalaisten sopimusten ja jäsenmaiden perustuslakien takaamien perusoikeuksien noudattamiseen. Rotusyrjintä määritellään rasismiin vastaisessa julistuksessa - teksti on sama kummassakin - YK:n Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen pohjalta seuraavasti:

[...] kaikkea rotuun, ihonväriin, syntyperään tahi kansalliseen tai etniseen alkuperään perustuvaa erottelua, poissulkemista tai etuoikeutta, jonka tarkoituksena tai seurauksena on ihmisoikeuksien ja perusvapauksien tasapuolisen tunnustamisen, nauttimisen tai harjoittamisen mitätöiminen tai rajoittaminen poliittisella, taloudellisella, sosiaalisella, sivistyksellisellä tai jollakin muulla julkisen elämän alalla[...] (Finlex, Valtiosopimukset 37/1970)

Rotusyrjinnän eli rasismiin määritelmässä pitäydyn jatkossa kyseissä määritelmässä, sillä se on virallisesti Suomen ja lähes kaikkien maailman maiden hyväksymä ja allekirjoittama määritelmä YK:n Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen pohjalta (YK, Ratification of 18 International Human Rights Treaties).

Rasismiin vastaisessa julistuksessa puolueet sitoutuvat puolustamaan ihmisoikeuksia ja demokraattisia periaatteita ja ehkäisemään rasismia ja muukalaispelkoa; torjumaan rodullista häirintää ja kiihottamista kansanryhmää vastaan, pidättäytymään kaikenlaisesta liittoutumisesta ja yhteistyöstä sellaisten puolueiden kanssa, jotka yllyttävät tai yrittävät lietsoa rodullisia tai etnisiä ennakkoluuloja ja rotuvihaa, kieltäytymään näyttämästä, julkaisemasta tai levittämästä vihamielisyyttä ja kahtiajakoa eri etnisten tai kansallisten tai uskonnollisten ryhmien kesken sekä puuttumaan kaikenlaiseen rasistiseen käyttäytymiseen ja rasistisiin mielipiteisiin. Lisäksi puolueet pyrkivät siihen, että edustajia valitaan eri tasoilta osallistumaan aktiivisesti poliittisiin prosesseihin. (Ihmisoikeusliitto, Euroopan poliittisten puolueiden peruskirja rasismista vapaan yhteiskunnan puolesta.)

3.3 ”Hyvien ihmisten hiljaisuus on ihmiskunnan tragedia”

Keskustelualoite on tullut opposition puolelta ja näin ollen sen avulla voidaan ohjata keskustelua opposition haluamaan suuntaan. Tässä mielessä keskustelualoitteen ensimmäinen puheenvuoro on agendan asettamispuheenvuoro ja sen merkitys heijastune keskusteluun keskustelun hengen luojana ja myös viittauksina aloituspuheenvuoroon. Käsittelen ensimmäisenä aloituspuheenvuoron, sillä se luo pohjan koko keskustelulle: asettaa teemat ja jännitykset. Sen jälkeen käsittelen keskustelua yleisemmin hallitus–oppositio-akselilla ja millaisia teemoja ja merkityssisältöjä keskustelusta nousee esiin.

Keskustelualoitteessa KA 1/2015 vp ja keskustelualoitteen ensimmäisen allekirjoittajan puheenvuorossa on havaittavissa yhtäläisyyksiä, mikä ei sinänsä ole yllättävää. Aloituspuheenvuorossa ensimmäisenä on nostettu esiin ensimmäisenä ”yhteinen painajainen nimeltä rasismi” ja vasta sen jälkeen ääriliikkeet ja niiden harjoittama väkivalta; aloitetekstissä on toimittu toisinpäin.

Arvoisa puhemies! Hyvät edustajakollegat! ”Hyvien ihmisten hiljaisuus on ihmiskunnan tragedia.” Nämä Martin Luther Kingin sanat ovat hyvin totta myös tänään, kun puhumme yhteisestä painajaisesta nimeltään rasismi. Arvoisa puhemies! Vaikenemisen aika on nyt ohi. (Nasima Razmyar, Eduskunnan pöytäkirja 50/2015)

Näillä sanoilla alkaa keskustelualoite. Kyseinen sitaatti Martin Luther Kingiltä asettaa paitsi keskustelualoitteen myös puhujan heti kättelyssä ihmisyyden puolelle. Lisäksi ”hyviksi ihmisiksi” kuuluvat puhujan mukaan kaikki ne, jotka uskaltavat puhumaan ääneen rasismia vastaan. Neuvovan puheen on tarkoitus määrittää puhuja hyväksi ihmiseksi. Sen aloitteentekijä onnistuu puheessaan tekemään. Puhuja asettaa itsensä ihmisoikeustaistelijaksi Martin Luther Kingin rinnalle.

Martin Luther King (1929–1968) on yksi tunnetuimmista rasismia vastaisista taistelijoista. Hän oli Yhdysvaltain kansalaisoikeusliikkeen (Civil Rights Movement) keskeisiä johtohahmoja 1950–1960-luvuilla. Liike ajoi erityisesti etelävaltioiden afroamerikkalaisten tasavertaisten kansalaisoikeuksien tunnustamista. Martin Luther King oli tunnettu myös siitä, että hän kannatti väkivallatonta kansalaistottelemattomuutta. Hän piti tunnetun ”I have a dream” -puheensa vuonna 1963. Hän sai Nobelin rauhanpalkinnon vuonna 1964 väkivallattomasta työstään rotujen välisen tasa-arvon hyväksi. Hänet murhattiin 1968. Kingin järjestämien marssien ansiosta Yhdysvaltain lakiin lisättiin kansalaisoikeuslaki (Civil Rights Act of 1964) 1964 ja äänioikeuslaki (Voting Rights Act) 1965. (Britannica, Martin Luther King.)

Kansanedustaja Razmyar on pakolaistaustainen ja kotoisin Afganistanista. Hänen on luonteva asettua puhumaan rasismia vastaan uskottavasti taustansa vuoksi. Razmyar on vuoden 2010 pakolaisnainen. Razmyar sai palkintonsa tasa-arvoisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämisen vuoksi sekä rasismin vastaisen ilmapiirin edistämiseksi (Keskisuomalainen 8.3.2010). Razmyar on tunnetusti toiminut ihmisoikeuksien puolesta ja saanut siitä tunnustusta kuten Martin Luther King.

”Yhteinen painajainen nimeltään rasismi” viitaa perussuomalaisen kansanedustajan Olli Immosen 24.7.2015 yöllä tekemään Facebook-päivitykseen, jossa hän maalaa monikulttuurisuuden painajaiseksi (nightmare called multiculturalism).

I'm dreaming of a strong, brave nation that will defeat this nightmare called multiculturalism. This ugly bubble that our enemies live in, will soon enough burst into a million little pieces. Our lives are entwined in a very harsh times. These are the days, that will forever leave a mark on our nations future. I have strong belief in my fellow fighters. We will fight until the end for our homeland and one true Finnish nation. The victory will be ours. (Olli Immosen Facebook-päivitys 24.7.2015)

Immosen päivitys sisältää vastakkaisen unelman kuin Martin Luther Kingillä oli: taistella monikulttuurisuutta vastaan. Immonen unelmoi voimakkaasta, rohkeasta kansasta, joka voittaa painajaisen nimeltä rasismi. Hän uskoo kanssataistelijoihinsa ja he taistelevat loppuun saakka kotimaan ja yhden aidon suomalaisen kansan puolesta. Immosen päivityksestä seurasi kohu, joka ei ollut hänen kohdallaan ensimmäinen. Immonen oli vuonna 2015 toisen kauden kansanedustaja. Immonen antoi pian kansanedustajaksi tulon jälkeen lausunnon, jonka mukaan kiihotus kansanryhmää vastaan voitaisiin poistaa laista (Keskisuomalainen 20.4.2011). Lisäksi Immonen oli vuonna 2015 Suomen Sisun puheenjohtaja (Iltalehti 10.3.2013). Julkisuudessa järjestöstä on puhuttu äärioikeistolaisena tai uusnatsihenkisenä. Supon mukaan Suomen Sisu on äärioikeistolainen ryhmä (Uusi Suomi 17.4.2019). Supo määrittelee ääriliikkeet liikkeiksi, jotka vastustavat Suomen yhteiskuntajärjestelmää ja parlamentaarista demokratiaa (Supo, ääriliikkeet). Äärioikeistolla viitattaneen liikkeisiin ja ryhmittymiin, jotka ovat edellä mainitun lisäksi muukalaisvastaisia ja rasistisia ja vastustavat liberaaliin demokratiaan liittyviä ajatuksia ihmisten tasa-arvosta ja suvaitsevaisuudesta.

Immosen päivityksestä seurasi julkisuudessa kuukauden kestänyt mediamylläkkä, sillä Immonen ei tullut median eteen. Suurinta pahennusta herätti päivityksen ajankohta, sillä se oli hyvin lähellä Norjassa Anders Breivikin tekemien terrori-iskujen vuosipäivää. Iskut tehtiin 22.7.2011 ja niissä kuoli 77 ihmistä, joista suurin osa oli

sosiaalidemokraattien nuorisojärjestykseen kuuluneita nuoria. Immosen päivytyksen katsottiin olevan yhteydessä Breivikin tekemiin iskuihin, sillä Breivik julisti myös taistelevansa monikulttuurisuutta ja lisäksi islamia vastaan. Julkisuudessa Immosta pidettiin rasistina ja kansankiihottajana. Immosen kirjoituksesta tehtiin myös tutkintapyyntö. KRP totesi, ettei Immosen kirjoituksen osalta ole syytä epäillä rikosta, koska hän ei siinä nimennyt mitään tiettyä ryhmää tai tahoa ajatustensa kohteeksi (Helsingin Sanomat 6.8.2015). Kohu ei liene tullut yllätyksenä, ja sitä voitaneen pitää paitsi äärioikeistolaisena liikehdintänä myös provokaationa saada Sisulle lisää näkyvyyttä. Suomen Sisu on kertonut jälkikäteen kohun aiheuttaneen suuren kävijäpiikin sivustolla (MTV 27.8.2018).

Perussuomalaiset pysyivät ensin hiljaa ja totesivat, että kyseessä on ”kansanedustajan yksityisajattelu” ja viestin tuojana oli eduskuntaryhmän puheenjohtaja Sampo Terho puolueen puheenjohtaja Timo Soinin pysyessä kesälomilla (Helsingin Sanomat 26.7.2015). Perussuomalaiset vetosivat toisin sanoen kansanedustajan vapaaseen mandaattiin. Kuukauden kuluttua Immonen astui median eteen ja hän ilmoitti väliaikaisesta erostaan perussuomalaisten eduskuntaryhmästä. Eroilmoituksen hän teki 26.8.2015 ja eron ryhmästä piti kestää noin puolitoista kuukautta (Suomen uutiset 26.8.2015). Immonen hyväksyttiin takaisin perussuomalaisten eduskuntaryhmän jäseneksi 5.11.2015 ja hänelle annettiin ryhmän toimesta huomautus. Eron ajan hänellä oli yhden miehen eduskuntaryhmä, eli hän oli kohusta ja eduskuntaryhmästään erotettuna ollessaankin täysivaltainen kansanedustaja. (Eduskunta, Olli Immonen).

Päivitys aiheutti myös kansalaisissa liikehdintää ja suurmielenosoitus monikulttuurisuuden puolesta järjestettiin Helsingissä vain muutama päivä myöhemmin Immosen päivytyksen jälkeen. Mielenosoituksen nimi oli ”Meillä on unelma” ja siihen osallistui yli 10 000 ihmistä (Yle 28.7.2015, Helsingin Sanomat 28.7.2015). Poliitikkojen lisäksi paikalla oli taiteilijoita ja mm. kirkon edustajia (Yle 28.7.2015, Helsingin Sanomat 28.7.2015). Mielenosoituksen nimi viittaa sekä Immosen kirjoitukseen että Martin Luther Kingin ”I have a dream” -puheeseen. Immosen päivitys ja siitä aiheutunut vastamielenosoitus monikulttuurisuuden puolesta ylittivät myös kansainvälisen uutiskynnyksen Euroopassa ja USA:ssa mm. Washington Post uutisoi aiheesta (Washington Post 31.7.2015).

Edellä esitetyn perusteella keskustelualoitteen ja eduskunnassa pidetyn Razmyarin puheen sanavalinnat ja retoriikka voidaan nähdä jatkumona ”Meillä on unelma”-mielenosoitukselle, jota SDP:n kansanedustajat olivat tukemassa. Myös yhteys Martin Luther Kingiin on huomattava. Kingiin personoituu rohkea puhuja, joka uhmasi puheillaan

oman aikansa lainsäädäntöä ja puolusti samoja oikeuksia afroamerikkalaisille. Esimerkki ei ole sattumanvaraisesti valikoitu vaan sillä pyritään nimenomaan vahvistamaan omaa viestiä ja uskottavuutta.

”Hyvien ihmisten hiljaisuus on ihmiskunnan tragedia” viittaa siihen, että rasismi voi päästää leviämään keskuudessamme, ellemmme ole ääneen puhumassa rasismia vastaan. Tällä ”hiljaisuudella” viitataan toisin sanoen hiljaiseen hyväksyntään. Implisiittisesti sanotaan, että ”hyvätkin ihmiset” voivat syyllistyä siihen, jos eivät uskalla puhua ääneen. Tämä assosioituu ensimmäisenä natsi-Saksaan, jossa toteutettiin rotuhygienian oppia valtion taholta ja tavalliset ihmiset, oletettavasti ne ”hyvätkin ihmiset”, elivät elämänsä kuin mitään ei olisi tapahtunut, vaikka juutalaisia vietiin järjestelmällisesti keskitysleireille joukkomurhattavaksi. Implisiittisesti halutaan sanoa, että emme halua saman tapahtuvan uudelleen kuin mitä jo kerran on natsien toimesta tapahtunut. ”Vaikenemisen aika on ohi” viittaa siihen, että rasismin hiljaisen hyväksynnän aika on ohi, rasismia ei hyväksytä, vaan sitä vastaan taistellaan ja puhutaan ääneen. Implisiittisesti: kansallissosialistien, natsien aika on ohi eikä sitä haluta takaisin. Tämä tehdään puheenvuorossa hyvin selväksi, sillä ”vaikenemisen aika on ohi” ja ”emme voi vaieta” toistuu puheenvuorossa neljä kertaa ja on myös retorisesti toistollinen elementti.

”Hyvä ihminen” viitanee tavalliseen ihmiseen, joka haluaa elää sopuisasti yhteiskunnassa ja noudattaa lakeja. ”Hyvä ihminen” Kingin puhumana viitanee juurikin lainkuuliaiseen kansalaiseen. Kingin sanoma oli, että laki ei välttämättä ole oikeudenmukainen ja yhdenvertainen. Siksi ”hyvätkin ihmiset” saattavat syyllistyä hiljaisesti hyväksymään epäoikeudenmukaisia lakeja tai toimintatapoja. ”Hyvä ihminen” on moraalinen käsite. Kun jotkut ihmiset jaetaan hyviin, luodaan myös dikotomian toinen puoli, eli huonot ihmiset. Huonoja ihmisiä ovat toisin sanoen kaikki rasistit. Implisiittisesti myös ne, jotka haikailevat kansallissosialismin perään. Tällä viitataan epäsuorasti muun muassa perussuomalaisiin, kuten Immoseen. Myös perussuomalaisten silloisen puheenjohtajan Timo Soinin esiintuloa vaadittiin Immos-kohun keskellä ja hän pysytteli pitkään hiljaa. Soinikin voitaneen implisiittisesti laskea kuuluvaksi ”huonoihin ihmisiin”, sillä hän ei tuoreeltaan tuominnut Immosta vaan pysyi hiljaa ja antoi näin hiljaisen hyväksynnän Immosen toimille.

SDP haluaa näyttäytyä moraalisena johtajana, sillä SDP:n silloinen puheenjohtaja Antti Rinne teki aloitteen rasisminvastaisen julistukseen uudelleen allekirjoittamisesta. Tämä tuodaan Razmyarin puheenvuorossa esiin; myös keskustelussa SDP:n Antti Lindtman tuo asian vielä uudelleen esiin.

3.4 ”Ääriliikkeiden väkivalta on Suomessa tosiasia”

Arvoisa puhemies! Ääriliikkeiden väkivalta Suomessa on tosiasia. Suojelupoliisin mukaan ääriliikkeiden väkivalta on yleistymässä Suomessa. Heinäkuussa 2015 uusnatsijärjestön jäsenet hyökkäsivät Jyväskylässä sivullisten ihmisten kimppuun pahoinpidellen heitä. Saman järjestön edustajat ovat myös esiintyneet yhdessä erään kansanedustajan kanssa ilman, että siihen on vielä puututtu. Kyseisen järjestön tavoitteena on kansallissosialistisen valtion luominen Suomeen. Suojelupoliisi on seurannut kyseisen uusnatsijärjestön ja äärioikeistolaisten liikkeiden toimintaa jo pidemmän aikaa. Ilmapiiri Suomessa on kiristynyt. Vihapuheen määrä on lisääntynyt, ja erilaiset ääriliikkeet ovat käyttäneet väkivaltaa. Kansan vaaleilla valitsemat päättäjät eivät voi seurata tällaista kehitystä sivusta. Nyt on aika päivittää äärijärjestöjen riskiarvio ja selvittää tarkasti, millä tavalla lainsäädäntöä voidaan parantaa, jotta ääriliikkeiden väkivaltaisuutta voidaan ehkäistä ja estää. Kaikki väkivalta ja poliittinen väkivalta on väärin, eikä sitä voi hyväksyä — ei ääri- eikä oikealta. (Nasima Razmyar, Eduskunnan pöytäkirja 50/2015)

Ääriliikkeiden väkivalta on toinen SDP:n teemoista ja se linkitetään vihatekoihin. Esimerkkinä nostetaan mm. uusnatsien hyökkäys heinäkuussa 2015 ja ”saman järjestön edustajat” linkitetään implisiittisesti Immooseen eli ”erääseen kansanedustajaan” ja hänen poseeraukseensa Vastarintaliikkeen (”saman järjestön”) kanssa. Uusnatsien esille nosto ei ole yllättävää, sillä Immosen Facebook-päivitystä kommentoitiin muun muassa entisen puhemiehen Eero Heinäluoman toimesta ”uusnatsien retoriikaksi” (MTV 27.7.2015). Implisiittisesti vaaditaan toimenpiteitä Immoselle. Hän oli keskustelun ajankohtana erotettuna eduskuntaryhmästään määräaikaaisesti. Mutta SDP:lle ja muille allekirjoittaneille puolueille se ei ole riittävä toimenpide, sillä hän sai kuitenkin jatkaa edustajan tointaan kuin mitään ei olisi tapahtunut. Immosen eroa vaati jo heti päivityksen julkaisun jälkeen muun muassa Åbo Akademin valtio-opin professori Kimmo Grönlund (MTV 25.7.2015). Grönlundin mielestä Immosen näkemykset eivät ole sopivia kenellekään, mutta eivät varsinkaan hallituspuolueen kansanedustajalle. Grönlund pitikin erottamista tai Immosen eroa eduskuntaryhmästä ainoana poliittisesti järkevänä tekona. Grönlund perusteli kantaansa perustuslain 29 § riippumattomuudesta ja 6 § yhdenvertaisuudesta.

Perustuslain kolmannessa luvussa turvataan kansanedustajan riippumattomuutta (29 §) ja koskemattomuutta (30 §).

Kansanedustaja on velvollinen toimessaan noudattamaan oikeutta ja totuutta. Hän on siinä velvollinen noudattamaan perustuslakia, eivätkä häntä sido muut määräykset. (29 §) Kansanedustajaa ei saa estää hoitamasta edustajantointaan. Kansanedustajaa ei saa asettaa syyteeseen eikä hänen vapauttaan riistää hänen valtiopäivillä lausumiensa mielipiteiden tai asian käsittelyssä noudattamansa

menettelyn johdosta, ellei eduskunta ole siihen suostunut päätöksellä, jota vähintään viisi kuudesosaa annetuista äänistä on kannattanut. (30 §). (Finlex, perustuslaki 11.6.1999/731)

Tämä kansanedustajan vapaa mandaatti on kirjattu perustuslakiin. Käytännössä kansanedustajaa sitoo kuitenkin puolue ja eduskuntaryhmä sekä asema hallituksen tai opposition puolella. Oikeus ja totuus ovat mielenkiintoisia käsitteitä, sillä niiden sisältö lienee vaihteleva tilanteesta riippuen, joten ainoaksi kaikkia kansanedustajia yhdistäväksi tekijäksi jää perustuslaki. Sitä pitää siis noudattaa. Kansanedustajaa suojaa myös koskemattomuus: häntä ei saa estää hoitamasta edustajantointia. Käytännössä se näyttäisi muodostuneen vahvaksi suojaksi kansanedustajalle. Immosen tapauksessa koskemattomuus pätee. Hän ei ole lausunut valtiopäivillä raskauttavaa lausuntoaan vaan sosiaalisessa mediassa, vaikka voidaankin katsoa hänen ”istuvan valtiopäivillä”. Lisäksi asetelma, jossa kansanedustaja on hallituspuolueen edustaja antaa myös suojaa, sillä 5/6 enemmistön saaminen päätöksen taakse lienee vaikeampi saavuttaa kuin jos asetelma olisi toisinpäin. Hallitus harvemmin äänestää itseään ja omiaan vastaan. Poliisi myös tutki Immosen päivityksen ja totesi, ettei se johda toimenpiteisiin, joten sinällään syytteesen asettaminen on hyvin teoreettisella tasolla pohdiskelua.

Kansanedustajan erottamisesta perustuslaissa luvussa kolme (28 §) on määrätty seuraavasti:

Jos kansanedustaja olennaisesti ja toistuvasti laiminlyö edustajantoimensa hoitamisen, eduskunta voi hankittuaan asiasta perustuslakivaliokunnan kannanoton erottaa hänet edustajantoimesta joko kokonaan tai määrääjäksi päätöksellä, jota on kannattanut vähintään kaksi kolmasosaa annetuista äänistä. Jos kansanedustajaksi valittu on täytäntöönpanokelpoisella päätöksellä tuomittu tahalliseksi rikoksesta vankeuteen taikka vaaleihin kohdistuneesta rikoksesta rangaistukseen, eduskunta voi tutkia, sallitaanko hänen edelleen olla kansanedustajana. Jos rikos osoittaa, ettei tuomittu ansaitse edustajantoimen edellyttämää luottamusta ja kunnioitusta, eduskunta voi hankittuaan asiasta perustuslakivaliokunnan kannanoton julistaa hänen edustajantoimensa lakanneeksi päätöksellä, jota on kannattanut vähintään kaksi kolmasosaa annetuista äänistä. (Finlex, perustuslaki 11.6.1999/731)

Kansanedustajan erottamiseen tarvitaan ensin olennainen ja toistuva edustajantoimen laiminlyönti, vankeustuomio tai vaaleihin kohdistuneesta rikoksesta rangaistus ja niidenkin jälkeen perustuslakivaliokunnan kannanotto sekä eduskunnan kaksi kolmasosaa enemmistö. Kansanedustajan erottaminen vaatisi toisin sanoen erittäin kovaa poliittista painetta ja jonkinasteista yksimielisyyttä – riippuen hallituksen enemmistöstä – hallituksen ja opposition kansanedustajien kesken.

Eduskunnan valta ulottuu ensisijaisesti eduskunnassa tapahtuvaan toimintaan. Immosen tapauksessa puhemiehenä oli perussuomalainen Maria Lohela. Voitaneen olettaa, että tällä asialla on saattanut myös olla vaikutusta siihen, ettei kovaa poliittista painetta lähtenyt syntymään, sillä kyseessä oli oman eduskuntaryhmän kansanedustaja. Paitsi perussuomalaisten hallitusasema, myöskin se, ettei poliisi rikosta todennut, ovat olleet myös taustalla vaikuttamassa siihen, ettei Immosen eroa lähdetty eduskunnan puitteissa edistämään. Lisäksi päivitys tapahtui kesätauon aikaan, jolloin eduskunta ei ollut koolle kutsuttuna, mikä on myös saattanut osaltaan vaikuttaa asiaan. Käytännössä varoitukset ja kahden viikon määräaikaiset puheesta pidättäytymiset näyttäisivät olevan eduskunnan keinoja puuttua kansanedustajien toimintaan. Ainut eduskunnasta erotettu kansanedustaja on Kauko Juhantalo (kesk.), joka erotettiin 1993 sen jälkeen, kun hänet oli valtakunnanoikeudessa tuomittu vuoden ehdolliseen vankeuteen lahjusten vaatimisesta (Yle 2.4.2008).

Yhdenvertaisuudesta sanotaan perustalaissa luvussa kaksi (6 §) seuraavasti:

Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.

Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa sekä työelämässä, erityisesti palkkauksesta ja muista palvelussuhteen ehdoista määrättäessä, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään. (Finlex, perustuslaki 11.6.1999/731)

Yhdenvertaisuus on yksiselitteinen: ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.

Perustuslain noudattaminen on edellytyksenä kansanedustajan toimelle, joten tätäkin pykälää tulisi noudattaa. Yhdenvertaisuuden määritelmä on laajempi kuin rotusyrjinnän määritelmä, joka viittaa rotuun, ihonväriin, syntyperään tahi kansalliseen tai etniseen alkuperään perustuvaan erotteluun, poissulkemiseen tai etuoikeuteen. Grönlund tulkinnee yhdenvertaisuuden näkökulmasta siten, että Immonen katsoo suomalaisten ja suomalaisuuden olevan parempaa kuin muiden kulttuurien ja täten asettavan muita eriarvoiseen asemaan ”monikulttuurisuuden painajaisessaan”.

Se, miksi SDP vaatii toimia Immoselle kansanedustajana ja myös hallituspuolueen edustajana, viitanee paitsi perustuslain noudattamiseen myös Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen noudattamiseen, jossa todetaan muun muassa seuraavaa:

Tämän yleissopimuksen sopimusvaltiot,

ottaen huomioon, että Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirja nojautuu kaikkien ihmisten synnynnäisen arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteisiin ja että kaikki jäsenvaltiot ovat sitoutuneet yhdessä ja erikseen yhteistyössä Järjestön kanssa ryhtymään toimiin sen Yhdistyneiden Kansakuntien tavoitteen toteuttamiseksi, jonka tarkoituksena on edistää ja rohkaista yleismaailmallista ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamista ja soveltamista kaikkien osalta rotuun, sukupuoleen, kieleen tai uskontoon katsomatta,

ottaen huomioon, että kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä ja oikeudet yhtäläiseen oikeussuojaan kaikkea syrjintää ja kaikkea syrjintään yllyttämistä vastaan,

vakuuttuneina siitä, että jokainen rotujen väliseen erotukseen perustuva oppi paremmuudesta on tieteellisesti väärä, moraalisesti tuomittava, sosiaalisesti epäoikeudenmukainen ja vaarallinen ja että rotusyrjinnällä ei missään ole teoreettista eikä käytännöllistä oikeutusta,

Artikla 2

1. Sopimusvaltiot tuomitsevat rotusyrjinnän ja sitoutuvat kaikin asianmukaisin keinoin viipymättä ryhtymään rotusyrjinnän poistamiseen sen kaikissa ilmenemismuodoissa sekä kaikkien rotujen välisen ymmärtämyksen edistämiseen, ja tässä tarkoituksessa:

b) jokainen sopimusvaltio sitoutuu olemaan kannattamatta, puolustamatta tai avustamatta minkään henkilön tai järjestön harjoittamaa rotusyrjintää;

c) jokaisen sopimusvaltion on ryhdyttävä tehokkaisiin toimiin hallituspolitiikan samoin kuin kansallisesti ja paikallisesti käytettävien toimintatapojen tarkistamiseksi sekä kaikkien sellaisten lakien ja asetusten muuttamiseksi, peruuttamiseksi tai kumoamiseksi, jotka synnyttävät tai säilyttävät rotusyrjintää, missä tahansa sitä esiintyykin;

Artikla 4

Sopimusvaltiot tuomitsevat kaiken propagandan ja kaikki järjestöt, joiden perustana ovat aatteet tai opit jonkin rodun tahi samaa ihonväriä tai etnistä alkuperää olevan henkilöryhmän paremmuudesta tai jotka pyrkivät perustelemaan tai edistämään rotuvihaa ja syrjintää missä muodossa tahansa, sekä sitoutuvat ryhtymään välittömiin positiivisiin toimiin poistaakseen kaiken sellaisen syrjinnän ja siihen yllyttämisen. Niiden tulee tässä tarkoituksessa, huomioon ottaen Ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen sisältyvät periaatteet ja tämän yleissopimuksen 5 artiklassa erityisesti luetellut oikeudet, mm.:

a) selittää lain mukaan rangaistaviksi teoiksi kaiken rodulliseen ylemmyyteen tai vihaan perustuvien aatteiden levittämisen, rotusyrjintään kiihottamisen samoin kuin kaikki väkivaltaiset teot tai yllyttämisen sellaisiin tekoihin toista rotua tai toista ihonväriä tahi etnistä alkuperää olevaa henkilöryhmää vastaan, samoin kuin myös kaiken rotusortotoiminnan avustamisen, sen rahoittamisen mukaan lukien;

b) selittää laittomiksi ja kieltää järjestöt samoin kuin organisoitu ja muu propagandatoiminta, joka edistää rotusyrjintää ja siihen yllyttää, sekä pitää tällaisiin järjestöihin tai tällaiseen toimintaan osallistumista lain mukaan rangaistavana tekona

(Finlex, Valtiosopimukset 37/1970)

Sopimus on vuodelta 1965 ja astui voimaan vuonna 1969, kun 27 maata oli allekirjoittanut sopimuksen. Suomessa se tuli voimaan Suomessa 1970 (Finlex, Valtiosopimukset 37/1970). Se on syntynyt kolonialismin lopun aikana, jolloin oli vielä tuoreessa muistissa ja osin vielä nähtävissä, miten jyrkästi monet maat syrjivät osaa väestöstä rodun tai etnisen taustan vuoksi. Sopimus pyrkii poistamaan rotuerottelun koko maailmasta ja kaikki maat eivät sitä heti allekirjoittaneet esimerkiksi Etelä-Afrikka ja USA allekirjoittivat sen vasta 1990-luvulla (YK, Ratification of 18 International Human Rights Treaties). Martin Luther Kingin kamppailu rotuerottelun lopettamiseksi käytiin sopimuksen laatimisen kanssa samoihin aikoihin 1960-luvulla. ”Valkoinen mies” oli hallinnut maailmaa tuohon saakka ja alistanut siirtomaissa ja omissa maissaan olevia ihmisiä ihonvärin ja rotuopin perusteella. Yleissopimuksessa todetaan, että sopimusvaltiot ovat vakuuttuneita siitä, että ”jokainen rotujen väliseen erotukseen perustuva oppi paremmuudesta on tieteellisesti väärä, moraalisesti tuomittava, sosiaalisesti epäoikeudenmukainen ja vaarallinen ja että rotusyrjinnällä ei missään ole teoreettista eikä käytännöllistä oikeutusta”. Lisäksi sopimuksessa ollaan huolestuneita maista, joissa vielä harjoitetaan hallitusten rotuylemmyyteen tai -vihaan perustuvaa apartheid-politiikkaa. Hallituspolitiikkaan otetaan kantaa myös artikkelissa 2: hallitusten on ”kansallisesti ja paikallisesti käytettävien toimintatapojen tarkistamiseksi sekä kaikkien sellaisten lakien ja asetusten muuttamiseksi, peruuttamiseksi tai kumoamiseksi, jotka synnyttävät tai säilyttävät rotusyrjintää, missä tahansa sitä esiintyykin”. Tämän lisäksi artikkelissa 4 tuomitaan propaganda ja kaikki järjestöt, jotka pyrkivät edistämään rotuvihaa ja syrjintää artikkelissa. Lisäksi artikkelissa 4 mainitaan laittomaksi ”muu propaganda, joka edistää rotusyrjintää ja siihen yllyttää” ja lain mukaan rangaistavana pidetään myös ”tällaisiin järjestöihin tai tällaiseen toimintaan osallistumista”.

Implisiittisesti ja osin myös suoraan ”ilman että siihen on vieläkään puututtu”, kuten Nasima Razmyar puheenvuorossaan tuo esille, SDP ja muut allekirjoittaneet puolueet viittaavat Immosen tapaukseen ja sen puitteissa hallituspolitiikkaan ja propagandan levittämiseen hallituspuolueen riveistä. Koska Immonen on hallituspuolueen edustaja, voidaan hänen mielipiteensä linkittää hallitukseen ja sen harjoittamaan politiikkaan. Pääministeri tuomitsi Immosen kirjoituksen tuoreeltaan (Yle 26.7.2015), mutta se ei aiheuttanut hallituskriisiä, ainakaan niin suurta, että perussuomalaiset olisivat lähteneet hallituksesta. Viikkoa myöhemmin Juha Sipilä ilmoitti, että Timo Soinin kanssa on keskusteltu, muttei hallituksen sisällä ole ristiriitoja eikä asia ole hallitusyhteistyökysymys (Yle 1.8.2015). Immos-kohu jätettiin perussuomalaisten hoidettavaksi. Hallitukseen linkittämällä pyritään horjuttamaan hallituksen uskottavuutta. Implikaatio on, että

hallituksen harjoittama politiikka voi olla rasismia sallivaa. Facebookin kautta tiedon levittäminen katsotaan propagandan levittämiseksi, mikä edistää rotusyrjintää ja siihen yllyttämistä.

Edelleen kyseenalaistetaan hallituksen uskottavuutta ja linjauksia, joiden mukaan:

”Suomi on avoin ja kansainvälinen, kieliltään ja kulttuuriltaan rikas maa.”
(Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015 s. 7)

”Hallitus kannustaa avoimeen keskusteluun maahanmuuttopolitiikasta, mutta rasismia ei sallita. Edistämme suvaitsevaista ja ihmisarvoa kunnioittavaa kansallista keskustelukulttuuria.” (Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015 s. 37)

Implisiittisesti hallitusta syytetään paitsi rasismista, ellei jopa uusnatsien kanssa veljeilystä, myös siitä, ettei se pitäydy omassa ohjelmassaan eikä edistä suvaitsevaista ja ihmisarvoa kunnioittavaa keskustelukulttuuria. Implikaatio on: hallitus ei ole ”hyvä” vaan huono. Suoraan puheessa vaaditaan äärijärjestöjen riskiarvion päivittämistä ja lainsäädännön kiristämistä, jotta ääriliikkeiden väkivaltaisuutta voidaan ehkäistä ja estää.

3.5. ”Moi”-tarina

Nasima Razmyarin puheen tunteita herättävin osio on hänen henkilökohtainen esimerkkinsä ensimmäisestä koulupäivästä Suomessa.

Arvoisa puhemies! Haluan kertoa teille näin lopuksi pienen tarinan: Yli 20 vuoden takaa muistan selvästi ensimmäisen koulupäiväni. Asuin silloin Rovaniemellä, se oli vieras paikkakunta, ja tämä oli minulle silloin vielä vieras maa. Yritin koulua edeltävänä päivänä opetella edes yhden sanan, ja se sana oli moi. Toistin tätä sanaa peilin edessä ehkä tuhat kertaa, jotta seuraavana päivänä osaan sen koulussa. Seuraava päivä tuli, menin luokan eteen, tuli minun vuoroni, ja unohdin sen yhden ainoan sanan. Se kertoo siitä, että minua jännitti ihan valtavasti sillä hetkellä. Muistan myös hyvin ensimmäisen välitunnin. Tiesin, että kohta jään tänne yksin, ja jäinkin istumaan siihen pulpettiin, kun muut lapset lähtivät välitunnille. Ei mennyt kovin pitkä aika, kun sieltä tuli tyttö, hänen nimensä oli Charlotte, ja hän huitoi, että tule mukaan, ja pian me olimme hyppimässä hyppynarua, nauroimme, oli hyvä olo. Olimme kaikki lapsia, eikä siihen oikeastaan tarvittu edes yhteistä kieltä. (Eduskunnan pöytäkirja 50/2015)

Razmyarin tarina on uskottava ja liikuttava. Se on uskottava Razmyarin taustakn vuoksi ja liikuttava, sillä se herättää tunteita. Tarinaan pystyy helposti samaistumaan, sillä se kuvataan lapsen näkökulmasta ja tapahtumapaikkana on suomalainen peruskoulu. Koulumuistoja lienee meistä jokaisella, ja tilanne, jossa joskus on jännityksen takia luokan edessä unohtanut

jotakin tai jäänyt välitunnilla leikkien ulkopuolelle, ovat myös samaistuttavia. Tarina päättyy onnellisesti, sillä uusi, ulkomaalainen, kieltä osaamaton lapsi otetaan mukaan välitunnille hyppimään narua muiden kanssa; hänet otetaan mukaan yhteisöön. Rovaniemäläisessä koulussa Razmyarin pyytää leikkimään tyttö nimeltä Charlotte. Rovaniemäläinen Charlotte haluaa auttaa uutta lasta tulemaan mukaan yhteisöön. Koskettavaa on myös ”olimme kaikki lapsia, eikä siihen oikeastaan tarvittu yhteistä kieltä”. Lapsi samaistaa kahdella tavalla: jokaisella on kokemusta lapsena olost ja osalla ihmisistä on omia lapsia. Lapset kuvastavat myös tulevaisuuden toivoa, ja ovat vertauskuva sille, miten meidän tulisi suhtautua tässä tilanteessa: ottaa uudet ihmiset yhteisöömme mukaan, vaikkemme heitä tunnekaan tai puhu samaa kieltä. Lapset kohtaavat tarinassa toisensa ihmisinä ilman määreitä, aivan kuten rasisminvastaisessa julistuksessa julistetaan.

3.6 Vieraanvaraisuutta ja muukalaispelkoa

Eduskuntakeskustelussa rasismi on asia, jota ei haluta suomalaiseen yhteiskuntaan ja sitä vastaan on taisteltava, tämän kaikki eduskuntapuolueet tuovat esiin omissa puheenvuoroissaan. Rasismia kuvaillaan mm. ”taantumukseksi”, ”henkiseksi syöväksi” ja ”rasismille ei ole Suomessa sijaa”. Lisäksi rasismi saa myös oikeus- ja työministeri Jari Lindströmin (ps) puheenvuorossa merkityksen perussuomalaisiin kohdistuvasta rasismista, jota hän kertoo itse kohdanneensa. Keskustelussa käydään toisaalta myös väittelyä siitä, kuinka helposti joku leimataan rasistiksi. Rasismia katsotaan olevan Suomessa erityisesti RKP:n ja vihreiden edustajien toimesta, ja he kertovat esimerkkejä siitä, millaisia viestejä ovat asiasta saaneet (Eduskunnan pöytäkirja 50/2015).

Keskustelusta (Eduskunta pöytäkirja 50/2015) löytyvät niin maahanmuuttajat, pakolaiset, turvapaikanhakijat kuin ihmisetkin. Vallitseva tilanne nähdään pääsääntöisesti ”pakolaiskriisinä” tai ”turvapaikanhakijoiden aaltona”. Myös ”hallitsematon massamaahanmuutto” tuodaan keskustelussa esiin. Seth M. Holmes ja Heide Castañeda ovat tutkineet saksalaisessa mediassa esitettyä kuvaa ”eurooppalaisesta pakolaiskriisistä” antropologian näkökulmasta; aineistona oli lehtiä ja pakolaisten haastatteluja. Heidän mukaansa (2016, 12-14) kriisissä tulevat esiin kaksi erilaista lähestymistä: ansaitsevuus/ansaitseva (deservingness) ja ”ei-ansaitsevuus/ei-ansaitseva” sekä elämän ja kuoleman näkökulmat. Käsitteiden ”pakolainen” (refugee) ja ”siirtolainen” (migrant) käyttö antavat lähtökohtaisesti kaksi erilaista lähestymiskulmaa poliittisesti, yleisesti ja median

diskursseissa. Mediassa tilanteen kutsuminen ”siirtolaiskriisiksi” (migrant crisis) hienovaraisesti purkaa legitimaatiota (delegitimaze) suojelun tarpeelta, kun taas ”pakolaiskriisiksi” kutsuminen vahvistaa sitä. 2016, 12-14.) Kansainväliset käytännöt luovat pakolaisista tahattomasti, tahdottomasti tai vastentahtoisesti (involuntary) maanpakoon ajettuja (displaced) johtuen poliittisista oloista mukaan lukien sota ja väkivalta ja luonnonkatastrofit; täten pakolaiset ovat ”ansaitsevia”; he ansaitsevat tulla luoksemme, heillä on oikeus tulla keskuuteemme. (Holmes ja Castañeda 2016, 16.) Sitä vastoin maahanmuuttajia (immigrants) tai siirtolaisia (migrants) on taipumusta kuvailla yleisesti, poliittisesti ja akateemisissa diskursseissa talousopportunisteiksi (economic opportunists), jotka vapaaehtoisesti (voluntarily) jättävät kotinsa ja yhteisönsä etsiessään parempaa elämää. Koska heitä kuvataan vapaan ja autonomisen valinnan tehneinä ylittäessään maan rajat, heidät usein asetetaan kelvottomiksi tai arvottomiksi sosiaalisiin, taloudellisiin ja poliittisiin oikeuksiin. Holmes ja Castañeda 2016, 17.)

Kriisin keskellä Eurooppa jäi kahtalaisen suhtautumisen väliin: myötätuntoisen pragmatiikan ja kulttuurisista, etnisistä ja uskonnollisista eroavaisuuksista johtuvien pelkojen. (Holmes ja Castañeda 2016, 18.) Saksa oli Euroopan suurimpana taloutena johtajan roolissa erityisesti kesällä ja syksyllä 2015. Israelin ja muiden Persianlahden valtioiden kieltäytyessä vastaanottamasta pakolaisia ja Unkarin vastatessa väkivaltaisesti heihin vastasi Saksa ambivalentilla vieraanvaraisuudella, jota on määritellyt muistot fasismista ja muukalaisvihasta (xenophobia). (Holmes ja Castañeda 2016, 14.) Samanlaista kaksijakoisuutta nähtiin myös Suomessa ja muuallakin Euroopassa. Eduskuntakeskustelussa myötätuntoisen käytännöllisyyden näkökulma nousi myös esiin. Erityisesti jalkapallo ja sen kautta suomalaiseen yhteiskuntaan kotouttaminen nousi esiin:

Siellä [Lahdessa] oli yleisönä eri-ikäisiä ihmisiä sekä turvapaikanhakijoista että kantasuomalaisista Lahdessa. Oli kiva kuunnella tuon tilanteen yhteydessä niitten lasten ja nuorten puheita, joissa todettiin, että täällä me yhdessä rakennamme. Tässä on kansalaisjärjestöillä ja kansalaisyhteiskunnalla todella iso merkitys tämän välittävän roolin rakentamisessa. (Antti Rinne, Eduskunnan pöytäkirja 50/2015)

Myös ihmisten pelkoja kriisissä ymmärretään, ”huolia ei pidä väheksyä”. Pelkoihin liitetään monikulttuurisuus, ja kulttuuriset erot. Keskustelussa kysellään sen perään, mitkä käytännöt edustavat suomalaista kulttuuria ja ovatko turvapaikanhakijat saaneet riittävästi tietoa suomalaisesta kulttuurista. Lisäksi kansallinen turvallisuus nousee keskustelussa esiin. Ben Zyskowicz (kok.) on huolissaan ”tuhansista nuorista miehistä, jotka jäävät laittomasti

Suomeen mutta elävät usein käytännössä suomalaisen yhteiskunnan ulkopuolella”. Perussuomalaisten Juho Eerola puhuu suoraan kannattavansa ”maahanmuuttajien voimakasta assimilaatiota suomalaisuuteen”.

Ratkaisuksi rasismien poistamiseksi yhteiskunnasta esitetään vastuuministerin, sisäministerin, eli Petteri Orpon (kok.) toimesta: ”Rasismia ja vihapuhetta vastaan voidaan parahiten taistella avoimuudella ja keskustelun lisäämisellä”. Keskustelualoitteen vaatimukseen äärijärjestöjen riskiarvion päivittämisestä ja selvityksestä lainsäädännön parantamiseksi Orpo esittää, että väkivaltaiset ääriliikkeet ovat uhka demokratialle ja niiden toiminta on ”verrattain vähäistä”.

Kuitenkin Jyväskylän mellakan jälkeen olemme lisänneet ääriliikkeiden valvontaa. Suomessa ei kerta kaikkiaan hyväksytä väkivaltaa – ei keneltäkään. Sisäministeriön johdolla valmisteltiin väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma jo vuonna 2012. Parhaillaan ohjelmaa uudistetaan. Uudessa toimenpideohjelmassa luodaan muun muassa rakenteet ja kyky väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyyn koko maassa sekä valmius toimia radikalisoituneiden henkilöiden kanssa. Väkivaltaisen ääriajattelu kumpuaa erityisesti syrjäytymisestä. [...] Näin ollen pitkällä aikavälillä parasta rasismien ja väkivaltaisen ekstremismin torjuntaa onkin syrjäytymisen estäminen. (Petteri Orpo, Eduskunnan pöytäkirja 50/2015)

Hallitus on siis ryhtynyt jo toimiin ääriliikkeiden ehkäisemiseksi. Pidemmällä aikavälillä sen nähdään kumpuavan eriarvoisuudesta.

Keskustelusta on myös löydettävissä ”samassa veneessä” olemisen tai ”laillisuuden” diskurssiksi. Se viittaa siihen, että ”me olemme pitäneet huolta siitä, että kaikki ovat mukana kehittämässä yhteiskuntaamme”. Historian vertaukset syksyn 2015 henkisen ilmapiirin kärjistyksiä haetaan Suomen sisällissodasta 1914-1918. Ville Niinistö (vihr.) viittaa K.J. Ståhlbergin virkaanastujaispuheeseen: ”jokainen Suomessa asuva ihminen, jokainen suomalainen kokee, että oikeus on hänen puolellaan”. Tapani Tölli (kesk.) puolestaan eduskunnan pitkäaikaisimman puhemiehen Kyösti Kallion puheeseen: ”Meidän on rakennettava tätä maata niin, että täällä ei ole erikseen valkoisia ja punaisia, vaan sellaisia, jotka voivat kokea tämän maan omakseen”. Hanna Sarkkinen (vas.) vetää yhteen: ”Tärkeintä on aina kohdata ihminen yksilönä, ei uskontonsa tai kansanryhmänsä edustajana. Kaikkien tulee olla suomalaisessa yhteiskunnassa ja lain edessä tasa-arvoisia”.

4. Agamben ja Esposito: Olemmeko menossa kohti immunisoitua yhteiskuntaa ja leirien normalisoitumista?

Tässä luvussa pohdiskelen näkemystä demokratiasta Giorgio Agambenin ja Roberto Espositon aikalaisanalyysien pohjalta. He ovat kumpikin vaikutusvaltaisia nykyajan politiikan teoriassa. Vaikka heidän näkemyksensä nykyajan demokratiasta voidaan katsoa olevan varsin jyrkkiä, juuri sen vuoksi, niitä on mielekästä tarkastella poikkeuksellisina aikoina, sekä syksyn 2015 Euroopan ja Suomen pakolaiskriisin osalta ja tarkastella myös juuri nyt maailmanlaajuisen koronaepidemian yhteydessä keväällä 2020.

Giorgio Agamben hahmottaa teoksessaan ”Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life (1998)” suvereniteetin (sovereignty), poikkeustilan (state of exception), paljaan elämän (bare life), homo sacerin ja leirin (camp) käsitteiden avulla biovallan ja hallinnan analyysiä. Agambenin näkemyksen mukaan liberaalit demokraatit ovat ajautuneet kriisiin, koska poikkeustilasta on tullut pysyvä hallinnan väline. Poikkeustilan ääriesimerkkinä Agamben käyttää natsien keskitysleirejä havainnollistaakseen leirin käsitettä. Hänen teesinsä on, että voimme löytää erilaisia leirin kaltaisia hallitsemisen ilmentymiä myös nykypäivästä.

Käsittelen ensin Agambenin keskeisiä käsitteitä ja suhteutan niitä myöhemmin toiseen biovallan teoreetikoon Roberto Espositoon, sillä Esposito käyttää osin samoja käsitteitä kuin Agamben ja argumentoi osin häntä vasten. Espositon keskeisin käsite on immuniteetti. Kummatkin teoreetikot ovat italialaisia ja keskittyvät modernin politiikan aikalaisanalyysiin.

Britain Hopkinsin (2019, 953) ja Geert-Jan van der Heidenin (2020, 61) mukaan Agambenin Homo Sacer-sarja sisältää yhdeksän teosta, joiden voidaan katsoa päättyneen vuonna 2016 ”Use of the Bodies” -teokseen. Käsittelen niistä ensimmäistä ja viimeistä, sillä ensimmäisessä esitellään tutkimuksen kannalta olennaisimmat käsitteet, ja viimeisessä hahmotellaan analyysiä siitä, millainen tulevaisuus läntisellä maailmalla on edessään. Lisäksi käsittelen myös jo vuonna 1993 julkaistua ”The Coming Community” -teosta, jossa niin ikään hahmotellaan ”tulevaa yhteisöä”.

Daniel McLoughlinin (2014, 320) mukaan Agambenin Homo Sacer-projekti on jakanut mielipiteitä ilmestymisestään saakka. Agambenin metodologia on syytetty yksityiskohtien puutteesta, joita tarvittaisiin aikamme tulkitsemiseen (McLoughlin 2014, 320). Agambenin analyysi liberaalista perustuslaillisuudesta on saanut kuitenkin erityisen hedelmällistä jalansijaa vuosituhaten alussa, kun politiikan agendalla oli terrorismin pelkoa kaksoistornien romahduksen jälkeen (McLoughlin 2012, 680). Agambenin analyysiä on

käytetty laajasti terrorismin vastaisen sodan (War on Terror in 2001) tutkimuksessa. Homo Sacer-sarja on ollut vetovoimainen myös laajemminkin yhteiskuntatieteissä esimerkiksi väkivallan ja poliittisen alistamisen (subjugation) ymmärtämisessä. (Hopkins 2019, 954.) Homo Sacer-projektia on kritisoitu siitä, ettei poikkeus riitä kuvaamaan juridisia ja hallinnollisia menetelmiä, joita käytettiin sodassa terrorismia vastaan (McLoughlin 2014, 320). Poliittisen filosofian puolella analyysiä on niin laajennettu kuin myös kritisoitu ja hyljeksitty (Hopkins 2019, 955). Esimerkiksi Michael Hardt ja Antonio Negri ovat kritisoineet Agambenia siitä, ettei hän ota huomioon taloudellisia ja laillisia suhteita, jotka ovat kietoutuneet politiikkaan. Myös Steven Colatrella on kritisoinut siitä, että taloudellisosio-poliittiset suhteet jäävät analyysin marginaaliin. (McLoughlin 2012, 681.)

Vuoden 2015 syksyllä Eurooppa oli tilanteessa, jossa pakolaisvirta oli poikkeuksellinen. Sellaista ei oltu nähty sitten toisen maailmansodan. Kysymykset siitä, kenen elämä on tervetullutta maahamme ja ketkä saavat oikeuden jäädä, miten käy kansalliselle turvallisuudelle, olivat vuoden 2015 syksyllä ajankohtaisia. Nyt vuoden 2020 keväällä kysytään ympäri maailmaa, ja erityisesti EU:ssa Italiassa ja Espanjassa, kenen elämä on elämisen arvoista, kun koronaviruksen nopea leviäminen on johtanut siihen, ettei kaikkia ihmisiä voida sairaaloissa hoitaa.

4.1 Sääntö on poikkeus

Agambenin tulkinta poliittisesta maailmastamme perustuu Michel Foucaultin biopolitiikan ja biovallan analyysille, jota Agamben katsoo korjanneensa tai vähintäänkin täydentäneensä (Hopkins 2019, 956; Finlayson 2010, 101). Foucault puhui biovallasta ensimmäisen kerran luennollaan vuonna 1976 (Hopkins 2019, 959; Finlayson 2010, 101). Foucault käyttää käsitteitä biovalta (biopower) ja biopolitiikka (biopolitics) määritelläkseen prosessia, jossa 1700-luvulla hallinto, joka perustui suvereenin valtaan subjektiensa elämästä tai kuolemasta, kehitti pehmeämpiä hallinnan muotoja, jotka sallivat sen ulottua väestöön sääntelyn ja ohjauksen avulla (Finlayson 2010, 101). Kansalaiset, ihmiset, alettiin nähdä hallinnan kohteena eri tavalla lääketieteen, kansantaloustieteen ja luonnontieteiden kehityksen myötä. Ihmisestä tuli biologinen laji muiden joukossa ja alettiin puhua väestöstä. Väestöstä tuli resurssi, jota pitää suojella ja kehittää. (Esposito 2019, 318.)

Foucaultin mukaan väestön biologisen olemassaolon siirryttyä vallankäytön polttopisteeseen tulee vallasta ennen kaikkea elämää vaalivaa. Jos suvereeni hallitsija päätti elämästä ja kuolemasta, tai tarkemmin sanottuna teki kuolleeksi (faire mourir) ja antoi elää

(laisser vivre), biovalta tekee eläväksi (faire vivre) ja korkeintaan hylkää kuolemaan (rejeter dans la mort). (Lindholmin 2016: 45 mukaan Foucault 1976, 181;1997, 214.) Biovallan kohteena on sekä ruumis että väestö. Biopolitiikan tehtävä on ohjata ihmisiä lajinsa edustajina ja säännellä biologista prosessia; esimerkiksi lisääntymistä, syntyvyyttä, kuolleisuutta ja terveyttä. (Lindholmin 2016:45 mukaan Foucault 1976, 182–184, 191–192.) Käsite ”biopolitiikka” viittaa politiikkaan tai valtaan, jonka kohteena on ”elämä”. Agamben ei varsinaisesti määritä biopolitiikan käsitettä, mutta katson hänen käyttävän sitä viittaamaan politiikkaan, jonka kohteena on ”elämä”. Biovaltaa hän käyttää samassa merkityksessä: valtaa, joka kohdistuu elämään. Tässä merkityksessä käytän biopolitiikan ja biovallan käsitteitä.

James Gordon Finlaysonin (2010, 104) mukaan Agambenin Homo sacer -analyysi on kuin intellektuelli kerrosvoileipä, joka koostuu kolmesta ajatusten sarjasta. Ensimmäisenä Foucaultin biovallan ja biopolitiikan käsitteistä ja teoreettisista lähtökohdista. Toisena hän on lainannut Hannah Arendtilta Aristoteleen zoē ja bios -käsitteistön sekä 1900-luvun sosiaalisen nousun liittyen totalitarismiin. Kolmantena lainauksen kohteena on poikkeustilan käsite Carl Schmittin ja Walter Benjaminin ajatuksiin pohjautuen. (Finlayson 2010, 104.)

Agambenin analyysi perustuu poissulkemiselle ja poikkeukselle. Sääntö elää yksinomaan poikkeuksesta (1998, 27). Laki on se, mitä se pitää sisällään ja samalla se määrittää sen, mitä jää ulkopuolelle. Laki toimii suhteessa poikkeukseen (exception). Tämä koskee myös suvereniteetin paradoksia. Suvereeni toisaalta määrittää lait tai juridisen järjestyksen (juridical order) ja on samaan aikaan lakien sisäpuolella ja ulkopuolella. Juridinen järjestys antaa suvereenille (sovereign) oikeuden määrittää se, mikä on poikkeustilaa (state of exception). (emt 15.) Suvereeni ei ainoastaan nimeä ja päättää poikkeuksesta vaan niin tehdessään nimeää ja päättää myös siitä, mikä on normaalia. Valtio määrittää täysin juridisin oikeuksin sen, mikä on poikkeustilaa. Agamben (emt. 19) tukee Carl Schmittin ajatusta: ”*Sovereign decision proves itself not to need law to create law*”. Poikkeustilassa on mahdollista tehdä lain uudelleen määrittelyjä poikkeustilaan vedoten täysin laillisesti. Toisin sanoen voidaan tehdä sellaisia lakeja, jotka eivät olisi muutoin poliittisesti mahdollisia tai voidaan saattaa kumota jokin laki määräajaksi vedoten poikkeustilaan. Tällöin voidaan päätyä paradoksaalisesti ”laittomaan tilaan” täysin laillisesti.

Hopkinsin (2019, 961-962) mukaan valta ja poikkeustila ovat Agambenille ontologisia asioita toisin kuin Carl Schmittille. Hopkins (2019, 961-962) argumentoi, että poikkeustila on politiikalle ominaista eikä ontologisesti itsenäinen vallan kokonaisuus ja että

Agamben näkee poikkeustilan alkuperältään väkivaltaisena toisin kuin Carl Schmitt. Lisäksi Hopkins (2014, 964) katsoo, että Agamben käyttää Homo Sacerissa (1998) käsitettä ”länsi” (”the West”) teoreettisena ja retorisena maastona, johon poikkeustila on vakiinnutettu poliittisesti, ontologisesti ja biopoliittisesti. Agamben ei selitä, miten juuri ”länsi” on poikkeuksellinen tai mikä sen vastakohta on. Ainoastaan ”koko kolmannen maailman väestö” (Third World) nähdään paljaan elämän agenttina, vaikkei sitäkään selitetä sen tarkemmin (Hopkins 2014, 966).

Agambenille originaali lain ja elämän suhde on hylkääminen (abandonment) eikä soveltaminen (application). Agambenin analyysissä elämä tulee politiikan tai lain piiriin juurikin hylkäämisen kautta. Hänet, joka on asetettu pannaan (banned), ei ole paitsi asetettu lain ulkopuolelle ja tehty laille piittaamattomaksi, hänet on itse asiassa hylätty lain toimesta, altistettu kynnykselle, jossa laki ja elämä, sisällä ja ulkopuolella, tulevat mahdottomaksi erottaa (Agamben 1998, 28).

Syksyllä 2015 Euroopan johtajat vetosivat poikkeuksellisiin aikoihin. Esimerkiksi Suomessa julkisesti keskusteltiin turvapaikanhakijoiden vastikkeellisista rahallisista korvauksista. Keskustelu ei tosin johtanut asetusten tai lakien muutoksiin. Poikkeuksellisessa tilanteessa koronaviruksen leviämisen estämiseksi ja riskiryhmien suojelemiseksi Suomessa otettiin käyttöön valmiuslaki 17.3.2020 alkaen (Eduskunta, Valmiuslain käyttöönotto koronavirustilanteessa). Esimerkiksi ihmisten perusoikeuksista kokoontumisen ja liikkumisen vapautta on rajoitettu siten, että vain alle 10 hengen kokoontumiset ovat sallittuja ja 1.6.2020 alkaen raja nostetaan 50 henkeen. Kesätapahtumat on käytännössä peruttu, sillä vasta 31.7.2020 alkaen yli 500 henkilön tapahtumat sallitaan. (Valtioneuvosto, koronavirusepidemian aikaiset rajoitukset.) Uusimaa suljettiin väliaikaisesti 29.3.-15.4.2020. Eduskunta oli päätöksessään yksimielinen.

4.2 Bios ja zoē – pyhää vai paljasta elämää?

Elämän käsitteen Agamben johtaa klassisesta Kreikasta ja Aristoteleelta. Kreikkalaisilla ei ollut yhtä ainutta käsitettä elämälle, vaan kaksi eri käsitettä: bios ja zoē. Bios viittasi kunnolliseen elämään ja zoē elämään sinänsä. (Agamben 1998, 66.) Elämä ei ollut kreikkalaisille sinänsä pyhää. Siitä tuli pyhää vain erilaisten rituaalien kautta, jotta se saatiin erotettua maallisesta kontekstista (emt. 66.) Agambenin mukaan bios viittaa kansalaisen muodollisesti pätevään (qualified life), lailliseen elämään ja zoē paljaaseen elämään (bare life), anonyymiin elämään, jonka suvereeni on kieltänyt tai asettanut pannaan (emt. 124).

Bios on yhteisön moraalisen ja poliittisen elämän tila, ja *zoē* puolestaan sen ulkopuolelle jäävä paljaan elämän (bare life) tila.

Finlaysonin (2010; 109, 115) mukaan Agambenin väitteet käsitteistä *zoē* ja *bios* eivät pidä paikkaansa. Aristoteles ei käyttänyt käsitteitä konseptuaalisena kaksoisparina eikä käsitteitä ole systemaattisesti käytetty kreikkalaisessa filosofiassa ja poliittisessa kulttuurissa kuten esimerkiksi käsitteitä *nomos* (laki, law) ja *physis* (luonto, nature). Käsitteet ovat lähellä toisiaan ja niillä on osittain päällekkäinen merkitys. (Finlayson 2010, 109.) Finlaysonin (2010, 111) mukaan Aristoteles käyttää *zoē*n käsitettä viittaamaan myös jumaliin ja *bios* viittaa ihmisten lisäksi eläimiin. Aristoteles ei käytä *bios*-käsitettä lainkaan kohdassa, johon Agamben viittaa käsitteiden erottelua perustellessaan (Finlayson 2010,112). Aristoteles viittaa ”vain elämään” (”mere life”) ja ”hyvään elämään” (”good life”) mutta eri merkityksessä kuin Agamben häntä tulkitsee.

Agamben lainaa *zoē* ja *bios* käsitteet Hannah Arendilta. Arendt tulkitsee Aristoteleen pohjalta kontrastin poliittisen elämän ja luonnollisen elämän prosessin välillä ja tarjoaa ensimmäisenä Aristoteleen Poliitiikka-teosta todisteeksi *zoē* ja *bios* käsitteiden eroista. (Finlayson 2010, 102-103.) Finlaysonin mukaan Aristoteles ei anna evidenssiä siitä, että jaottelu olisi ollut olemassa. Päinvastoin Aristoteles näyttää, että ihmiset ovat enemmän luonnostaan (by nature) yhteistyökykyisiä eläimiä, jotka elävät yhdessä menestyksellisesti, kun he ovat osa vakaata poliittista järjestystä, joka edistää yhteistä hyvää (common good). (Finlayson 2010, 115.) Finlayson (2010, 116) väittääkin, että Agamben on keksinyt kätkeyn biopoliittisen paradigman, joka ulottuu 300-luvulle asti. Finlayson jatkaa (2010,116), ettei läntisen politiikan perusta ja sen alkuperä *zoē* ja *bios* käsitteiden erottelusta pidä paikkaansa. Puolestaan Hopkins (2019, 956) katsoo, että *zoē* ja *bios* käsitteiden erottelu on johdettu Michel Foucaultin biopolitiikan analyysistä.

Van der Heidenin (2020, 63) mukaan Agamben ei enää näekään jyrkkää eroa *zoē* ja *bios*-käsitteiden välillä, vaan katsoo, että *bios*, poliittinen elämä, ei olekaan erillinen *zoē*sta, paljaasta elämästä. Liudennuksen takana on ajatuskulku filosofin onnellisesta maanpaosta (happy exile of the philosopher). Ajatuksesta, että elääkseen Aristoteleen lanseeraamaa ”hyvää elämää”, joka voi toteutua vain bioksen alueella, filosofi jättää bioksen alueen vapaaehtoisesti ja jättäytyy vapaaehtoisesti yksinäisyyteen pohdiskelemaan. Filosofi voi elää ”hyvää elämää” paljaan elämän alueella ja olla täysin autonominen suhteessa biokseen, poliittiseen elämään. Hänen elämänsä ei ole enää sidoksissa biokseen. Ajatus on peräisin kyyninoilta, joiden mielestä todellinen elämä (true life) voidaan löytää vain

luonnollisesta elämästä (natural life) ja luonnollinen elämä itsessään on jo täydellistä. Täten filosofi ei tarvitse poliittista elämää, biosta, vaan voi elää ”hyvää elämää” irrallaan bioksesta. Tästä kolmannesta elämisen tavasta Agamben käyttää käsitettä form-of-life. (Van der Heiden 2020, 65-68.) Palaan tuonnempana form-of-lifen käsitteeseen.

Mathew Abbott katsoo myös, ettei ole olemassa paljasta elämää, koska elämä itsessään on aina jonkinlainen elämänmuoto (form or mode of life). Paljas elämä on metafysisen fiktion ja poliittiset koneistot, kuten keskitysleirit, ovat yrityksiä saada tämä ontologinen fantasia näkyviin poliittisesti tuottamalla elämänmuoto, jota voidaan kohdella kuin se olisi paljasta. (McLoughlin 2014, 325.)

Mitä mieltä Agamben lopulta on? Onko paljasta elämää, *zoē*, sittenkään olemassa? Giorgio Agambenin maaliskuinen blogi ”Clarifications” (17.3.2020, viitattu 20.3.2020) antaa tähän vastauksen. Hän käsittelee blogissaan ajankohtaista koronavirustilannetta Italiassa.

The first thing that the wave of panic that has paralysed the country obviously shows is that our society no longer believes in anything but bare life. It is obvious that Italians are disposed to sacrifice practically everything – the normal conditions of life, social relationships, work, even friendships, affections, and religious and political convictions – to the danger of getting sick. Bare life – and the danger of losing it – is not something that unites people, but blinds and separates them. (Clarifications 17.3.2020)

Agambenin mielestä paniikki koronaviruksesta on halvaannuttanut maan ja näyttää sen, että yhteiskunta ei usko mihinkään muuhun kuin paljaaseen elämään. Italialaisten pitää uhrata käytännössä kaikki elämän normaalit olosuhteet, sen vuoksi, että he pelkäävät sairastuvansa. Agamben vetää hyvin tiukkaa linjaa siitä, mitä paljas elämä on; voisi sanoa, että vielä tiukempaa linjaa kuin mitä hänen analyysinsä antaa ymmärtää. Italialaisilta ei ole kuitenkaan riistetty normaalin elämän olosuhteita täysin, kuten hän antaa ymmärtää. Katson Agambenin olevan hyvinkin sitä mieltä, että paljasta elämää hänen mielestään on edelleen olemassa. Tästä poliittisen elämän, bioksen, ja paljaan elämän, *zoēn*, jaottelun lähtökohdasta tarkastelen pakolaiskriisiä 2015.

Pyhä elämä (sacred life) on puolestaan elämää, jota ei voida uhrata ja se voidaan tappaa. Pyhä mies, homo sacer, kuuluu jumalalle hänen ei-uhrattavuutensa vuoksi ja kuuluu yhteisölleen siinä muodossa, että hänet voidaan tappaa. (Agamben 1998, 82.) Tämä juontaa juurensa siihen, että latinan kielessä käsite homo sacer viittaa mieheen, jonka päälle kirous lankeaa ja hänestä tulee hylkiö, yhteiskunnan ulkopuolelle suljettu ja

vaarallinen mies. Sacer tarkoittaa ihmistä tai asiaa, jota koskemalla ihminen tahraa itsensä. (emt. 79.) Myöhemmin sanasta tuli päinvastainen merkitys eli pyhä (emt. 80).

Homo sacer, pyhä mies, viittaa toisin sanoen ihmiseen tai kansalaiseen, jolta voidaan ottaa elämä pois milloin tahansa. Käsitteellä on myös yhteyksiä ihmissusi-sanaan skandinaavisessa ja germaanisessa sanastossa. Ihmissudella, wargus tai friedlos, viitattiin paitsi puoli-ihmiseen myös rauhattomaan (friedlos) ihmiseen antiikin germaanisessa laissa. Rauhattomuus viittaa siihen, että ihminen asetettiin yhteisön ulkopuolelle, hän ei saanut rauhaa eikä lainsuojaa, vaan hän jäi kenen tahansa tapettavaksi ilman, että hänet tappanutta olisi tuomittu murhasta. (emt. 104.)

Agamben viittaa juutalaisten tuhoamiseen natsien toimesta suvereenina biopoliittisena tekona. Juutalaisia ei katsottu ihmisinä vaan enemmänkin roistoina, paljaana elämänä (Agamben 1998, 114.); elämänä, jonka suvereniteetti oli hylännyt yhteisöstä. Suvereniteetti päättää siitä, milloin on poikkeustila ja kenet voidaan tappaa syylistymättä murhaan. Poikkeustilasta tulee valtaa päättää siitä, kenen elämä on poliittisesti relevanttia. (emt. 142.) Paljaasta elämästä tehdään poikkeus, joka suljetaan poliittisen järjestyksen ulkopuolelle (emt. 122). Suvereeni päättää siitä, keillä on oikeus olla yhteisössä, kenen elämä on elämisen arvoista.

4.3 Kansallisvaltiot kriisissä paljaan elämän edessä

Agambenin (1998, 126) mukaan kansallisvaltioiden järjestyksessä pyhä elämän oikeudet lakkaavat olemasta, kun ne eivät koske valtion kansalaisia. Agamben nostaa esiin jo Hannah Arendtin tekemän huomion ihmisoikeuksien vajeudesta, kun ne kohtaavat ihmisyyden ilman kansalaisuutta. Tämä monitulkintaisuus/epäselvyys (ambiguity) sisältyy ihmisoikeuksien julistukseen vuodelta 1789. Ihmisoikeuksien julistus edustaa luonnollisen elämän originaalia muotoa, joka on kirjattu kansallisvaltion juridis-poliittiseen järjestykseen. (emt. 126-127.)

The principle of nativity and the principle of sovereignty, which were separated in the ancient régime (where birth marked only the emergence of a sujet, a subject), are now irrevocably united in the body of the “sovereign subject” so that the foundation of the new nation-state may be constituted. [...] The fiction implicit here is that birth immediately becomes nation such that there can be no interval of separation [scarto] between the two terms.” (Agamben 1998, 128)
the new egalitarian principle; citizenship names the new status of life as origin and ground of sovereignty (Agamben 1998, 129)

Antiikin järjestelmässä kansallisuuden ja suvereniteetin periaatteet oli erotettu. Syntymä merkitsi ainoastaan subjektin ilmaantumista. Nyt nämä kaksi periaatetta ovat yhdistetty ”suvereenin subjektin” ruumiiseen siten, että uusi kansallisvaltio saadaan muodostetuksi. Syntymästä tulee kansa, eikä näitä kahta käsitettä voida erottaa. Uusi tasa-arvoinen periaate on, että kansalaisuus nimittää uutta elämän statusta sen alkuperänä ja antaa perustan suvereniteetille (Agamben 1998, 128-129.)

Toisin sanoen nykypäivän tilanne on, että ihmisen, homo sacerin, syntyessä hänestä tulee automaattisesti jonkin maan kansalainen. Synnymme Agambenia mukaillen bioksen alueelle, lain ja järjestyksen piiriin. Tämä kansallisuuden ja suvereniteetin yhteen kietoutuma palvelee kansallisvaltioita, toki ihmisiäkin lain suoman turvan vuoksi. Ongelma ajassamme muodostuu siitä, että kaikille ihmisille maailmassa ei kuitenkaan käy niin onnellisesti, että he syntyisivät laillisiksi yhteisönsä jäseniksi. Silti heille kuuluvat ihmisoikeudet. Agambenin teoriaa seuraten pakolaiset, paperittomat ihmiset, kansalaisuuden ulkopuolelle jääneet kuuluvat zoēn alueelle, paljaan elämän alueelle. Heillä ei ole enää yhteisön laillista suojaa, vaan he ovat välitilassa.

Agambenin mukaan pakolaisongelma on vuosisadan ongelma, joka vain kasvaa kasvamistaan. Hänen mukaansa ongelma johtuu juurikin ihmisen ja kansalaisen, kansan ja kansalaisuuden linkityksestä modernissa kansallisvaltiossa. Tämä jatkumo ja yhteys näiden välillä aiheuttaa modernin suvereniteetin kriisin. Agambenin mukaan tämä syntymä-kansa-linkitys ei ole kyennyt täyttämään legitimaatiofunkitotaan ensimmäisen maailman sodan jälkeen, ja nämä käsitteet ovatkin alkaneet erottua toisistaan. Agambenin mukaan (ihmisoikeus)järjestöt kuin yksittäiset valtiot ovat olleet kyvyttömiä ratkaisemaan massiivista pakolaisongelmaa tai edes kohtaamaan sitä riittävästi. (Agamben 1998, 131-133.)

4.4 Leirit osana yhteiskuntaa

Leiri on Agambenille (1998, 170) struktuuri, jossa poikkeustila realisoituu normaalisti. Leiri on lain ja faktan hybridi, jossa ne ovat tulleet erottamattomaksi toisistaan (emt. 170). Puhuessaan natsien keskitysleireistä Agamben (emt. 171) kuvailee, miten leiriläiset oli riisuttu pois kaikista poliittisista statuksista ja he olivat pelkkää elämää (bare life). Leiri oli absoluuttinen biopoliittinen tila, jota oli koskaan siihen mennessä nähty, jossa valta ei kohdannut muuta kuin paljasta elämää. Tämän vuoksi Agamben näkee leirin poliittisen tilan paradigmatena, hetkenä, jolloin politiikasta tulee biopolitiikkaa ja homo sacer itse asiassa sekoitetaan kansalaiseen. (emt. 171.)

The state of exception, which was essentially a temporary suspension of the jurico-political order, now becomes a new and stable spatial arrangement inhabited by the bare life that more and more can no longer be inscribed in that order. (Agamben 1998, 175)

Poikkeustila, joka oli olennaisesti väliaikainen juridis-poliittisen järjestyksen keskeytys, onkin nyt tullut uudeksi ja pysyväksi tilalliseksi järjestelyksi, jossa on paljasta elämää, jota ei voida sisällyttää juridis-poliittiseen järjestelmään. (emt 175.) Ajatus hätätilan (state of emergency, Ausnahmezustand) pysyvyydestä on tullut Walter Benjaminilta (Agamben 1998 9,12; McLoughlin 2012, 683; Finlayson 2010, 103).

Agambenin analyysissä nykyisen kansallisvaltion ongelma on se, että kansallisvaltiot ovat joutuneet pysyvään kriisiin ja valtio päättää ottaa hoitaakseen omien tehtäviensä lisäksi myös kansan biologisen elämän (nation's biological life). Leirin ilmaantuminen on systeemin kyvyttömyyttä toimia ilman, että se muuttuu tappavaksi koneeksi (lethal machine). Tämän vuoksi poikkeustila, joka oli vain satunnaista ja pyrki ylläpitämään suvereenin valtion turvallisuutta ja suojelemaan demokratiaa, onkin tullut dominoivaksi hallinnan paradigmaksi. (Agamben 1998, 174-175.) Agambenin (emt. 7) mukaan länsimainen politiikka perustuu paljaan elämän poissulkemiselle.

Agambenin ajatuksia seuraten vuoden 2015 eurooppalaisessa pakolaistilanteessa vastaanottokeskukset olivat tapa hallita tilannetta. Akuutissa tilanteessa perustettiin nykyisten lisäksi useita vastaanottokeskuksia, joita myös purettiin sitä mukaa, kun turvapaikkahakemuksia saatiin käsiteltyä. Vastaanottokeskuksissa olevat ihmiset ovat odotustilassa, jossa heille ei ole vielä myönnetty oleskelulupaa tai turvapaikkaa, he eivät he voi tehdä asioita samalla tavalla vapaasti kuin kyseisen maan kansalaiset, mutta täysin vailla mitään poliittisia oikeuksia he eivät kuitenkaan ole. Suvereeni päättää siitä, keille myönnetään turvapaikka tai oleskelulupa ja täten otetaan yhteisön ja laillisen järjestyksen, bioksen, piiriin.

Agamben ei pidä leiriä pelkästään fyysisenä paikkana vaan struktuurina ja ajattelumallina, joka voi levitä ja saada uusia muotoja. Agambenin mukaan modernissa valtiossa ei ole enää olemassa selkeää linjaa sen välillä, milloin päättäminen elämästä muuttuukin päättämiseksi kuolemasta ja biopolitiikkaa muuttuukin thanatopolitiikaksi (kuolemanpolitiikaksi). Tämä linja on liikkeessä ja siirtyy alueille, muille kuin poliittisen elämän alueille, alueille, jotka koskevat paitsi juristeja myös lääkäreitä, tieteentekijöitä, asiantuntijoita ja pappeja. (Agamben 1998, 122.) Toisin sanoen Agamben on huolissaan siitä, että elämän ja kuoleman kysymyksillä voidaan pelata myös asiantuntijoiden avustuksella.

Biopoliittista valtaa, joka periaatteessa on yksinomaan suvereniteetilla, voidaan myös huomaamatta tai toki tarkoituksellisestikin siirtää erilaisille asiantuntijoille.

4.5 Globaalia hallintaa

Daniel McLoughlinin mukaan suvereniteetin ja biopolitiikan funktioiden sekoittuminen ovat Agambenille olennaista. ”Politiikan” ja ”poliisin” sekoittuminen toisiinsa natsiaikana tarkoitti sitä, että toisaalta natsivaltio suojeli saksalaista elämää biopoliittisilla ohjelmillaan ja toisaalta kävi sotaa ”rasistisia vihollisiaan” vastaan ja tällöin biopolitiikka muuttui kuolemanpolitiikaksi. Terrorismin vastainen sota on esimerkkinä samasta ilmiöstä, jossa politiikka ja poliisi sekoittuvat keskenään nykypäivänä. Valtiot eivät enää käy sotaa keskenään vaan sodat on naamioitu poliisioperaatioiksi. (McLoughlin 2012, 691-69.) Tämä modernin sotatilan ja suvereenin poliisin nousu tarkoittaa, että sotaa käyvät maat voivat operoida lakien ulkopuolella, jotka joskus sääntelivät väkivallan käyttöä sodassa (emt 702).

”Globaali siviilisota” onkin McLoughlinin mukaan Agambenille tila, johon olemme nykypäivässä päätyneet. Se on metafora, joka viittaa sosiaaliseen sääntelyn tilaan, jossa sodan mediaspektaakkeli muokkaa yleistä mielipidettä sodan ja uhkan kieltä käyttäen ja täten autorisoi valtion suojelemaan kansalaisiaan. Konflikti ei ole valtioiden tai ideologioiden välillä tai valtiollisen ja ei-valtiollisen terrorismin välillä vaan voimien välillä, jotka haluavat säilyttää (valtio, media, ”elinkeinoelämän toimijat”) vallitsevan poliittisen ja taloudellisen status quon ja globaalin tavallisen kansan (populace) välillä, jonka yhteinen etu asumiskelpoisessa maailmassa on syvästi uhattuna. (McLoughlin 2012, 696-697.)

McLoughlinin (2012, 698) mukaan ”poikkeustila” nykyisin operoi ”hallinnan tekniikkana”, sillä sitä käytetään liberaaleissa demokratioissa status quon säilyttämiseksi. Hallinta, poikkeus ja liberaalin demokratian kriisi ovat linkityksessä toisiinsa: turvallisuustoimet vaativat jatkuvaa viittausta poikkeustilaan ja pitkässä juoksussa ne ovat sovittamattomissa demokratian kanssa toisiinsa (McLoughlin 2012, 702). Agamben kuitenkin argumentoi, että poikkeustilan normalisointi aliarvioi suvereniteetin kapasiteettia säilyttää lakia ja järjestystä (McLoughlin 2012, 703).

4.6 Immunitetti yhteisön suojana

Roberto Esposito käsittelee teoksessaan *Bíos* myös biovaltaa. Hänen näkemyksensä poikkeaa Agambenin käsityksestä, siten, ettei hän aseta poikkeustilaa (state of exception) ja

suvereniteettia analyysinsä keskiöön, vaan hänen näkemyksensä mukaan immuniteetin käsite on se, mistä politiikka ja biologia kumpuavat (Esposito 2008, ix). Esposito asettaa ennemminkin yhteisön ja yksilön suhteen analyysinsä keskiöön. Esposito tarkastelee teoksessaan erityisesti Michel Foucaultin ja Friedrich Nietzschen teorioita. Espositokin käyttää natsien harjoittamaa thanatopolitiikkaa analyysinsä esimerkkinä. Esposito asettaa itse analyysinsä Giorgio Agambenin ja Toni Negrin välimaastoon, vaikkakaan ei keskelle. Esposito katsoo heille kolmelle yhteistä olevan Michel Foucaultin työn jatkamisen siitä, mihin Foucault jäi. (Esposito & Paparcone 2006, 50.)

Esposito käsittelee immuniteettia (immunity, immunitas) ja yhteisöä (community, communitas) rinnakkain ja toisistaan riippuvaisina. Immuniteetti, joka on tarpeellista yhteisön suojelemiseksi, päätyy tietyn rajan yli kieltämään yhteisön; se on samalla sekä yhteisöä suojeleva että yhteisön negaatio (Esposito 2008, xi; Esposito & Paparcone 2006, 51). *Communitas* ja *immunitas* sanat juontavat juurensa latinan kielen sanasta *munus*, joka tarkoittaa ”lahjaa” (gift), ”virkaa/toimistoa” (office) ja ”velvollisuutta” (obligation). *Communitas* sanalla on positiivinen konnotaatio ja *immunitas* sanalla negatiivinen. (Esposito & Paparcone 2006, 50; Calgano 2015, 114; Tierney 2016, 54.) Antonio Calganon (2015, 112) mukaan yhteisö edellyttää immuniteettia. Esposito (2008, xi) määrittelee immuniteettia ja yksilöä siten, että yksilö, joka on vapautettu yhteisön velvollisuuksista (freed from communal obligations) on autonominen. Nykyajan ihminen, jolla on poliittiset oikeudet ja siviilioikeudet on Espositolle yritys saavuttaa immuniteetti yhteisöstä. Tämä yritys immunisoida yksilö siltä, mikä on yhteistä, saattaa lopulta yhteisön vaaran, kun immuniteetti kääntyy itseään vastaan. Esposito käsittelee immuniteettia modernin ajan ilmiönä. (emt. xi.) Esposito katsoo, että kaikki yhteiskunnat ja yksilöt ovat olleet kiinnostuneita oman olemassaolonsa säilyttämisestä suhteessa ympäristöön tai saastumiseen; suhtautuminen tartuntariskiin on vaihdellut ja saavuttanut huippunsa modernissa ajassa (Esposito & Paparcone 2006, 51).

Espositolle *bíos* on poliittisen, immunisoidun ja yksilöllisen elämän alue ja sen vastakohta on *zoë*. Levinsonin (2010, 241) mukaan *zoë* on Espositolle selviytymistä.

Bíos as political form of life, a community, emerges out of an immunization that successfully immunizes itself against attacking what is other, with the result that a more general defense of the system itself, the community, occurs. (Esposito 2008, xxxii)

Bíos on elämän poliittinen muoto, yhteisö, joka syntyy immunisaatiosta, joka menestyksellisesti immunisoi itsensä hyökkäämällä ”toisenlaista” vastaan. Sen tuloksena on

yhteisön puolustaminen. (Esposito 2008, xxxii.) Espositon mukaan silloin, kun biopolitiikka on linkitetty käsitteellisesti negatiiviseen elämän suojaamisen immunitaariseen dynamiikkaan, paljastaa biopolitiikka sen erityisen modernin syntynsä. Se ei tapahdu siksi, että sen juuret ovat kadoksissa edeltävillä aikakausilla (ne eivät ole kadoksissa), vaan siksi että, moderni aika (modernity) olettaa itsensä suojelun olevan ennako-oletus kaikille muille poliittisille kategorioille suvereniteetista vapauteen. (emt. 9.) Toisin sanoen Esposito katsoo yksilöllisen ihmisen olevan modernin aikakauden ”alkujuuri”, jolle poliittiset kategoriat perustuvat.

Antonio Calgano (2015, 113, 122-123) puolestaan katsoo, etteivät *bíos* ja *zoē* päde Espositon analyysissä, sillä elämän luonne on sellainen, että sitä ei voi kokonaan kontrolloida, vaan se sisältää aina ”ei-poliittisen” (”impolitical”) aspektin. Esposito määrittelee ”ei-poliittisen” alkuperäiseksi tyhjyydeksi, jota on olemassa kaikissa poliittisissa järjestelmissä, ja se on tyhjä tila (empty space), joka jää yhteisön ja yksilön väliin, kun ne eivät kohtaa (Calgano 2015, 113-114). Tästä tyhjästä tilasta nousee esiin ”negatiivinen itse” (negative self) (Calgano 2015, 113). Calganon (2015, 113) mukaan ”negatiivinen itse” ei ole sovitettavissa Espositon immunologiseen analyysiin elämästä ja politiikasta.

Bíos -teoksessa (2008) Esposito ei kyseenalaista *bíos* ja *zoē* käsitteitä vaan määrittelee niitä pääpiirteissään samaan tapaan kuin Agamben: *bíos* on poliittisen, yhteisöllisen ja turvatuksen elämän alue ja *zoē* on puolestaan ”suojaamaton elämän alue”. Kummallekin *bíos* on tila, joka suojelee yhteisöä ”muita” vastaan ja *zoē* on kummallekin yksilön selviytymisen alue.

Espositolle (2008, xii) hobbsilainen yleinen konfliktin tila (state of generalized conflict) ja suvereeni valta suojaavat tai immunisoivat yhteisöä uhkavalta konfliktiin paluulta. Espositon analyysissä yhteisön yksilölliset jäsenet muodostavat suvereenin vallan yhdessä ja täten immunisoivat itsensä ikään kuin kollektiivisesti. Immunisaatio tai immunitaatio ei edellä tai seuraa yhteisöstä, mutta on sen erottamaton ydin. (emt. xii.) Espositolle immunitaatio voi olla myös positiivinen ilmiö, josta todisteena on esimerkiksi äidin ja sikiön suhde. (Emt xvii.) Thomas F. Tierneyn (2016, 61) mukaan Espositon immunisaatioanalyysin keskiössä on Thomas Hobbes, joka liittää biologian ja politiikan yhteen tuomalla ihmisen mahdollisuuden tulla tapetuksi ihmisten yhteisenä ominaisuutena eksplisiittisesti esiin ja tuo kuolemanpelon poliittisen aktiivisuuden moottoriksi siirryttäessä ”luonnontilasta siviiliyhteiskuntaan”. Tierneyn (2016, 62-64) mukaan immunisaation mahdollisuus päätyä thanatopolitiikaksi on myös yhteydessä Hobbesin analyysiin

ruumiillisesta itsesuojelusta. Lisäksi Hobbesin analyysissä päädytään paradoksaalisesti uhraamaan elämää, jotta sitä voidaan säilyttää (Tierney 2016, 63; Levinson 2010, 244).

4.7 Elämänpolitiikasta kuolemanpolitiikkaan

Esposito (Esposito 2008, xxv) kuvailee natsien toimintaa immuniteetin näkökulmasta; saksalaisen yhteiskunnan (German body politic) näkökulmasta, jossa saksalaista sairasta kansakunnan ruumista pyrittiin parantamaan kuoleman avulla. Kuolemasta tuli samaan aikaan objekti ja terapeutinen instrumentti parantaa saksalaista rodullistettua yhteiskuntaa. (emt. xxiv-xxv.) Natsit uskoivat, että tuhoamalla juutalaiset he voisivat vahvistaa ja suojella germaanista perimää. (emt. xxv-xxvi.) Tämä natsien immunitaarisen apparatuurin ymmärtäminen on Espositon mielestä olennaista, jotta nykypäivän filosofia voisi oppia elämään nykyisen biopolitiikan fundamentaalisten elementtien kanssa, ja se voisi laatia uuden sanaston kohdatakseen ja muuttaakseen sitä. (emt. xxix.) Tällä Esposito viittaa nykyajan bioteknologiaan, jota voitaisiin käyttää samalla tavalla kuolemanpolitiikan välineenä, kuten natsit tekivät. (xxxix.) Esimerkiksi geeniteknologiassa voisimme poistaa heikot yksilöt jo ennen kuin he ovat syntyneet ja valita tuleville ihmisille vain tietynlaisia ”vahvoja” ominaisuuksia ja eliminoida etukäteen ”normiin kuulumattomia”. Brett Levinsonin (2010, 240) mukaan Espositolle biopolitiikan hätä ei ole ”elämän politiikan” kehityksessä vaan biopolitiikan nykyisissä ilmenemismuodoissa, joissa subjektit voidaan tuhota modernin teknologian avulla.

Esposito ja Agamben käyttävät natsien politiikkaa esimerkkinä siitä, että elämää suojeleva biopolitiikka voi muuttua paradoksaalisesti myös kuolemaa tuottavaksi. Esposito ja Agamben käyttävät eri käsitteistöä, mutta puhuvat samasta modernista ilmiöstä samaan tapaan: yhteisö voi kääntyä yksilöä tai ”normiin kuulumattomia yksilöitä” vastaan ja tarvittaessa poistaa hänet tai ”normiin kuulumattoman ryhmän” joukostaan jopa tappamalla. Esposito ei varsinaisesti haasta Agambenin näkemystä poikkeustilasta leireineen normaaliksi muuttuneena tilana vaan pikemmin analysoi samaan suuntaan: immunisaatiosta on tullut modernin ajan paradigma. Niin leiri kuin immunisaatio pyrkivät pitämään ”ei-halutun elämän” poissa yhteisöstä. Yhteistä Agambenille ja Espositolle on myös huoli kuolemanpolitiikan vallan siirtymisestä ”huomaamatta” asiantuntijoille; Esposito puhuu bioteknologiasta ja Agamben esimerkiksi lääkäreistä tai tieteentekijöistä.

Esposito (Esposito 2008, 9; Levinson 2010, 239) määrittelee biopolitiikan alueeksi, jolla ei ole muuta tarkoitusta kuin ylläpitää ja laajentaa elämää. Biopolitiikalla on

tekemistä monimutkaisten sovittelujen, vastakkainasettelujen ja dialektisten operaatioiden kanssa, jotka tekevät modernin poliittisen järjestyksen mahdolliseksi, ainakin nykyisen tulkinnan mukaan. Tällä hetkellä toisaalta modernit erotukset julkisen ja yksityisen, valtion ja yhteiskunnan, paikallisen ja globaalin välillä romahtavat, ja toisaalta kaikki legitimaation lähteet kuihtuvat, elämä leiriytyy jokaisen poliittisen toimenpiteen keskiöön. Mikään muu politiikka kuin elämän politiikka (politics of life) ei ole ajateltavissa käsitteen objektiivisessa tai subjektiivisessa merkityksessä. (Esposito 2008, 15.) Esposito näkee biopolitiikan olevan tämän hetken politiikan keskiössä, sillä muut aikaisemmat politiikan legitimoijat ovat käytännössä katsoen kuolleet. Levinsonin (2010, 241) mukaan Espositolle biopolitiikka ei sinänsä ole nihilismia, mutta sen ilmenemismuodot ajassamme ovat.

Where the term "immunity" for the biomedical sphere refers to a condition of natural or induced refractoriness on the part of a living organism when faced with a given disease, immunity in political-juridical language alludes to a temporary or definitive exemption on the part of subject with regard to concrete obligations or responsibilities that under normal circumstances would bind one to the others. (Esposito 2008, 45)

Immuneetti viittaa lääketieteessä luonnollisesti tai keinotekoisesti aiheutettuun vastustuskykyyn kohdattaessa vaikeasti paraneva tauti; poliittis-juridisessa kielessä se viittaa väliaikaiseen tai tietyn ajan kestävään vapautukseen (exemption) subjektin osalta, mikä normaalioloissa aiheuttaisi konkreettisia velvollisuuksia tai vastuuta ja ne sitoisivat subjektin toisiin. (Esposito 2008, 45.) Immuneetilla on tauteja koskien suojaava vaikutus. Voimme keinotekoisesti suojautua esimerkiksi tuhkarokkoa vastaan ottamalla rokotteen etukäteen, jolloin olemme immuuneja eli koskemattomia kyseiselle taudille matkustaessamme vaikkapa maahan, jossa tuhkarokkoa esiintyy. Poliittis-juridisessa mielessä taas vaikutus on vapautus tai suojaus suhteessa yhteisöön. Esimerkiksi voimme puhua diplomaattien nauttivan immuneettia, koskemattomuutta. Se takaa suurlähettiläille koskemattomuuden asemamaan tuomiovallasta esimerkiksi rikosoikeudellisesta vastuusta. Jälkimmäisessä mielessä immunitas on nimenomaan sitä, ettei ole mitään yhteistä yhteisön kanssa (emt. 51). Samaa ajatusta näyttäisi myös olevan kansanedustajan koskemattomuudessa. Espositolle immuneetti on yhteisön sisäinen mekanismi (internal mechanism): taitekohta, jossa jollakin tavalla yhteisö erottaa itse itsensä, suojaa sitä sietämättömältä ylettömyydeltä (unbearable excess) (emt. 52).

Pakolaistilanteessa 2015 tilanteessa näytti siltä, että elämä tuli politiikan keskiöön Espositoa ja Agambenia mukailten. Mikäli pakolaisvirtaa ja siihen kohdistuvia toimia EU-maiden taholta katsotaan Espositon immuneetin näkökulmasta, voidaan todeta,

että jotkut maat alkoivat suojata itseään ”tältä taudilta”. Esimerkiksi rajojen kiinni laittamista ja rajatarkastusten lisäämistä voidaan katsoa toimina, jotka pyrkivät suojaamaan yhteisöä ”sietämättömältä ylettömyydeltä” (pakolaisilta). EU:n kontekstissa on mielenkiintoista myös yhteisön sisäinen mekanismi. EU-maiden annettiin sooloilla vapaan liikkuvuuden, Schengen-sopimuksen, suhteen. Yksittäisten maiden lipeäminen yhteisestä Schengen-sopimuksesta voidaan katsoa taitekohdaksi, jossa yhteisö erotti itse itsensä. Toki määräaikaista pidättäytymisiä vapaasta liikkuvuudesta on ollut aiemminkin; siinä mielessä tilanne ei ollut ainutlaatuinen. Kuitenkin vuonna 2015 kaikki EU-maat joutuivat paineen alle, mikä on ainutlaatuista EU:n historiassa. Poikkeuksellinen tilanne ei koskenut vain EU:n rajavaltioita, pääasiassa Italiaa ja Kreikkaa, vaan ulottui etelästä pohjoiseen saakka, minkä vuoksi yhteistä EU-linjavetoa olisi voinut odottaa. Nyt keväällä 2020 vallitsevassa koronavirustilanteessa EU-maat ovat sulkeneet käytännössä rajansa, jotta ihmiset eivät voi matkustaa vapaasti paikasta toiseen.

Se, mistä EU pystyi sopimaan vuoden 2016 keväällä, oli pakolaissopimus Turkin kanssa. EU maksoi Turkille miljardeja euroja pakolaisten auttamiseen Turkin sisällä ja lupasi joututtaa turkkilaisten viisumivapautta vapaan liikkuvuuden Schengen-alueelle. Vastineeksi Turkki sitoutui tekemään parhaansa estääkseen maahan pyrkijöiden pääsyn EU-naapurimaidensa Kreikan ja Bulgarian rajoille, mikä vähensi tulijoiden määrää välittömästi ja moneksi vuodeksi. Maaliskuussa 2020 Turkki käytännössä luopui sopimuksesta ja Kreikka kertoi kääntäneensä rajalta yli 15 000 ihmistä. Kreikka ilmoitti 1.3.2020, ettei päästä rajalta ketään yli kuukauteen, vaikka tämä rikkoo kansainvälisiä sopimuksia. Kreikan maahanmuuttoministeri Nótis Mitarákis sanoi, että maaliskuun aikana luvattomasti maahan päässeet viedään suljettuun keskukseen Serresin kaupunkiin Pohjois-Kreikassa ja palautetaan ennen pitkää lähtömaihinsa. (Helsingin Sanomat 10.3.2020.) Angela Naimoun (2016, 230) mukaan EU ratkaisi ongelmaa samalla tavalla kuin USA Meksikon suhteen vuonna 2015. USA maksoi Meksikolle kymmeniä miljoonia dollareita ja lahjoitti välineistöä, koulutusta ja tuki Meksikoa, jotteivät pakolaiset ilmestyisi USA:n rajalle. (Naimou 2016, 230.)

4.8 Ihmisyksilö ensin

Esposito erottaa kaksi kategoriaa, jotka liittyvät olennaisesti immunitettiin: omistus (property) ja vapaus (liberty). Esposito näkee ruumiin ensisijaisena omistuksen tilana (state of property), tai omistajuuden olevan jokaisen yksilön omissa käsissä omaan ruumiiseensa.

(Esposito 2008, 65.) Esposito jatkaa, että moderni vapaus koostuu olennaisesti jokaisen subjektin oikeudesta (right of every single subject) olla puolustettuna mielivaltaisuuksia vastaan, jotka aliarvioivat autonomiaa ja jopa ennen sitä elämää itsessään. (emt. 72.)

Espositon (2019, 317-323) mukaan Länsi-Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa demokratian ja liberalismien kriisin taustalla on sosio-kulttuurinen muutos, jonka juuret ovat jo 1960-luvulta lähtien nähtävissä. Tuolloin sosiaalinen sukupuoli (gender), sukupolvi (generation), genetiikka (genetics) ja ekologia (ecology) tulivat politiikan agendalle, ja ne ovat laajentaneet ja muuttaneet politiikkaa monimutkaisemmaksi. (Esposito 2019, 319.) Uusliberalismi pystyy tavoittamaan paremmin hallinnan (government), elämän (life) ja sääntöjen (norms) kielen sen sijaan, että puhuttaisiin demokratian suvereniteetista, representaatiosta tai laista. Uusliberalismi olettaa biopoliitiikan osaksi itseään ja demokratia kampailee edelleen sen tunnistamisen kanssa. (Esposito 2019, 321.) Espositon mukaan erot, joille demokratia perustui ovat romahtaneet. Julkinen ja yksityinen, luonnollisuus ja juonikkuus, politiikka ja talous ovat tulleet vaikeiksi erottaa toisistaan. (Esposito 2019, 321.) Vaikka olemmekin eläneet Guy Debordin (1967) hahmottelemassa speaktaakkelin yhteiskunnassa Espositon (2019, 321) mukaan jo jonkin aikaa, ei silti tule alistua demokratian päättymiseen vaan tulla tietoisiksi tästä muutoksesta ja alkaa toimia. Hänen mukaansa (2019, 322) meidän (oletettavasti länsimaisten ihmisten) tulee rakentaa uudenlainen poliittinen subjektius (political subjectivity) ja identiteetti, joka on avoin ja suhteellinen. Euroopan tulee myös löytää poliittinen subjektius, joka siltä nyt puuttuu ja johtaa globaalia muutosta. Globaalisti muutos tarkoittaa resurssien – taloudellisten, lääketieteellisten ja ekologisten – siirtoa lännestä globaaliin etelään. Vain täten voimme puhua ihmisoikeuksista kuulostamatta typeriltä. (Esposito 2019, 322-323.)

Niin Agamben kuin Espositokin ovat pohjimmiltaan yksilökeskeisiä. Kumpikin selittää natsien hirmutekoja sillä, ettei juutalaisten katsottu olevan ihmisiä vaan edustavan ”tautia saksalaista ruumista vastaan” tai olevan vain ”paljasta elämää”. Esposito käsittelee ristiriitaisesti immunisoitua yksilöä. Toisaalta immunisoitu yksilö on vapaa yhteisön elämästä eikä täten häntä koske yhteisön juridis-poliittinen järjestys, toisaalta taas immunisoidulla yksilöllä on poliittiset ja siviilioikeudet. Espositolle moderni vapaus koostuu olennaisesti jokaisen subjektin oikeudesta olla puolustettuna mielivaltaisuuksia vastaan. Vaikka Esposito pyrkii analyysissään yksilön autonomiaan, näyttäisi kuitenkin siltä, että yksilö lopulta tarvitsee yhteisöä, ollakseen puolustettuna mielivaltaisuuksia vastaan. Agamben puolestaan katsoo, että kansalaisuus on modernin ajan edellytys sille, että yksilö tunnustetaan ”täysimääräisesti vapaana” ihmisenä eikä ”paljaana elämänä”.

Omistajuus omaan itseensä ja jokaisen subjektin oikeus olla puolustettuna autonomisena ihmisenä hyväksytään modernin ajan normina ja vallitsevana asiointilana ainakin länsimaissa ja se perustuu ihmisoikeusjulistukseen. Pääasiassa pakolaiset toivotettiin tervetulleiksi EU:hun perustuen jakamattomaan ihmisarvoon, joka tunnustetaan ihmisoikeusjulistuksessa. Vaikka EU-maihin tuli yli miljoona pakolaista vuoden 2015 pakolaiskriisin seurauksena, näyttäisi myös siltä, että EU pyrki osittain myös immunisoimaan itseään pitämällä pakolaisia Turkissa tai Agambenia mukailleen alkoi hallita tilannetta leirin avulla.

Agambenin ja Espositon käsitykset biopolitiikan luonteesta näyttäisivät olevan paljolti samansuuntaisia: elämää on suojeltava ja sen nimissä tai oheistuotteena saattaa tulla myös kuolemantapauksia. Espositolla on myönteisempi suhtautuminen siihen, että ihmiset voivat ”siedättää” itseään myös siihen suuntaan, että yhteisössä ”siedetään” yhä enemmän ja erilaista elämää.

Kumpikin arvioi demokratian olevan kriisissä, vaikka näkevätkin sen taustan hieman toisistaan poikkeavalla tavalla. Agambenille kyse on kansallisvaltioiden kriisistä, joka johtuu ihmisen ja kansalaisen, kansan ja kansalaisuuden linkityksestä. Leirit ovat tapa hallita tätä jatkuvaa kriisiä, jossa pidämme ”paljaan elämän” näkymättömissä. Agamben ei ole näkymättömyyden ajatuksen kanssa yksin, mikäli tarkastellaan pakolaiskriisiä 2015. Seth Holmesin ja Heide Castañedan (2016, 17) mukaan suhteellisen vähän huomiota kiinnitettiin pakolaisuuden tai maahanmuuton historiallisiin, sosiaalisiin, taloudellisiin tai edes poliittisiin tekijöihin. Eurooppalaiset halusivat vaieta oman roolinsa kriisin synnyssä ja sen aikana. Angela Naimoun mukaan (2016, 227) pakolaiset tai siirtolaiset tulevat Eurooppaan oudossa ”tila-aika-moodissa” (spatiotemporal mode), he eivät vastaa sitä kuvaa muualla käydyistä loppumattomista sodista, jota olemme tottuneet näkemään. Olemme tottuneet näkemään sotaa ja sen seurauksena tulevia pakolaisia etäisyyden päästä, emme omalla maaperällä, omassa aika-, ja paikkatilassamme – varsinkaan niin paljon kuin pakolaiskriisissä 2015. Naimou (2016, 228) väittää, että pakolaiset on rutiininomaisesti pidetty näkymättömissä ja vuoden 2015 pakolaiskriisissä he rikkoivat ”kansainvälisen pysäytysjärjestelmän tarkastuspisteitä”, jotka on suunniteltu säilyttämään etäisyys ja näkymättömyys hinnalla millä hyvänsä. Aiemmin imperialistiset sodat käytiin ”etäisyyden päästä” valtioiden toimesta, joiden kansalaisten, ainakin silloin kun olivat ”kotona”, ymmärrettiin elävän rauhan tilassa ja ajassa. Pakolaisliikkeet eivät haasta pelkästään ideaa siitä, että sota on rauhan vastakohta vaan vielä senkin, että loppumattomat sodat muualla takaisivat rauhan kotona. Naimoun mukaan pakolaiskriisi 2015 loi uutta näkyvyyttä, joka

teki kosketeltavaksi ja osittain romahduti välimatkan sodan ja sen välillä, mitä pidetään rauhana. (Naimou 2016, 228.) Tämän lisäksi pommi-iskut Euroopassa lienevät olleet vahvistamassa kuvaa siitä, että rauha ei ole taattu enää Euroopassa pysyvänä tilana, ja tämä on voinut osaltaan olla vaikuttamassa ihmisten pelkoihin.

Espositolle kansallisvaltioiden kriisissä kyse on demokratian perinteisten erojen julkisen ja yksityisen, valtion ja yhteiskunnan, paikallisen ja globaalin välillä sekoittumisesta ja siitä, että emme ole hyväksyneet elämän politiikkaa osaksi demokratiaa. Suvereniteetti, representaatio tai laki eivät enää riitä puhuttelemaan nykykansalaista. Esposito katsoo, että pääsemme ulos kriisistä, mikäli muutamme identiteettiämme ja poliittista subjektiutta avoimeen suuntaan; avoimuus jää tosin hämärän peittoon. Agamben puolestaan implisiittisesti vihjaa samaan suuntaan kuin Esposito: uudenlaisen subjektiuden suuntaan, jossa kansalaisuus ja suvereniteetti olisivat erotettuna toisistaan. Miten tähän päästäisiin?

Teoksessa ”The Coming Community” Agamben (1993) esittää, että uudenlaisen, identiteetittömän ja valtiottoman yhteisön on mahdollista syntyä vallitsevasta nihilismin maailmasta, jossa nykyään elämme. Agambenin (1993, 79-82) mukaan, kuten Espositonkin (2019, 321), elämme speaktaakkelin yhteiskunnassa, jossa kapitalismi on saavuttanut viimeisen muotonsa ja jossa aiemmin välittömästi eletty on etääntynyt representaatioksi. Agambenin (1993, 80) mukaan juuri kielellisen luonteensa vuoksi speaktaakkelin yhteiskunta säilyttää positiivisen mahdollisuuden, jota voidaan käyttää sitä itseään vastaan. Koska ihmiset vieraannutetaan kielestä, ihmiset voivat ensi kertaa tulla tietoisiksi omasta kielellisestä olemuksestaan (linguistic being). Agambenin mukaan nykyinen politiikka, tuhoava kielellinen kokeilu, tyhjentää joka puolella planeettaa perinteitä ja uskomuksia, ideologioita ja uskontoja, identiteettejä ja yhteisöjä. Vain ne, jotka onnistuvat saattamaan tämän prosessin loppuun, ovat ensimmäisiä ”kansalaisia” (citizen) uudenaikaisessa yhteisössä, jossa ei ole ennako-oletuksia, eikä valtiota, ja jossa yhteistä tyhjäksi tekevä ja määräävä valta on tynnytetty (emt. 82-83).

Agambenin (1993, 1) mukaan ”mikätahansa olevainen” (whatever being) tai ”singulariteetti” (singularity) on tulevan yhteisön jäsen (coming being). Singulariteetti viittaa kuitenkin ihmiseen, vaikka nimityksestä päätellen se voisi viitata mihin tahansa olevaiseen olioon. Käytän selvyyden vuoksi käsitettä ”singulariteetti”. Tämä singulariteetti on vailla yhteisöllisiä ominaisuuksia tai yhteenkuuluvuutta (ranskalainen, muslimi, punainen) ja se vain on, kuten se on (such as it is). Singulariteetti ei identifioitu mihinkään ryhmään eikä se ole minkään luokan jäsen. (Agamben 1993, 1.) Myös singulariteetilla on

samaan tapaan kuin ihmisellä (Agamben 1993, 43) potentiaalinen luonne: se voi olla tai olla olematta eli se kykenee omaan impotenssiinsa. Esimerkiksi pianistilla on kyky soittaa pianoa ja täten potentiaali soittaa pianoa tai olla soittamatta pianoa. (Agamben 1993, 35-36.) Elämä on Agambenille lähtökohtaisesti potentiaalista, mahdollisuus olla tai ei olla, ja siten myös mahdollisuus muutokseen. Tämä potentiaalisuuden ja aktiivisuuden sekoittuminen toisiinsa on form-of-lifen astumista esiin. Tämä uusi elämänmuoto tuotetaan jokaisessa olemisen teossa eli elämisessä; elämä (life) ja eläminen (living) muuttuvat yhdeksi ja samaksi. (Agamben 2015, 233.) Toisin sanoen bios ja zoē sulautuvat yhteen ja täten kolmas muoto eli form-of-life pääsee esiin (emt. 235). Näyttäisi siltä, että form-of-life on sama asia kuin singulariteetti. Bios ja zoē täytyy neutraloida, jotta paljas elämä ei nouse politiikan objektiksi (emt. 236).

Koska valtio on tulevan yhteisön muotona lakannut olemasta, tuleva politiikka ei ole enää taistelua valtion sisäisestä vallasta tai valloituksesta, vaan taistelua vanhan valtion muodon ja uuden ei-valtion (ihmisyyden) välillä, taistelua ylitsepääsemättömästä erotuksesta singulariteettien ja valtio-organisaation välillä. (Agamben 1993, 85.) Tulkitsen valtion tarkoittavan valtiota vallan ja hallinnan muotona, ja suvereniteettina, jolla on oikeus tappaa homo sacer. Valtio ei voi sietää, että singulariteetit muodostavat yhteisön ilman vahvistavaa identiteettiä ja ilman esitettävissä olevaa yhteen kuulumisen edellytystä. Tämä on valtiolle uhka. (Agamben 1993, 86.) Sillä ilman inkluoivaa identiteettiä tai yhteen kuulumisen edellytystä, valtio ei voi tarvittaessa käsitellä singulariteetteja kuten homo saceria: työntää valtion ulkopuolelle ja tappaa syyllistymättä murhaan. Agambenin (1993, 87) mukaan singulariteetti on valtion vihollinen. Missä ikinä he rauhanomaisesti osoittavat mieltään, he ovat kuin kiinalaiset Tiananmenin mielenosoittajat 1980-luvulla, tankit ilmestyvät ennemmin tai myöhemmin (emt. 87).

Agambenin kuvailema tuleva yhteisö näyttäisi olevan ihmisyyden yhteisö vailla valtion suvereniteettia ja rajoja. Tuleva ihmisuus, jossa mikään erityinen piirre ei määrittele singulariteetteja ja täten koko yhteisöä (ihmiskuntaa), antaa ihmisten olla juuri sitä, mitä he ovat. Ainut, mikä heitä yhdistää on täydellinen kommunikaatio, kieli on palautunut ihmisten väliseen kommunikaatioon. Kun valtion rajoja ei ole eikä ole myöskään identiteettiä omaavaa yhteisöä tai sen jäseniä, ei ole myöskään ketään, ketä työntää rajojen ulkopuolelle. Agambenin (1995, 7) mukaan länsimainen politiikka perustuu paljaan elämän poissulkemiselle. Tämä Agambenin ajattelua leimaava ulossulkeminen, näyttäisi täten loppuvan tähän tulevaan yhteisöön. Rajaton ihmisuus ja ihmiskunta ei voi sulkea ketään ulkopuolelleen vaan kaikki ihmiset otetaan sellaisenaan siihen mukaan. Implisiittisesti tämä

valtioiden rajattomuus näyttäisi myös katkaisevan syntymä-kansalaisuus-linkin, jolloin ihmiset eivät enää syntyisi automaattisesti jonkun maan kansalaisiksi vaan ainoastaan singulariteeteiksi, ihmisiksi. Agambenia seuraten myös kansallisvaltioiden kriisi, joka johtuu ihmisen ja kansalaisen, kansan ja kansalaisuuden linkityksestä, loppuisi. Leirit, jotka ovat tapa hallita tätä jatkuvaa kriisiä, jossa ”paljas elämä” on näkymättömissä, lakkaisivat. Mitä tämä tarkoittaisi pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden osalta? Loppuisiko vuosisadan pakolaisongelma? Tästä Agamben ei sano mitään. Implisiittisesti lienee kuitenkin niin, että kaikki ihmiset laskettaisiin ihmiskuntaan kuuluviksi sellaisenaan. Ja mahdollisesti siinä hengessä kuin YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa julistetaan.

Esposito esittää vaatimuksen Euroopalle johtaa muutosta kohti uudenlaista ihmisyyttä. Jotta voisimme uskottavasti puhua ihmisoikeuksista, tulisi hänen mukaansa myös suorittaa resurssien siirtoa - taloudellisesti, lääketieteellisesti ja ekologisesti - lännestä globaaliin etelään. ”Globaalia etelää” ei määritellä, vaan se jää avoimeksi kysymykseksi. Agamben esittää ”kolmannen maailman” ”paljaan elämän” paikaksi; paljasta elämää ovat mm. pakolaiset ja turvapaikanhakijat ja kolmas maailma viitannee kehittyviin maihin. Vaikka Agamben ei esitä mitään vaatimuksia resurssien siirrosta ”kolmanteen maailmaan”, hän esittää, että leiri on myös tapa pitää yllä vallitsevaa poliittista ja taloudellista status quota suhteessa globaalin tavalliseen kansaan. Tulkitsen, että Esposito ja Agamben näyttäisivät paikantavan poliittisten oikeuksien puuttumisen, köyhyyden ja sairauksien vaivaaman maailman jokseenkin samaan paikkaan ja pyrkivän status quon muutokseen.

Vaikka olemmekin Suomessa keväällä 2020 konkreettisesti lääketieteellisessä mielessä menossa kohti laumaimmunitteettia koronavirusta vastaan, emme kuitenkaan yhteiskuntana ole sitä Suomessa muutoin tekemässä. Pakolaiskriisissä 2015 Suomi otti vastaan turvapaikanhakijoita kansainvälisten sopimusten mukaisesti ja toimi myös EU:n Schengen-sopimuksen mukaisesti. Emme lähteneet Suomessa sooloilemaan vaan toimimme EU-sopimusten ja kansainvälisten sopimusten mukaisesti samaan tapaan kuin normaalioloissa. Espositon immunisaation näkökulmasta Suomi ei lähtenyt ”immunisoimaan” itseään pakolaisilta.

Tilannetta pyrittiin hallitsemaan vastaanottokeskusten perustamisella. Pakolaiset ja turvapaikanhakijat saivat säälliset olosuhteet Suomessa ja heitä kohdeltiin kansainvälisten sopimusten puitteissa kuin normaalioloissakin. Heiltä ei riisuttu poliittisia oikeuksia eikä heitä pidetty piikkilanka-aitojen sisällä normaalin yhteiskunnan ulottumattomissa, kuten esimerkiksi Unkarissa. Pakolaisia ei katsottu ”paljaaksi elämäksi” Suomen taholta. Kansalaisyhteiskunta ja yksityinen sektori tulivat apuun ensi alkuun

tyynyineen ja peittoineen sekä jalkapallokerhoineen. Suomi säilytti lain ja järjestyksen, vaikka mielenosoituksia ja hyökkäyksiä pakolaisia kohtaan esiintyikin. Suurmielenosoitus pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden puolesta ja siitä seurannut eduskuntakeskustelu ovat osoitus siitä, että demokratia toimi, kun siltä sitä odotettiin.

5. Parlamentarismi muutoksen kanavoijana

Poliittisesti toimiminen on radikaalisti irrottanut paikkasiteistään, ja jo Max Weber sanoi, että me kaikki olemme ”tilapäispolitiikkoja”. Silti on tietysti selvää, että erilaiset pelikentät vaihtelevat sen suhteen, kuinka intensiivisesti ja ekstensiivisesti niissä toimitaan poliittisesti. Parlamentti on varmasti politisoidun pelitilan moderni paradigma sekä politiikan alan että intensiivisyyden kriteereillä arvioituna. Kari Palosen mukaan juuri tällaisena parlamenttia on myös puolustettava ja tämän vuoksi on vaadittava eduskunnan politisointia. (Palonen 2012, 189.) Jätän eduskunnan politisoinnin sikseen, mutta tarkastelen seuraavaksi parlamentaarista politiikkaa ja parlamentarismien proseduureja ajankohtaiskeskusteluun 14.10. 2015 viitaten. Millä tavalla eduskunta kanavoi syksyn 2015 pakolaistilannetta ja siitä seurannutta liikehdintää puolesta ja vastaan?

5.1 Parlamentarismi ja parlamentaarinen politiikka

Palosen (2012, 181) mukaan mille tahansa ilmiölle voidaan antaa poliittinen merkitys ja mistä tahansa seikasta voidaan lukea esiin poliittinen aspekti. Parlamentaarisuus viittaa Palosen mukaan (2012, 181) politiikan ideaalituoppiin, joka on suhteellisesti parhaiten toteutunut parlamentaaristen instituutioiden menettelytavoissa ja niitä vastaavissa poliittisen debatin käytännöissä. Kuitenkaan Palosen (2012, 181) mielestä parlamentaariset instituutiot eivät suinkaan aina täytä näitä kriteerejä, vaan niiden parlamentaarisuutta voidaan epäillä sekä debatti- että edustusulottuvuuden suhteen.

Suomenkin perustuslain mukaisesti eduskunta edustaa myös alaikäisiä, maassa asuvia ulkomaalaisia ja muita äänioikeutta vailla olevia. Vastaavasti Euroopan parlamentti edustaa kaikkia Euroopan Unionin kansalaisia riippumatta siitä, missä maassa he asuvat ja äänestävät. Parlamentti edustaa kaikkia, mutta ei vain tietyn parlamentaarisen valtion symbolina, vaan myös siinä, mitä se tekee. Jäsenet osallistuvat edustajina välittömästi asialistalle tulevien kysymysten käsittelyyn ja muiden edustus parlamentissa toteutuu ennen muuta vaalipäivänä välillisesti. (Palonen 2012, 18.) Eduskuntaan valittavat 200

kansanedustajaa edustavat siis kaikkia Suomen kansalaisia, ulkomaalaisia ja muita äänioikeutta vailla olevia, kuten tässä tapauksessa myös pakolaisia. Parlamentin tehtävä ei Palosen mukaan rajaudu vain edustustehtävään valtion symbolina vaan myös ulottuu myös siihen, mitä parlamentti tekee. Pakolaiskriisitilanteessa, jossa äärioikeiston liikehdintä eteni sanoista tekoihin, parlamentti paitsi keskusteli ajankohtaisesta tilanteesta rasismien ja viihatekojen suhteen myös allekirjoitti rasisminvastaisen julistuksen. Eduskuntapuolueiden rasisminvastaisen julistuksen allekirjoittaminen on tulkittavissa symbolisesti painavaksi teoksi ja viestiksi paitsi kansalaisille myös maailmalle: Suomi ei hyväksy rasismia ja Suomi ryhtyy myös tekoihin rasismia vastaan. Voitaneen olettaa, että Razmyarin keskustelualoite oli osaltaan vaikuttamassa ääriliikkeiden lainsäädännön kiristämiseen.

Palosen (2012, 18) mukaan edustusperiaate ja parlamentaarinen deliberointi eivät ole toistensa vastakohtia vaan parlamentin jäsenet valitaan edustajiksi nimenomaan debatoimaan ja päättämään sen esityslistalle tulevista kysymyksistä. Palosen mukaan edustajat periaatteessa päättävät itse sen, mitä puhuvat ja äänestävät esityslistan kysymyksistä. Mutta parlamentin valta hallituksen ja sen virkakoneiston parlamentaarisen kontrollin välineenä on ensiarvoista. Jotta tämä kontrolli olisi jatkuvaa ja monipuolista, edellyttää se parlamentin jäsenten itsenäistä debatti- ja päätösvaltaa. Toisin sanoen parlamentti poliittisen kontrollin välineenä toimii kansalaisten puolesta paljon tehokkaammin kuin näiden suorat interventiot hallituksen ja hallinnon suuntaan. (Palonen 2012, 18-19.)

Vaikka käytännössä hallituksenesitykset muodostavat hyvin pitkälti eduskunnan esityslistan, on kansanedustajalla aloiteoikeus esimerkiksi keskustelualoitteen muodossa. Razmyar käyttää tätä kansanedustajan aloiteoikeutta ja ajankohtaiskeskustelu käydään puhemiesneuvoston päätettyä keskustelun järjestämisestä ja se pääsee politiikan agendalle. Erittäin tärkeää aloiteoikeudet ovat nimenomaan hallituksen kontrollin näkökulmasta, sillä agendalle voidaan nostaa asioita, jotka muutoin voisivat jäädä käsittelemättä. Keskustelualoitetta voidaan myös pitää opposition välineenä kontrolloida hallituksen tekemisiä ja ohjata tekemistä lainsäädännön kiristämisen suuntaan. Lisäksi tilanteessa pyrittiin kyseenalaistamaan ja horjuttamaan hallituksen uskottavuutta. Toisaalta kuitenkin tarjottiin yhteistyön kättä rasisminvastaisen julistuksen allekirjoittamisella, jossa otettiin aloite opposition käsiin.

5.2 Debatoinnin luonne

Parlamentti poliittisena instituutiona ei ole ymmärrettävissä ilman kiistaa. Siitä tuli parlamentti sen jälkeen, kun se ei enää ollut pelkkä ruhtinainien aika ajoin koolle kutsuma mahtimiesten neuvottelukunta. (Palonen 2012, 19.) Parlamentin poliittinen pelivara edellyttää kiistojen käsittelyä parlamentaarisesti. Tämä on vastakkainen väkivallan ja voimakeinojen käytölle poliittisten kamppailujen lopettamisessa. Keinojen parlamentaarisuus on riippumaton itse vastakohtien jyrkkyydestä ja vaihtoehtojen erojen radikaalisuudesta. Weimarin tasavallan natsien ja kommunistien yhtäläisyys näkyi juuri parlamentaaristen menettelytapojen halveksunnassa. Tasavallan poliittinen voimattomuus näkyi siinä, että epäparlamentaarisia käytäntöjä ei saatu kitketyksi pois parlamentista. Historiallisesti epäparlamentaarisia tapoja ovat olleen muun muassa se, että vangitaan riittävästi vastustajia tai estetään heidän pääsyä parlamenttiin. Tämä on parlamentaarisen koskemattomuuden periaatteen vastaista. Epäparlamentaarista sananvapauden ja vapaan mandaatin vastaista on painostaa edustajaa äänestämään tietyllä tavalla: on ainakin kysyttävä, kuinka pitkälle puoluekuri voidaan ulottaa. Selvästi epäparlamentaarista on käyttää halveksuvaa kieltä parlamentista. (Palonen, 2012, 20.)

Debatin ideaalitalanteessa vuorotellaan puolesta ja vastaan. Puheiden välillä parlamentin puhemies sääntelee puheenvuorojen jakoa siten, että aito debatti voisi toteutua. Poliittiset kysymykset eivät lähenny toisiaan vaan päinvastoin vastakkaiset vaihtoehdot tulevat selkeämmin esiin. Näistä ideaalitupeppisistä joko äänestetään – viimeisenä puheaktina – tai niistä hiotaan ennen äänestämistä välittäviä tai yhdisteleviä vaihtoehtoja, joilla pyritään muuttamaan parlamentin äänijakaumaa siitä, mikä se olisi puhtaiden vaihtoehtojen suhteen. (Palonen 2012, 21.) Toisin sanoen oppositio voi yrittää muuttaa äänestysvaihtoehtoja itselleen edulliseksi ja näin yrittää horjuttaa hallituksen esityksiä. Äänestämisen parlamentaarinen merkitys on siinä, että kyseinen asia voidaan siirtää pois parlamentin esityslistalta (Palonen 2012, 23). Ajankohtaiskeskustelussa 14.10.2015 poikkeuksellista perinteiseen debattiin verrattuna on se, että kansanedustajat ovat yhtä mieltä siitä, että ”Suomessa ei ole sijaa rasismille ja vihapuheelle”. Tämä toistuu jokaisessa ryhmäpuheenvuorossa ja suurimmassa osassa puheenvuoroista. Kuitenkin keskustelun loppua kohden vastakkaisiksi vaihtoehdoiksi alkavat erottua kiistelyt siitä, lentävätkö leimakirveet rasistiksi leimaamisessa liian herkästi ja onko ääripäitä rasistien ja ”ihmisoikeusihmisten” välillä olemassa. Kansanedustajien keskustelu heijastelee samaa, mitä käytiin julkisessa keskustelussa ja sosiaalisessa mediassa.

Parlamentaarisessa politiikassa siis sanat ovat tekoja, puhe on yhtä lailla teko kuin äänestyskin. Debatoivassa parlamentissa ei voi noudattaa säännöllisen rutiinityön

periaatteita, vaikka tietty viikko- ja päivärytmi voidaankin antaa. Parlamentaarisen politiikan merkitystä ei voida arvioida myöskään mittaamalla sen ”tuloksia”. Toki voi tilastoida parlamentin aikaansaaman lainsäädännön määriä, mutta niiden poliittinen merkitys pitää jättää parlamentin itsensä tai äänestäjien arvioitavaksi. Parlamentin itsenäisyyden tärkeimpiä ilmauksia voi yhtä hyvin olla se, mitä virkamiesten alullepanemia lakiesityksiä se on onnistunut estämään kuin se, mitä lakeja se on saanut säädetyksi. (Palonen 2012, 21.)

Parlamentaarinen debatti vastakkaisena tapahtumana väkivaltaiselle tai voimakkein lopetetulle poliittisille kamppailuille ansaitsee huomiota; sanat ovat tekoja. Tästä näkökulmasta katsottuna ajankohtaiskeskustelu toimii kanavana yhteiskunnassa tapahtuvalle poliittiselle kamppailulle. On perustavanlaatuisesti tärkeää, että sanansäilytys lentelevät eduskunnan istuntosalissa. Sen pitäisi pitää meidät poissa polttopullojen heittelystä ja muusta väkivallan teosta; yhteiskuntarauhan ylläpitäminen voitaneen osaltaan nähdä yhtenä parlamentaarisen politiikan ”tuloksena”.

5.3 Poliittisen muutoksen kanavointi

Parlamentin säännöllinen kokoontuminen merkitsee muutoksen kanavointia kiinteisiin muotoihin ja sitä, että tarjotaan mahdollisuus muutoksiin parlamentaarisin keinoin. Säännöllisesti vaaleilla uudelleenvalittavan ja määrämuotoja noudattavan parlamentin päätökset eivät ole hetkellisten enemmistöjen mielivallan tuloksia, vaan parlamentaarisen harkinnan tuotteita. Jos vaaleissa valtaan päässyt vahva enemmistö pyrkii muuttamaan politiikan reunaehtoja vakiinnuttaakseen valtansa – kuten Unkarin Fidesz-hallitus – tämä johtaa massiivisiin protesteihin ja tilanteen kärjistyessä kansainvälisiin sanktioihin. Vaalien merkitys on ikuisilta näyttävien valta-asetemien purkamisen legitiimissä mahdollisuudessa. Parlamentin kokoonpanon muuttuminen, säännöllisten ja määräaikaisten vaalien perusteella on sivilisoituneen poliittisen muutoksen keskeinen ilmaus. (Palonen 2012, 22.) Suomen politiikassa ikuisilta näyttävät valta-asetelmat muuttuivat vuoden 2011 vaalien jälkeen, kun Perussuomalaiset tulivat vuoden 2011 ”jytyn” jälkeen eduskuntaan. He jäivät vielä oppositioon ja tulivat ensimmäistä kertaa hallitukseen vuoden 2015 vaalien jälkeen. Suurimmat odotukset äänestäjäkunnassa lienevät liittyneet maahanmuuttopolitiikkaan, sillä tunnetusti puolueen listoilta löytyi maahanmuuttokriittisiä ehdokkaita.

Käytännössä parlamentarismien heikkous on parlamentaaristen periaatteiden alisteisuus puolueille ja vaaleille, vaikka parlamentaarinen politiikka on käsitteellinen ja historiallinen edellytys sekä vaalien pitämiseksi että puolueiden muodostamiselle (Palonen

2012, 173). Valtion ja kuntatason parlamentaarisiin elimiin on päässyt vain asettumalla puolueiden listoille. Vaalien järjestäminen on vaikea toteuttaa muuten kuin puolueiden ehdokkaiden pohjalta. Suomalainen vaalijärjestelmä, joka nojaa avoimeen kilpailuun puoluelistan sisällä, antaa puhdasta listavaalia paremmat edellytykset puolueiden edustajien itsenäistymiselle ja tätä kautta myös puolueiden parlamentarisoinnille. On eduksi, että samassa puolueessa on maailmankatsomuksiltaan erilaisia ihmisiä. Puolueen ohjelma ja linja muodostetaan parlamentissa ja ehdokasasettelussa niin selkeiksi, että puolueet erottuvat toisistaan. Näin äänestäjät voivat vaaliessa tehdä niiden kautta alustavia poliittisia valintoja. (Palonen 2012, 174.)

Parlamenttiryhminä puolueet harjoittavat parlamentaarista diplomatiaa ja muodostavat keskenään voimasuhteita – ultima rationa käyttäen – poliittisia kompromisseja turvatakseen parlamentin toimintaedellytykset edustajien parlamentaaristen vapauksien ”väärinkäyttöä” vastaan. Puolueiden kompromissit takaavat stabiilit enemmistöt hallitukselle, kansainvälisille sopimuksille, ja budjetin päälinjoille. Tämän ylimenevää yhtenäistä hallituspoliittista linjaa tai puoluekuria sen sijaan ei tarvita. Puolueen hallitusaseman väärinkäyttö uhkaamalla hallituksen erolla on pikemminkin epäparlamentaarinen menettely. Ja hallitustenesitysten muuttaminen parlamentissa tulisi olla nykyistä paremmin mahdollista. Samoin voi ajatella siirtymistä ryhmäpuheenvuoroista ja pyytämisyjärjestyksestä debattia elävöittävään puhemieshistorian harkintaan puheenvuorojen puolesta ja vastaan – vuorottelun mahdollistamiseksi. (Palonen 2012, 175.)

Parlamentaarinen politiikka on historiallisesti muotoutunut versio deliberatiivisesta retoriikasta ja sen vastakohtana on juhlapuheiden (epideiktinen retoriikka) taputuskulttuuri, jonka moderneja ilmaisuja ovat kansanäänestykset, akateeminen kateederialuktoriteetti sekä muut ”bonapartistisen” johtajaperiaatteen ilmaukset. Parlamentaarista politiikkaa tarvitaan myös silloin, kun osapuolet kiistelevät keskenään eikä heidän yläpuolelleen voida asettaa ketään puolueetonta tuomaria, kuten forensisessä retoriikassa. Parlamentaarinen deliberointi kyseenalaistaa myös diplomatian mallin, pysyvän ja kohteista riippumattoman puolue- tai osapuolijaon: parlamentissa jokainen uusi asia esityslistalla, sitä koskeva puhe tai äänestys sisältää tilaisuuden, jossa edustajat voivat jakaantua uudella tavalla ”puolueisiin”. (Palonen 2012, 183.) Razmyarin keskustelualoitteen allekirjoittaminen voidaan nähdä uutena asiana esityslistalla; toki aina voidaan spekuloida sillä, olisiko hallitus tuonut rasismikeskustelun joka tapauksessa eduskuntaan. Keskustelualoitteen allekirjoittaminen voidaan myös katsoa toimeksi, vaikkakaan se ei ole mikään äänestys, jossa edustajat voivat käyttää vapaata mandaattiaan ja järjestäytyä

uudelleen ”puolueiksi”. Allekirjoittajina oli myös kaksi hallituspuolueen edustajaa, joten tässä mielessä keskustelualoite tarjoaa myös mahdollisuuden poiketa perinteisestä oppositio-hallitus-jaosta.

Palonen (2012, 183) antaa paljon arvoa parlamentaarikoille itsenäisinä toimijoina, ja katsoo puolueiden olevan metonymisia yksinkertaistuksia, joiden toiminnan varaan koko parlamentin toiminta ei nojaudu. Parlamentaarinen aspekti on läsnä toiminnan käytännöissä ja menettelyissä aina silloin, kun käsitellään kiistakysymyksiä, joissa ei ole tuomaria, sovittelijaa tai taputtavan yleisön auktoriteettia vaan päätös riippuu debatoivista osapuolista. Parlamentaarinen aspekti on esimerkki tietystä ideaalittyyppisestä menettelytavasta debatoida *pro et contra* reilun pelin periaatetta ohjeena pitäen. Tavoitteena ei ole lopettaa debattia, vaan säännellä sitä niin, että jokaisella on sekä vapaus että yhtäläiset mahdollisuudet sanoa sanottavansa, suostutella ja tulla suostutelluksi muuttamaan kantaansa. (Palonen 2012, 183.)

”Suora toiminta” on historiallisesti merkittävä parlamentarismien ideaalittyyppin vastakäsite. Sitä harjoittavat yhtä lailla diktaattorit, valtion virkailijat kuin erilaisten liikkeiden ja verkostojen aktivistitkin. Parlamentarismien ansio on pelaaminen rajallisen ajan keinoilla, määräajoilla, kalentereilla ja aikatauluilla. Toiminnan proseduralismiin yhdistyy kiinteästi se, että toiminnan ajallisuutta ja ajoittamista ei voida erottaa sen sisällöstä. Parlamentaarinen aika, sen niukkuus ja jakaminen eräänlaisen reilun pelin periaatteen mukaisesti, on osa parlamentaarisen politiikan määrämuotoisuutta. Se näkyy ”asioiden” monivaiheisessa käsittelyssä, johon sisältyy ”ajanpeluuta”, kuten pöydällepano tai kiireelliseksi julistaminen, sekä jännite debatin rytmin sisältämän parlamentaarisen ajan että kalenterin ja parlamentaarikkojen väsymyksen sisältämän kuluvan ajan välillä. (Palonen 2012,166.) Jarrutuskeskustelua voisi luonnehtia suoran toiminnan parlamentaariseksi analogiaksi: se operoi pelkällä kuluvalle ajalla, puheiden sisältö on yhdentekevää. Tämä havainnollistaa sitä, miten parlamentaarisessa proseduralismissa kieli, aika, toimijat ja parlamentaarinen tila yhdistyvät toisiinsa. (Palonen 2012, 166-167.) Keskustelualoitteessa ja siihen liittyvässä ajankohtaiskeskustelussa sekä rasminvastaisen julistuksen allekirjoittamisessa yhdistyvät toiminnan ajallisuus ja ajoittaminen, jota ei voida erottaa sisällöstä. Keskustelualoite oli ajoitettu taitavasti niin ajallisesti kuin sisällöllisesti, sillä se pääsi politiikan agendalle.

5.4 Parlamentaarisen menettelyn hallinta

Muodollisen puolen lisäksi parlamentaarinen menettely antaa myös poliittista pelivaraa ja erilaisia mahdollisuuksia taktikointiin. Parlamentaarisen menettelyn hallinta edellyttää taitavaa politikointia sen sisältämän pelivaran hyväksikäytössä. Parlamentaarinen politiikka edellyttää proseduurin, miten ja milloin –retoriikan hallintaa, oman politiikan rytmitystä suhteessa vastustajiin ja kilpailijoihin omassa puolueessa, tilanteiden tajua ja tilaisuuksiin tarttumista. (Palonen 2012, 167.) Jo esityslistaa asetettaessa voidaan kiistellä siitä, mitkä asiat ovat tärkeitä, mitkä kiireellisiä, mitkä huolellista ja yksityiskohtaista debattia myös täysistunnossa vaativia. Näissä kysymyksissä parlamentaarista menettelyä tulisi myös täsmentää siten, että agendakysymyksistä ei päätetä yksinkertaisella enemmistöllä, vaan jo muutaman edustajan vaatimus asian perusteellisesta käsittelystä jo mahdollistaisi tämän. (Palonen 2012, 168.) Keskustelualoite oli onnistunut parlamentaarisen prosessin hallintaa niin keskustelun ensimmäisen allekirjoittajan Nasima Razmyarin, SDP:n kuin koko oppositionkin kannalta. Poliitiikan agenda otettiin haltuun ja aloite omiin käsiin. Ajoitus ja sisältö olivat erottamattomat toisistaan. Lisäksi siihen yhdistyi vielä Antti Rinteen aloite rasisminvastaisen julistuksen allekirjoittamisesta, mikä saattaa olla osa samaa poliittista operaatiota SDP:n puolelta. Oli niin tai näin, allekirjoittamisen ajankohtaa on liene yhdessä eduskuntaryhmien kanssa sovittu samaan ajankohtaan ajankohtaiskeskustelun kanssa.

Parlamentin proseduralismin poliittista merkitystä ei voi korostaa liikaa. Sen edellytyksenä on käsitys parlamentaarikosta itsenäisesti deliberoivana poliittikkona, mikä edellyttää puhevapautta, vapaata mandaattia, vapaita vaaleja ja tiettyä parlamentaarista immuniteettia. Proseduralismin olennainen piirre on myös riittävän ajan varaaminen kysymysten parlamentaariseen käsittelyyn, jolloin aika merkitsee tilaisuutta paneutua kysymyksiin perusteellisesti, ja valmiutta muuttaa kantaa parlamentissa esitettyjen näkökohtien perusteella. Tämä joutuu joskus ristiriitaan asialistan pitenemisen vuoksi kasvaneen parlamentaarisen ajan niukkuuden kanssa, jonka käsittely yleensä on edellytys parlamentin poliittiselle toimintakyvylle. (Palonen 2012, 186.) Poliitiikan ideaalityypiksi käsitettynä parlamentarismi ei tarkoita toteutunutta asiantilaa, vaan dissensuksen, debatin ja reilun pelin institutionalisoivaa ja proseduralisoivaa rajakäsitettä. Sillä on mahdollista arvioida olemassa olevia parlamenteja ja muiden instituutioiden parlamentaarisuutta, osoittaa parlamentaariselle poliitikalle periaatteessa mahdollista pelivaraa ja analysoida poliittisia valintoja sen ymmärtämisessä ja käytössä, kuin myös spekuloida eri asioiden parlamentarisoinnin vaihtoehdoilla. (Palonen 2012, 186-187.) Proseduralismin kuuluva ajan varaaminen kysymysten parlamentaariseen käsittelyyn toteutuu myös ajankohtaiskeskustelussa: aikaa varattiin kaksi tuntia. Aika on kokemukseni mukaan

normaalin mittainen ryhmäpuheenvuoroja ja ministeripuheenvuoroja sisältävässä debatissa. Vaikka kansanedustajat ovat usein sidottuja puolueen linjaan ja oppositio–hallitus-asetelmaan, ja siinä mielessä kansanedustajan vapaa mandaatti on ristiriitainen käytännön politiikan kanssa, on kansanedustajalla kuitenkin hyvin vapaat kädet toimia. Suomessa kansanedustajalla näyttäisi olevan hyvin vapaa mandaatti ja parlamentaarinen immunitaatti, ja ne koskevat myös tässä tapauksessa myös Immosta. Kansan valitsemaa edustajaa ei eroteta eduskunnasta kuin äärimmäisessä tapauksessa.

6. Suomalaiset arvot demokraattisen järjestelmän itsepuolustuksena

Suomi kuuluu maailman maiden joukossa edustuksellisiin demokratioihin. Miten suomalainen demokratia pysyy pystyssä? Millaisia arvoja se tarvitsee taakseen? Onko suomalaisissa arvoissa jotakin omaleimaista? Seuraavaksi tarkastelen arvohorisonttia suomalaisen yhteiskunnan taustalla ja pyrin myös valottamaan sitä eurooppalaisessa kontekstissa suomalaisen arvotutkijan, nykyisin sosiaalipsykologian emeritusprofessorin, Klaus Helkaman (2015) ”Suomalaisten arvot: Mikä meille on oikeasti tärkeää?” -teoksen mukaan. Se on edelleen viimeisin suomalaisten arvojen tutkimus.

6.1 Liberalismi

Suomessa vallitseva demokratia voidaan lukea pluralistiseksi liberaaliksi demokratiaksi. Marianna Raulon mukaan (1999, 59) liberalismiin yksi perustavoitteita on ollut pyrkiä sellaisen valtion luomiseen, joka tulee toimeen sen tosiasian kanssa, että ihmisillä on erilaisia käsityksiä hyvän elämän luonteesta. Tämän on katsottu johtavan yhdessä autonomisuuden ihanteen kanssa vaateeseen valtion puolueettomuudesta erilaisten hyvän käsitysten suhteen. Liberalismin etuna verrattuna muihin poliittisiin oppeihin onkin pidetty sitä, ettei se puhu tai toimi minkään erityisen hyvän käsityksen puolesta. Tämä on kuitenkin viime aikoina kyseenalaistettu ja kysytty onko neutraali liberalismi tai puolueettomuus lainkaan mahdollista ja palveleeko puolueettomuuden korostus liberalismiin muita tavoitteita. (Raulo 1999, 59.)

Raulon mukaan (1999, 59) liberalistisen politiikan perimmäisenä tehtävänä on taata kaikkien kansalaisten hyvän elämän toteutuminen. Tätä yleistä tavoitetta kohti pyrittäessä politiikassa kuitenkin joudutaan moniin moraalisiin ja poliittisiin kiistoihin. Liberalistisella valtiolla nykymuodossaan on paljon sellaisia tehtäviä, kuten esimerkiksi opetus ja terveydenhuolto, joissa välttämättä joudutaan ottamaan kantaa siihen, millaisen

vakaumuksen pohjalta näitä tehtäviä hoidetaan. (Railo 1999, 59-60.) Railo nostaa puolueettomuuspohdinnassaan hyvin esiin sen, että myös vallitsevassa liberaalissa demokratiassa on olemassa joitakin ”parempia” ja ”hyväksyttävänä” pidettyjä asioita, eikä se ole arvovapaata. (Railo 1999, 60-62.)

6.2 Arvot

Alkujaan sana arvo on viitannut suomalais-ugrilaisissa kielissä hintaan. Suomen kirjakielessä sana on ollut monimerkityksinen. Jos vastinetta etsii suomalais-latinalaisesta sanakirjasta, vastineet merkitsevät hintaa ja arvostusta. 1800-luvun jälkipuoliskolla arvoista ryhdyttiin puhumaan asiana, jotka jokin ihminen, ihmisryhmä tai yhteiskunta pitää arvokkaana. Arvot siirtyivät asioiden ja esineiden ominaisuuksista ihmisen psykologisiksi ominaisuuksiksi melko äskettäin. Yhteiskuntatieteellinen ja sosiaalipsykologinen arvojen määritelmä sanoo, että arvot ovat ihmisen toiminnan abstrakteja, yleisluontoisia, toivottavia päämääriä, jotka ohjaavat hänen valintojaan ja havaitsemistaan. Niiden avulla voi myös arvioida ihmisten käyttäytymistä ja perustella valintoja. Arvoja ovat esimerkiksi vapaus, tasa-arvo ja maailmanrauha. Arvoiksi katsotaan myös hyveiksi nimitetyt asiat kuten ahkeruus, kohteliaisuus tai rohkeus, jotka kuvaavat toivottavaa käytöstä. Arvojen luonnetta valaisee niiden vertaaminen persoonallisuuden piirteisiin. Ihmisen persoonallisuuden piirteet ovat biologispohjaisia, ja ihmisten väliset persoonallisuuserot säilyvät läpi elämän. Arvot taas olivat tietoisemmin valittuja ja voivat muuttua iän ja kokemusten myötä. Ne kuvastavat ja perustelevat toimintaamme ohjaavia normeja, jotka ovat muodostuneet ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. (Helkama 2015, 8.) Arvot ovat latautunut teema ja erimielisyydet tuntuvat perustavanlaatuisilta ja toisten ihmisten arvomaailma vieraalta. Lintuperspektiivistä katsottuna kaikilla maailman mailla ja yhteisöillä ja ihmisillä on samanlaiset tarpeet ja toiminnalliset vaatimukset, ja arvot heijastavat niitä omalla tavallaan. (Helkama 2015, 10.)

Helkama (2015) käsittelee suomalaisia arvoja useista eri näkökulmista. Niistä tärkeimmät tutkimuksen kannalta ovat Geert Hofsteden (s. 62-79) kulttuurien välisen arvoulottuvuuksien tarkastelu maittain sekä Shalom Schwartzin kehämäinen arvojärjestelmä, joka on sovellettavissa universaalisti eri kulttuureihin ja tarkastelee yksilöiden arvojen keskinäisriippuvuuksia: arvot joko täydentävät toisiaan tai ovat konfliktissa toistensa kanssa (s. 87-111). Kulttuurilla viitataan kummassakin mallissa kansallisvaltion kulttuuriin. Näistä lähtökohdista tarkastelen suomalaisessa yhteiskunnassa olevia suomalaisille tärkeitä arvoja.

6.2.1 Hofsteden kulttuurien väliset arvoulottuvuudet

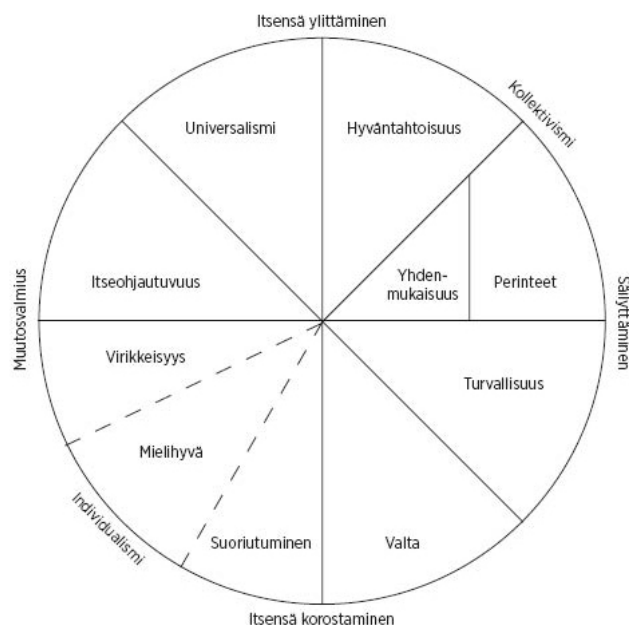
Geert Hofsteden arvoulottuvuudet ovat johtavien ja johdettavien valtaetäisyys, yksilökeskeisyys-yhteisökeskeisyys, epävarmuuden välttäminen (moniselitteisyyden sietäminen) ja suoriutuminen-yhteistyö (Helkama 2015, 62-79). Valtaetäisyydestä kertoo se, missä määrin ne, joilla on vähän valtaa pitävät vallan epätasaista jakautumista luonnollisena ja hyväksyttävänä. Suomi on kansainvälisessä vertailussa pienen valtaetäisyyden maa. (Helkama 2015, 64-65.) Yksilökeskeisissä maissa ihmisten väliset siteet ovat löyhät ja jokaisen oletetaan pitävän huolta itsestään ja perheestään. Yhteisökeskeisissä maissa puolestaan yksilöt ovat vahvasti perheensä ja sukunsa jäseniä. Suomi on muuttunut 1950-luvun yhteisöllisestä maatalousyhteiskunnasta yksilökeskeiseksi 1960-1980-lukujen välillä. Vielä 1964 puolet suomalaisista määritteli itsensä yhteisön kautta esim. ”äidiksi” tai ”työmieheksi”. (Helkama 2015, 67-68.) Tilastollinen yhteys on löydettävissä: matalan hierarkian maat ovat useammin myös yksilökeskeisiä, korkean hierarkian maat yhteisökeskeisiä. Tällaisia maita ovat Suomen lisäksi muut Pohjoismaat ja Saksa ja Viro. Euroopan maat, joissa puhutaan romaanisia kieliä, kuten ranskaa ja portugalia ovat valtaetäisyysasteikolla ylempänä kuin maat, joissa puhutaan germaanisiksi kieliä kuten saksaa ja englantia. Valtaetäisyyserojen katsotaan Hofsteden mukaan juontuvan niinkin kaukaa kuin Rooman valtakunnasta. Keskusjohtoisen Rooman alaisuuteen kuuluvat maat ovat hierarkkisempia kuin maat, jotka jäivät sen ulkopuolelle ja elivät pieninä heimoyhdyskuntina. (Helkama 2015, 71.)

Epävarmuuden välttäminen viittaa moniselitteisyyden sietämiseen. Epävarmuutta välttävässä yhteiskunnassa elämä on järjestyksessä ja ennustettavaa, ja tähän liittyy kireä suhtautuminen aikaan ja sen hallintaan. Suomi ja Saksa kuuluvat epävarmuutta heikosti sietäviin maihin. Rennommin suhtaudutaan esimerkiksi Ruotsissa, Tanskassa ja Kiinassa. (Helkama 2015, 72-74.) Suoriutuminen-yhteistyö on mittari, jolla miehet ja naiset eroavat toisistaan. Suoriutuminen viittaa ansaitsemiseen, tunnustukseen ja eteenpäin menemiseen. Yhteistyö viittaa hyviin suhteisiin esimiehiin, yhteistyöhön toisten kanssa ja turvallisuuteen. Erityisesti ristiriitoja ratkottaessa tämä piirre tulee esiin. Yhteistyömaissa pyritään neuvotteluihin ja kompromisseihin, suoriutumismaissa annetaan vahvimman voittaa. Pohjoismaat ja Hollanti ovat yhteistyön korostamisen maita, toisessa päässä ovat Yhdysvallat ja Australia ja Iso-Britannia. Hofsteden tutkimus perustuu työarvoihin ja työelämän tilanteissa tehtyihin mittauksiin. (Helkama 2015, 75-79.)

6.2.2. Schwartzin arvoteoria

Sosiaalipsykologi Shalom Schwartzin arvoteoria (1992) on kaksiulotteinen järjestelmä, jolla on oma säännönmukaisuutensa. Schwartz kehitti mallinsa Roachenin mittarin avulla ja löysi aineistosta noin neljäkymmentä arvoa, joiden merkitys on suhteellisen sama eri kulttuureissa. Nämä voidaan vielä tiivistää kymmeneen arvo-osioon. Kaksi pääulottuvuutta mallissa ovat itsensä ylittäminen – itsensä korostaminen ja säilyttäminen – muutosvalmius. Itsensä ylittäminen viittaa altruistiseen ja suvaitsevaiseen arvomaailmaan ja itsensä korostaminen asenteeseen, jossa painottuvat kunnianhimo ja menestys. Säilyttäminen viittaa perinteitä kunnioittavaan ja turvallisuushakuiseseen arvomaailmaan ja muutoshakuisuus viittaa haasteiden ja omaehtoisen toiminnan arvostamiseen. Nämä pääulottuvuudet sisältävät kymmenen arvotyyppiä ja ne muodostavat kehämäisen rakenteen, jossa vierekkäiset arvot ovat psykologisesti yhteensopivia ja ympyrän vastakkaisilla puolilla olevat yhteen sopimattomia. Arvo-osiot ovat turvallisuudesta myötä päivään katsottuna valta, suoriutuminen, mielihyvä, virikkeisyys, itseohjautuvuus, universalismi, hyväntahtoisuus ja yhdenmukaisuus/perinteet. Kuviossa 1 on näkyvissä arvoulottuvuudet ja arvotyypit Schwarzttin mallin mukaisesti.

KUVIO 1 Schwartzin malli arvotyypeistä. Kuvio on mukaelma Helkaman 2015 esittämästä Schwartzin (1992) kuviosta.

Mallissa arvojen sijaitseminen lähemmäs tai kaukana toisistaan liittyy motivaatioon: arvojen takana olevat motivaatiot ovat lähemmäs sijaitsevien arvojen kohdalla samansuuntaiset ja kaukana toisistaan sijaitsevat ovat motivaatioiltaan erilaiset. Schwartzin arvomalli on Klaus Helkaman mukaan karkeasyinen ja arvotyypit tilastollisia yleistyksiä. (Helkama 2015, 88-93.) Vaikka mallissa on puutteensa, pystyy se havainnollistamaan yhtä aikaa ihmisten arvojen samanlaisuutta ja erilaisuutta sekä arvojen järjestelmäluonnetta. (Helkama 2015, 100.) Yhdyn Helkaman arvioon. Helkama muistuttaa, että tietyn asian arvostaminen ei johda arvon mukaiseen toimintaan ja että suuri osa ihmisen toiminnasta on totunnaista, automaattista normien noudattamista – ilmeisesti sitä enemmän, mitä tärkeämpi arvo yhdenmukaisuus yksilölle tai yhteisölle on (Helkama 2015, 103).

Suomalaiset erottuivat EU:n jäsenmaiden kansalaisille vuonna 2005 tehdyssä European Social Survey –kyselyssä kahden asian suhteen: universalismin ja yhdenmukaisuuden suhteen. Suomalaisille kaikkien ihmisten hyvinvointi ja suvaitsevaisuus olivat keksimäärien tärkeämpiä kuin muille. Yhdenmukaisuuteen liittyvät itsehillinnän ja sosiaalisten odotusten ja normien mukaisesti toimiminen. Helkama näkee tässä kansallisen yksimielisyyden perinnettä ja toteaa, että konsensus-Suomi on selvästi enemmän kuin pelkkä myytti. (Helkama 2015, 103-104.)

Maita arvioitaessa Schwartzin malli käsittää kolme pääulottuvuutta: tasa-arvo versus hierarkia ja yhteisö versus yksilökeskeisyys ja harmonia versus hallinta. Tuloksissa Suomi sijoittuu – samoin kuin Hofsteden mallissa – matalahierarkiseksi yksilökeskeiseksi maaksi muiden Pohjoismaiden ohella. Kolmannelle ulottuvuudelle ei ole muualla vastinetta, ja se kertoo tavasta, jolla yhteiskunta suhtautuu luontoon ja sosiaaliseen ympäristöön. Harmonisissa maissa painotetaan luontoon sopeutumista ja sosiaalisen maailman sopuisuutta. Maailmanrauha, ykseys luonnon kanssa, ympäristönsuojelu ja oman osansa hyväksyminen ovat tärkeitä arvoja. Hallintaa arvostavissa maissa on tavoitteena hallita, muuttaa ja muokata luontoa ja sosiaalista ympäristöä omien päämäärien mukaiseksi. Kunnianhimo, menestys ja uskaliaisuus ovat tärkeitä. Suomi kuuluu harmoniaa painottaviin maihin yhdessä muiden Pohjoismaiden ja Viron kanssa. Myös Saksa, Italia, Espanja ja Slovenia kuuluvat tähän ryhmään. Hallintaa arvostavat Kiina, Yhdysvallat, Hongkong ja Etelä-Korea. Harmonian ulottuvuus näkyy myös talousjärjestelmässä, vaikka se ei ole yhteydessä maan vaurauteen. Saksa ja Itävalta ovat Pohjoismaiden ohessa maita, joissa talouden toimijat hoitavat asioita yhteistoiminnassa ja markkinoita säädellään. Talouden lisäksi uskonto on mielenkiintoinen arvoihin kytkeytyvä tekijä. Verrattaessa katolisia ja

protestanttisia maita katoliset saavat suuremmat pisteet säilyttämisen- ja itsensä korostamisulottuvuudella eli ovat keskimäärin konservatiivisempia ja arvostavat valtaa ja menestystä. Protestantit puolestaan saavat itsensä ylittämisen korkeammat pisteet eli universalistiset suvaitsevaisuus ja hyväntahtoisuus ovat heille keskimäärin tärkeämpiä. (Helkama 2015, 106-108.)

Tärkein arvoihin vaikuttava tekijä on talous. Talouskasvu laajentaa valinnan mahdollisuuksia, joita ihmisillä on, ja tämä on nähty myös Suomessa. Kun vaurastumisen myötä perustarpeet tulevat tyydytetyiksi, arvomaailma muuttuu. Mutta myös uskonto vaikuttaa taloudesta riippumatta. Tämä todettiin tutkimuksessa, jossa tutkittiin Euroopan alueita. Vauraat protestanttiset alueet erosivat yhtä vauraista katolisista alueista sekä pienemmän säilyttämisen että pienemmän itsensä korostamisen suhteen. Protestanttien vähäisempää materialistisuutta ja konservatiivisuutta saattavat selittää uskonnolliset tekijät. (Helkama 2015, 106-108.)

Suomi näyttäisi erottuvan muita EU-maita tarkasteltaessa pienen valtaetäisyyden ja yksilökeskeisyyden maaksi, jossa universalismi ja yhdenmukaisuus ovat tärkeitä. Suomalaisille kaikkien ihmisten hyvinvointi, hyväntahtoisuus ja suvaitsevaisuus sekä toisaalta yhdenmukaisuuteen liittyvät itsehillintä ja sosiaaliset odotukset ja normien mukaisesti toimiminen nähdään tärkeinä. Helkama (2015, 103-104) näkee tässä kansallisen yksimielisyyden perinnettä, ja konsensus-Suomen, joka on enemmän kuin pelkkä myytti. Suomi kuuluu protestanttisiin maihin, joissa universaalit suvaitsevaisuus ja hyväntahtoisuus ovat keskimäärin tärkeämpiä kuin katolisissa maissa. Lisäksi Suomi kuuluu myös Hofsteden mukaan (Helkama 2015, 72-74) yhteistyötä arvostaviin ja epävarmuutta välttäviin maihin, joissa elämä järjestystä ja ennustettavuutta arvostetaan.

6.2.3 Tasa-arvo ja luottamus

Universalismiarvot erottavat eurooppalaiset, etenkin länsieurooppalaiset, muista kansoista, ja Euroopan sisällä näiden kannatuksen ykkösiä ovat suomalaiset. Myös luontoarvot kuuluvat näihin arvoihin. (Helkama 2015, 112.) Suomalaiset ovat tunnetusti luonnonläheisiä ihmisiä, joille luonnossa liikkuminen ja luonnosta nauttiminen ovat tärkeitä. Luonto kuuluu kansalliseen omakuvaamme, vaikkei se yksilöiden arvoissa kärkeen pääsekään. (Helkama 2015, 114-116.) Tasa-arvo on toinen suomalaisille tärkeä universalismiarvo. Hierarkkisissa kulttuureissa ihmiset eivät näyttäyty toisilleen alastomina (Helkama 2015, 117).

Tasa-arvolla on historialliset juurensa Pohjoismaissa jo 1600-luvulta asti; talonpojilla Suomessa ja Ruotsissa oli jo tuolloin oikeuksia, joita kartanoiden omistajien tuli kunnioittaa. Lisäksi 1920-luvulla Suomessa säädettiin lakeja, joilla estettiin tilattoman väestön muuttuminen syrjäytyväksi ja potentiaalisesti vallankumoukselliseksi teollisuusköyhälistöksi. Suomalaiseen tasa-arvoon kuuluu, ettei ihmisen tarvitse kerjäämällä alentaa ihmisarvoaan, vaan yhteisön pitää huolehtia siitä, että kaikilla on perusturva. Kielteinen asenne kerjäämisen ei ole pelkästään pohjoismainen vaan laajemmin protestanttisen uskonnon piirre. (Helkama 2015, 119-120.) Lisäksi protestanttiseen arvomaailmaan, johon Suomi on ankkuroitunut, kuuluvat työ ja rehellisyys (Helkama 2015, 166.)

Yhteiskunnallisen tasa-arvon olennainen ominaisuus on se, että se synnyttää luottamusta. Luottamuksen tärkeä ominaisuus on se, että se on vahvassa yhteydessä taloudelliseen kilpailukykyyn. Tulokset perustuvat OECD-maiden yhteiskunnallisten innovaatioiden ja Sitran kilpailukykyindikaattoriin sekä World Value Survey-tutkimuksiin. Ihmistenvälinen luottamus osoittautui yhteiskunnan ominaisuudeksi, joka on yhteydessä kilpailukykyyn. Sosiaalinen pääoma on yhteydessä talouskasvuun. Sosiaalisella pääomalla viitataan ihmistenväliseen luottamukseen ja yhdistystoimintaan osallistumiseen. Mitä enemmän sosiaalista pääomaa, sitä parempi kilpailukyky. Ratkaisevaa ei ole ihmisten luottamus yhteiskunnan instituutioihin, kuten poliisiin, oikeuslaitokseen, poliitikkoihin tai europarlamenttiin, kuten voisi helposti ajatella. Ihmiset tosin luottavat myös instituutioihin helpommin, mikäli luottavat toisiinsa.

Luottamus on moniselitteinen käsite. Kansantalouden kannalta on totuttu ajattelemaan, että valtiovallan ja työmarkkinajärjestöjen keskinäinen luottamus on avainasemassa. Ihmistenvälisen luottamuksen keskeinen ominaisuus on sen vahva pysyvyys. Luottamus on pysynyt Suomessa samana vuosina 2002-2008. Luottamuksen vahvuus on kiinteästi yhteydessä uskoon, siten että perinteisesti protestanttisissa maissa se on vahvempaa kuin katolisissa maissa. Luottamuksen takana on tasa-arvo. Mikäli tasa-arvon mittana käytetään valtaetäisyyttä, tasa-arvon ja luottamuksen välillä on yhtä vahva tilastollinen yhteys kuin luottamuksen ja kilpailukykyyn välillä. Sosiaalipsykologisissa tutkimuksissa on todettu, että tasa-arvo on syy ja luottamus seuraus. Tutkimuksista näkyy, että eri maiden ihmistenvälisen luottamuksen taso on vakaampi kuin nopeasti heilahteleva taloudellinen kilpailukyky. Täten Helkaman mukaan on perusteltua uskoa, että luottamus on syy ja kilpailukyky seuraus eikä päinvastoin. (Helkama 2015, 125-131.)

Luottamus saa yhteistyön sujumaan paremmin, kun aikaa ei käytetä arvovaltakiistoihin ja sabotaasiin. Luottavaisessa ilmapiirissä voidaan keskittyä olennaiseen ja tehdä tulosta tehokkaasti. Tämä ilmiö on havaittavissa työpaikoilla, mutta mekanismi toimii myös yhteiskunnan tasolla. Lisäksi tasa-arvo vaikuttaa tutkitusti yhteisöjen innovointikykyyn. Helkaman mukaan, mitä tasa-arvoisempi maa on, sitä enemmän siellä on rekisteröityjä patentteja. Esimerkkinä tästä Helkama mainitsee Suomen ja Ruotsin, jotka ovat tasa-arvoisia maita, joissa rekisteröityjen patenttien määrä on maailman suurin suhteessa väestöön. (Helkama 2015, 132.) Ihmisten välinen luottamus palauttaa kilpailukyvyyn nopeammin kuin epäluuloinen ilmapiiri. (Helkama 2015, 134.) Kun tasa-arvoisuuden mittarina käytetään tulonjaon tasaisuutta mittaavaa Gini-indeksiä, tasa-arvon ja luottamuksen välinen yhteys on miltei yhtä vahva ja selkä kuin valtaetäisyyden ja luottamuksen. Indeksissä 100 kuvaa täydellistä epätasa-arvoista tulonjakoa ja 0 täydellistä tasajakoa. Eriarvoisuuden lisääntyessä epäluottamus kasvaa. Helkaman mukaan Suomessa kansalaisten luottamus ei ole heikentynyt vuosien 2002-2008 aikana, vaikka ihmistenväliseen luottamukseen liittyvät arvot (esim. hyväntahtoisuus) ovat menettäneet kannatustaan. (Helkama 2015, 131-132.)

6.3 Mihin suuntaan ollaan menossa?

Vauraissa jälkiteollisissa yhteiskunnissa, joihin Suomikin kuuluu, itseohjautuvuus on yhtä tärkeää miehille ja naisille. Yksi sukupuoliero esiintyy kuitenkin arvojen suhteen vain Suomessa verrattuna maailmanlaajuisesti muihin maihin: Suomessa turvallisuus on miehille tärkeämpää kuin naisille. Osittain sitä selittää työelämän muutos, jossa miesvaltainen teollisuustyö on hävinnyt nopeasti. Epävarmuus lisää turvallisuuden tärkeyttä arvona. Eläkeläiset kannattavat perinnearvoja enemmän kuin nuoret. Koulutustaso selittää arvojen vaihtelua säilyttämisen- ja muutosvalmius-ulottuvuudella. Mitä enemmän koulutusta, sitä tärkeämpiä muutosvalmiusarvot ovat.

Pitkällä tähtäimellä talous on keskeinen syytekijä yhteiskunnan ja arvojen muuttumista tarkasteltaessa. Vaikutus on molemmin suuntainen, myös arvot vaikuttavat talouteen. Ideologiset liikkeet ovat toinen yhteiskunnallisesti vaikuttava tekijä. Poliittisen järjestelmän muutos vaikuttaa myös arvoihin. Vuosien 1950-1990 muutokset diktatuurista demokratiaan olivat 30 kertaa yleisempiä kuin muutokset demokratiasta diktatuuriin. Vaikka arvojen muutos näkyy suhteellisen nopeasti arvomaailmassakin, se ei ole kuitenkaan tapahdu automaattisesti. Demokratia vaatii arvoihin vaikuttaakseen väestön tuen

demokratialiikkeelle ja kohtalaisen varallisuuden. Vielä 2000-luvun alussa esimerkiksi bulgariaalaisten opiskelijoiden arvot olivat tyystin erilaiset huolimatta Bulgarian EU-jäsenyydestä ja nimellisestä demokratiasta verrattaessa 12 kertaa vauraampiin suomalaisiin ja kuusi kertaa vauraampiin portugalilaisiin bruttokansantuotteella mitattuna. Talous, demokratia ja aatteelliset liikkeet ovat mutkikkaasti toisiinsa kietoutuneita, joten perimmäistä ulkoista arvomuutoksen tekijää ei ole täysin mahdollista tunnistaa. (Helkama 2015, 207-211.) Sosiaalisen ympäristön turvallisuus tai uhkaavuus on myös ulkoinen tekijä, joka vaikuttaa arvoihin. Esimerkiksi syyskuun 11. terrori-isku New Yorkissa 2001 nosti turvallisuusarvojen kannatusta Suomessakin. (Helkama 2015, 211-212.)

Arvoilla on myös oma sisäinen dynamiikkansa, joka näkyy arvojen muutoksessa. Kun yksi arvo muuttuu, esimerkiksi turvallisuus tulee tärkeämmäksi, vahvistuvat Schwartzin kehämallissa myös sitä lähellä olevat arvot kuten valta ja yhdenmukaisuus. Samaan aikaan toisella puolella olevat arvojen tärkeys heikkenee. Turvallisuuden ja universalismin tärkeyden samanaikainen vahvistuminen ei sovi arvojen sisäiseen dynamiikkaan, koska ne sijaitsevat vastakkaisilla puolilla, mutta kuvastaa sitä tilannetta, jossa ilmiöön vaikuttaa useita erisuuntaisia voimia yhtä aikaa. (Helkama 212.)

6.4 Arvojen muutos Suomessa

Arvomuutos voi koskea vain jotain yhteiskunnan ryhmää tai se voi olla kaikki ryhmiä koskeva muutos, joka heijastaa ajan henkeä eli samalla tavalla kaikkiin kansalaisiin vaikuttavaa voimaa. Arvomuutos on prosessina hidas. Arvojärjestyksen lisäksi arvон levinneisyys voi muuttua. Tällä viitataan siihen, että esimerkiksi ympäristöarvot olivat aluksi pienen vähemmistön asia, mutta sittemmin ne on omaksuttu laajemmin. Lisäksi arvон soveltamisala voi muuttua. Joko jotain arvoa aletaan käyttää arvioitaessa asiaa tai kohdetta, johon sitä ei aikaisemmin ole sovellettu, tai sitä lakataan soveltamasta johonkin, mihin sitä aiemmin on sovellettu. Esimerkiksi viime aikoina taloudellisia arvoja on alettu soveltaa uusiin asioihin yhä monipuolisemmin. Samoin universalismiarvoja, kuten oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa sovelletaan paitsi ydinperheen myös ihmisiin yleisesti. Erityisesti suhtautuminen maahanmuuttajiin on tullut akuutiksi viime vuosikymmeninä. (Helkama 2015, 214-216.) Helkaman mukaan (2015, 218) suomalaiset arvot, jotka sisältyvät kansalliseen omakuvaamme, ovat kestäneet aikaa jokseenkin hyvin. Luontoarvot, tasa-arvo, työ ja rehellisyys ovat samalla tavoin omakuvamme aineksia kuin 50 tai 100 vuotta sitten. Jokaisella sukupolvella tuntuu olevan taipumus nähdä oma aikansa arvomurroksen

aikakautena, mutta arvomuutos on useimmiten vähittäistä ja hidasta. Helkaman mukaan suomalaisten itsekuri on romahtanut 1970-luvulta mutta vastaavasti rohkeus ja vapaus ovat nousseet arvopörssissä. Suomalaisten yksilökeskeisyyden arvostus nousi 1970-1990-luvuilla, mutta hienoinen käänne yhteisökeskeisyyteen tapahtui 2005. (Helkama 2015, 218-220.)

6.4.1 Globalisaatio, uusliberalismi ja arvot

Helkaman mukaan (2015, 221) arvomaailmaan vaikuttaa myös globalisaatio, joka alkoi hänen mukaansa 1980-luvulla rahamarkkinoiden vapauduttua. Suomi oli Helkaman mukaan tasa-arvoisimmillaan vuonna 1987, jolloin rahamarkkinoiden vapautuminen ei ollut vielä täysin purrut. Gini-indeksi oli tuolloin 18,7 ja vuonna 2013 26,5 eli samaa luokkaa kuin vuonna 1971. Vuosina 1990-2002 vähiten ansaitseva kymmenen prosenttia suomalaisista kasvatti tulojaan 1,1 prosentti ja eniten ansaitseva kymmenen prosenttia lisäsi tulojaan 45 prosenttia. Globalisaatio on lisännyt eriarvoisuutta kaikissa länsimaissa, vaikka maailmanlaajuisesti se on tasoittanut varallisuuseroja. (Helkama 2015, 221.) Globalisaatio on merkinnyt talouskasvua ja demokratioiden lisääntymistä maailmanlaajuisesti. Läntisissä jälkiteollisissa yhteiskunnissa globalisaatio on lisännyt eriarvoisuutta, mikä on johtanut luottamuksen heikkenemiseen. (Helkama 2015, 232-233.) Uusliberalistisessa ihmis- ja yhteiskuntakuvassa ihminen nähdään olennaisesti taloudellisten arvojen motivoimana *homo economicuksena*. Yhteiskunta toimii parhaiten, kun markkinavoimien annetaan tehdä työnsä vapaasti valtion siihen puuttumatta tai minimaalisesti puuttuen. (Helkama 2015, 224.) Vaikka 1990-luvulla globalisaatio ei heiluttanut suomalaisten arvoja, otti osa eliitistä omakseen uusliberalistiset taloudelliset valta-arvot, joiden sovellusala laajeni Suomessa. (Helkama 2015, 228.) Eliitin käsite jää epäselväksi; ilmeisesti sillä viitataan päätöksentekijöihin ja taloudelliseen eliittiin.

6.4.2 Eurooppa ja Suomi

Euroopan arvokartalla Suomi ja muut pohjoismaat erottuvat omaksi alueekseen, jossa korostetaan enemmän yhteistyötä kuin kilpailua ja jossa toisiin ihmisiin luotetaan enemmän kuin muualla. Pohjoismaalaisten Eurooppa-kuva on varsin kriittinen, ja EU:ta tarkastellaan pohjoismaiden yhteisten arvojen rehellisyyden ja yhteistyön kautta. EU:ta on pidetty byrokraattisena linnakkeena Suomessa ja Ruotsissa on arvosteltu epäluotettavuutta ja

epädemokraattisuutta. (Helkama 2015, 222.) Suomalaisten arvot muuttuivat yksilökeskeiseen suuntaan 1980-luvulla, mikä heijastaa osittain hyvää talouskasvua. Helkama (2015, 223) kuitenkin toteaa, että suomalaiset sopeuttivat itseään ennakolta globalisaation ja EU-jäsenyyden myötä vapautuneisiin markkinoihin ja kovenevaan kilpailuun. Helkaman (2015, 223) mukaan tämä individualismin pysyminen 2005 vuoteen asti on hämmästyttävää, sillä globalisaation, talouslaman ja EU-jäsenyyden voisi ajatella luovan muutospaineita.

Heikko talouskasvu ja eriarvoisuuden lisääntyminen näkyvät kaikkialla Euroopassa säilyttämisarvojen ja niitä kannattavien puolueiden kannatuksen kasvuna (Helkama 2015, 230). Helkama (2015, 230) toteaaakin, että muutospainet ilmenivät ikään kuin jälkijunassa mutta sitäkin voimallisemmin. Perussuomalaisia äänesti 2007 neljä sadasta äänestäjästä ja vuonna 2011 melkein joka viides antoi heille äänensä. Perussuomalaisten vaaliohjelmassa korostuivat suomalaisten perusarvot: rehellisyys, tasa-arvo, työ ja sivistys. (Helkama 2015, 230.) Merkille pantavaa on, että kansallismielisyys on arvo, joka arvojen joutuessa ristiriitaan saa etusijan. Suomalaiset kokevat muihin pohjoismaalaisiin verrattuna elämänsä uhatummaksi ja epävarmemmaksi, ja tämä näyttäisi puhuvan sen puolesta, että säilyttämisarvojen vahvistuminen on reaktio ympäristön uhkaavuuteen. (Helkama 2015, 230.)

6.5 Luottamus ja demokratia

Helkaman mukaan protestanttinen Eurooppa, Suomi yhdessä muiden Pohjoismaiden ja Alankomaiden kanssa on tällä hetkellä ainoa maailman kolkka, jossa kansalaisten enemmistö katsoo, että muihin ihmisiin voi luottaa. Tasa-arvo, työ ja rehellisyys vahvistavat toisiaan. Eurooppalaiset arvot vapaus ja tasa-arvo ovat toteutuneet näissä maissa paremmin kuin muualla ja poliittinen järjestelmä on ”korkean tason tasapainossa”. (Helkama 2015, 235.) Tällä Helkama viittaa Francis Fukuyaman käsitteeseen, jolla tarkoitetaan sitä, että kansalaiset luottavat toisiinsa ja yhteiskunnan instituutioihin (Helkama 2015, 233). Valtio voi myös olla matalan luottamustason tasapainossa, jossa huonolaatuinen julkinen hallinto levittää epäluottamusta kansalaisten keskuuteen. Ensin kansalaiset vetävät valtiolta pois psykologisen tukensa ja sitten rahansa, jota tarvitaan demokratian tehokkaaseen toimintaan. Näin valtio menettää auktoriteettinsa ja joutuu turvautumaan väkivaltaan. Fukuyama arvelee, että tallainen kehitys koskee mahdollisesti kaikkia valtioita. (Helkama 2015, 235.)

Demokraattisen järjestelmän tasapaino ja ihmisten tosiasiallinen tasa-arvo liittyvät käsitteellisestikin toisiinsa. Demokratioiden kansalaiset ovat määritelmän mukaan tasa-arvoisia äänestyskopissa ja oikeuden edessä: jokaisella on yksi ääni, ja laki on kaikille sama. Vaarana Helkaman on, että taloudellisen eriarvoisuuden kasvu uhkaa oikeusvaltiota, jos ja kun rikkaat, yksilöt tai yritykset, saavat rahalla tahtonsa läpi lainsäädännössä ja hallinnossa. Helkaman mukaan kaikki kansalaiset eivät enää tunne, että oikeudenmukaisuus toteutuu; valtiota ei koeta enää oikeudenmukaiseksi. Mikäli tasa-arvoa ei tunneta jossain määrin yhteiseksi arvoksi, demokratia menettää arvoperustansa, ja samoin käy, jos oikeudenmukaisuus alkaa tarkoittaa yhteiskunnan eri ryhmille eri asioita. Tasa-arvon ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden – universaaliarvojen – pitäisi olla yhdistäviä arvoja, jotta demokratia toimisi. (Helkama 2015, 235.)

Se, mikä meidät suomalaiset on pitänyt luottavaisina, on sosiaalisen pääoman toinen osatekijä, osallistuminen yhdistystoimintaan, joka ei ole Suomessa vähentynyt. Suomalaiset harrastavat edelleen yhdessä kuorolaulua, hirvenmetsästystä, uintia, jalkapalloa ja taloyhtiön talkoita. Nämä yhdistävät erilaisiin kategorioihin kuuluvia ihmisiä yhteistoimintaan, joissa syntyy ystävyksiä yli poliittisten, ammatillisten ja sosiaalisten ryhmärajojen. Suomessa tehdään myös paljon vapaaehtoistyötä. (Helkama 2015, 234.) Protestanttinen arvoperinne on toinen taustatekijä luottamuksen taustalla (Helkama 2015, 235). Helkama (2015, 236) ennustaa, että suomalaisten arvot ovat 20 vuoden kuluttua edelleen pohjoismaisia, ja niitä pönkittävät valtion ja kansalaisyhteiskunnan korkean luottamustason tasapaino. (Helkama 2015, 236.) Helkama (2015, 237) toivoo, että suomalaiset omaksuvat muilta esimerkiksi yritteliäisyyttä ja että uudet suomalaiset ottavat omakseen parhaita suomalaisia arvoja.

Suomalaisen demokratian taustalla oleva tärkeä, ehkäpä tärkein arvo, on tasa-arvo. Yhteiskunnallinen tasa-arvo on ollut Suomessa hyvin vahvana perinteenä jo 1600-luvulta lähtien. Suomessa on tietoisesti säädetty lakeja, joilla yhteiskunnallista syrjäytymistä on ehkäisty. Erityisesti sisällissodan jälkeen haluttiin saada kaikki mukaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Tähän kyseiseen tapahtumaan myös ajankohtaiskeskustelussa viitataan: ”Suomea on rakennettava lailla niin, että kaikki voivat tuntea sen omakseen”. Miksi yhteiskunnallinen tasa-arvo on tärkeää? Siksi, että se näyttäisi synnyttävän luottamusta. Tasa-arvo synnyttää luottamusta ihmisten välille, mikä puolestaan lisää luottamusta yhteiskunnallisiin instituutioihin. Ihmisten välisen luottamuksen keskeinen ominaisuus on sen vahva pysyvyys. Suomessa luottamus on pysynyt vakaana. Ihmisten

välisen luottamuksen lisäksi yhdistystoimintaan osallistuminen näyttäisi olevan suomalaisille edelleen tärkeää.

Demokraattisen järjestelmän tasapaino ja ihmisten välinen tasa-arvo ovat siis kytköksissä toisiinsa. Suomalainen poliittinen järjestelmä on Fukuyaman käsitettä seuraten ”korkean tason tasapainossa”. Vapaus ja tasa-arvo toteutuvat Suomessa yhtenä parhaiten maailmassa. Epätasa-arvoisuus kuitenkin vähentää luottamusta. Vaarana Helkama (2015, 235) näkee taloudellisen eriarvoisuuden kasvun. Kaikki kansalaiset eivät tunne enää, että oikeudenmukaisuus toteutuu. Ajankohtaiskeskustelussa tähän viitataan maahanmuuttoon liittyen: ”monet eivät pidä oikeudenmukaisena sitä, että pelkästään sosiaalisin perustein maahamme tulleet saavat sosiaalitet helposti verrattuna vuosikymmeniä pienellä palkalla kituuttaneisiin veronmaksajiin”. Kokemukset epäoikeudenmukaisuudesta alkavat rapauttaa demokratiaa.

Pitkällä tähtäimellä talous onkin keskeinen syytekijä yhteiskunnan ja arvojen muuttumisessa ja vaikutus tapahtuu molempiin suuntiin. Helkaman (2015, 211-214) mukaan demokratia vaatii arvoihin vaikuttaakseen väestön tuen demokratialle ja kohtaisen varallisuuden. Mitä kohtalainen varallisuus tarkoittaa, jää tosin avoimeksi. Globalisaatio on merkinnyt talouskasvua ja demokratioiden kasvua maailmanlaajuisesti; diktatuureista on siirrytty demokratioihin. Suunta demokratioista diktatuureihin näyttäisi olevan vaikeampaa kuin toisin päin. Läntisissä jälkiteollisissa yhteiskunnissa globalisaatio on kuitenkin kasvattanut eriarvoisuutta ja heikentänyt luottamusta. Euroopassa eriarvoisuuden lisääntyminen on näkynyt säilyttämisarvojen ja niitä kannattavien puolueiden kannatuksen kasvuna ja suomalaisittain perussuomalaisten ”jytynä”. Näyttäisi Helkamaan perustuen siltä, että suomalaiset arvot suvaitsevaisuudesta ja tasa-arvosta laajasti jaettuna ikään kuin suojelevat suomalaisia ääriilikkeiltä; ei ole tarvetta lähteä kumoamaan vallitsevaa yhteiskuntajärjestystä. Jos uskomme Helkamaa, näin tulee olemaan jatkossakin.

Eurooppalaiset, etenkin länsieurooppalaiset, erottuvat maailman mittakaavassa muista universalismiarvojen suhteen. Suvaitsevaisuus ja hyväntahtoisuus ovat eurooppalaisille tärkeitä ja Euroopan sisällä suomalaiset ovat ykkösiä. Schwartzin kehämalli näyttäisi osaltaan selittävän myös kahtiajakautunutta ilmapiiriä Suomessa pakolaiskriisin aikaan. Toisaalta turvapaikanhakijoihin suhtauduttiin suvaitsevaisesti, hyväntahtoisesti ja ihmiskeskeisesti. Vapaaehtoiset riensivät auttamaan, kun kriisi oli akuutein. Toisaalta taas turvapaikanhakijat koettiin uhkana. Suuri turvapaikanhakijoiden määrä aiheutti epävarmuutta ja samaan aikaan hallitus oli ilmoittanut taloudellisista leikkauksista, mikä osaltaan on voinut lisätä epävarmuuden tunnetta. Säilyttämisarvojen

vahvistuminen näyttäisi olevan yhteydessä ympäristön uhkaavuuteen (turvapaikanhakijat). Schwartzin kehämalli selittänee osin sitä, miten kahtalainen suhtautuminen samaan ilmiöön, tässä tapauksessa turvapaikanhakijoihin, on mahdollista ja miksi näkemykset eivät lähentyneet toisiaan. Universalismin (suvaitsevaisuus ja hyväntahtoisuus) ja turvallisuuden vahvistuminen yhtä aikaa ei sovi arvojen sisäiseen dynamiikkaan, sillä ne sijaitsevat vastakkaisilla puolilla. Pikemmin vastakkaisella puolella olevat arvot heikkenevät.

7. Lopuksi

Suomen eduskuntapuolueet asettuivat hyvin vahvasti rasismia vastaan. Eduskunnassa käyty ajankohtaisdebatti, joka lähti liikkeelle Nasima Razmyarin (SDP) keskustelualoitteesta, voidaan nähdä yhtenä suomalaisen demokratian toimivana välineenä purkaa yhteiskunnallisia jännitteitä. Se tarjosi osaltaan mahdollisuuden pakolaiskriisin kanavointiin parlamentaarisin keinoin. Razmyar – ja oikeastaan oppositio – onnistui parlamentaarisen menettelyn hallinnassa ja toi politiikan agendalle oman aiheensa ja esitti oman ratkaisunsa tilanteeseen: lainsäädännön kiristämistä vihapuheen ja vihatekojen hillitsemiseksi. Rasisminvastaisen julistuksen uusiminen lähti liikkeelle myös SDP:n toimesta, joten se yhdessä keskustelualoitteen kanssa voidaan katsoa politikoinniksi opposition puolelta. Rasisminvastaisen viestin lähettäminen on myös keskustelualoitteen ja eduskuntakeskustelun yksi tavoite ja se näyttäisi keskustelussa toteutuvan. Keskustelualoitteella pyrittiin vaikuttamaan äärioikeiston tilannekuvan päivittämiseen ja laittamaan liikkeelle lainsäädännöllisiä kiristyksiä vihapuheen ja vihatekojen hillitsemiseksi. On hyvin todennäköistä, että kyseinen eduskuntakeskustelu laittoi alulle tai vahvisti prosesseja, joilla lainsäädäntöä on sittemmin kiristetty. Korkein oikeus määräsi Pohjoismaisen vastarintaliikkeen väliaikaiseen toimintakieltoon 28.3. 2019. Kielto on väliaikaisena voimassa siihen saakka, kunnes korkein oikeus on antanut päätöksen yhdistyksen lakkauttamista koskevassa asiassa.

Suomalaisten laajasti tukema ja tutkimustenkin mukaan arvostama kaikkien ihmisten oikeus hyvään elämään, suvaitsevaisuus, tasa-arvo ja siitä kumpuava yhteiskunnallinen luottamus näyttäisivät pitävän suomalaista demokraattista yhteiskuntajärjestelmää pystyssä. Muista EU-maista Suomea erottavat erityisesti tasa-arvo ja suvaitsevaisuus. Lainsäädännön avulla on tuettu tasa-arvon kehitystä jo 1600-luvulta lähtien. Tasa-arvolla on pitkät perinteet Suomessa, ja yhteiskunnallista tasa-arvoa on haluttu lainsäädännöllä myös edistää. Epäoikeudenmukaisuuden kokemukset rapauttavat

luottamusta ensin ihmisiin ja sitten järjestelmiin. Taloudellinen eriarvoisuus myös lisää epäluottamusta. Epävarmuus lisää puolestaan turvallisuushakuisuutta. Koska universaalit arvot, suvaitsevaisuus ja hyväntahtoisuus, ja turvallisuus eivät vahvistu yhtä aikaa, se selittää osaltaan suomalaisten kahtiajakoa pakolaiskriisissä: vieraanvaraisuutta ja ihmisarvoa vaalivaa ja toisaalta turvallisuushakuisuutta.

Vaikka kriisitilanteissa kansallismielisyys saa etusijan joutuessaan ristiriitaan, arvojen näkökulmasta voitaneen katsoa, että tasa-arvoisuuden ja suvaitsevaisuuden perinne pitää meidät poissa Agambenin analyysin leireiltä. Suomi vastaanotti 32 000 turvapaikanhakijaa eikä sikäli ollut ulossulkeva yhteisö. Turvapaikanhakijoiden ei myöskään voi katsoa olevan agambenilaisittain ”paljasta elämää”, sillä heitä ei Suomessa riisuttu poliittista oikeuksista. Tilannetta hallittiin vastaanottokeskuksia perustamalla, joiden Agamben katsoo olevan leirejä, hallinnan välineitä. EU:n toimet sopimuksesta Turkin kanssa, pakolaisten pitämiseksi Turkin puolella, voitaneen myös katsoa hallinnan välineeksi.

Esposition immuniteetin näkökulmasta Suomi ei myöskään immunisoinut, sulkenut ulkopuolelle, itseään pakolaisia vastaan. Toisin on nyt vallitsevassa covid-19-tilanteessa, jossa elämme, Suomi on lähtenyt sulkemaan yhteiskuntaa ja rajoittamaan ihmisten perusoikeuksia, eli voitaneen katsoa valtion pyrkivän jokseenkin voimakkaasti immunisoimaan itseään. Tästäkin huolimatta kaikki on tapahtunut eduskunnan tuella ja lainsäädäntöjärjestyksen mukaan. Parlamentarismin proseduureja ei ole lähdetty hylkäämään missään vaiheessa poikkeuksellisesta tilanteesta huolimatta. Vaikka valmiuslait on otettu käyttöön, pykälä kerrallaan, on niitä myös purettu samaan tapaan. Esimerkiksi Uusimaa oli suljettuna muutaman viikon ajan. Pelko totalitarismista keväällä 2020 ei ole kuitenkaan EU:ssa täysin aiheeton. Suomi ja muut Pohjoismaat joutuivat Unkarin läksyttämiksi 11.5.2020 kritisoidessaan Unkaria kansalaisvapauksien ja oikeusvaltioperiaatteiden polkemisesta. Unkari on ottanut poikkeuslait käyttöön ilman takarajaa ja antanut pääministeri Viktor Orbanille enemmän valtaa kuin epidemian tukahduttamisen voi katsoa vaativan. Unkarin parlamentti on käytännössä sivussa päätöksenteosta niin kauan kuin Orban katsoo tarpeelliseksi.

Kohti tulevaa maailmaa?

Palataan vielä hetkeksi Giorgio Agambenin tulevaan yhteisöön ja kuvitellaan maailma, jossa ei ole valtiota eikä singulariteettia määritä mikään ominaisuus, ainoastaan ihmisyyys. Millaisena tuleva yhteisö pitäisi tulkita? Olisiko se demokratia?

Agambenin tuleva yhteisö voidaan tulkita modaalilogiikan analyysinä, jossa tarkastellaan mahdollisuuksia ja välttämättömyyksiä ja sen alle sijoittuvalle mahdollisten maailmojen semantiikan yhdeksi malliksi. Ajatuskoe mahdollisista maailmoista on peräisin jo keskiajalta, mutta sitä käytti systemaattisemmin G. W. Leibniz (1646-1716). Mahdollisten maailmojen semantiikassa malleihin sisältyy useita mahdollisia maailmoja. Jos lause on välttämättä tosi, se on tosi kaikissa saavutettavissa olevissa mahdollisissa maailmoissa. Jos lause on tosi vain osassa niistä, se on mahdollisesti tosi. (Tieteen termipankki: modaalilogiikka ja mahdolliset maailmat.) Mahdollisen maailman tulkintaan Agamben itse implikoi (Agamben 2015, 161-187.) Tulevan yhteisön voi tulkita myös yhteiskuntafilosofisena utopiana, mallina ihanteellisesta yhteiskunnasta.

Lähimmäksi aikalaisanalyysiä päästäneen kuitenkin, mikäli tuleva yhteisö tulkitaan ulossulkemattoman yhteisön mahdollisuuksien ja rajojen analyysinä. Mika Ojakangas (2002) analysoi näitä mahdollisuuksia ja rajoja teoksessaan ”Kenen tahansa politiikka”. Ojakankaan (2002, 10) mukaan nämä mahdollisuudet ja rajat ovat vasemmistolaisuuden mahdollisuuksia ja rajoja, sillä aidosti vasemmistolainen yhteisö on aina ulossulkematon yhteisö. Ulossulkemattomuus sinällään ei kuitenkaan ole vielä vasemmistolaista. (Ojakangas 2002, 10.) Vasemmistolaisuus on Ojakankaan (2002, 9-11) mukaan olemassaolon tapa, jossa asetetaan aina heikomman rinnalle ja vasemmistolainen oikeudenmukaisuus on oikeutta *kenen tahansa* onneen.

Mikäli Agambenin tuleva yhteisö tulkitaan vasemmistolaiseksi ulossulkemattoman yhteisön mahdollisuuksien ja rajojen analyysiksi, voidaan Agambenin osittain ristiriitaiseen analyysiin saada hieman enemmän selkoa. Ojakankaan (2002, 116-117) mukaan kontrollin yhteiskunta toimii anonyymiuden pohjalta, ”minkä tahansa” pohjalta, epäjatkuvien identiteettien sekä joustavan ja liikkuvan suorituskyvyn perustalta. Kapitalismin nykyvaiheessa *kuka tahansa* kyllä kelpaa, sillä identiteetti ehkäisee joustavan sopeutumisen mihin tahansa tilanteeseen. Toisaalta kuitenkin oletetaan, että yksilö omaksuu tämän kukatahansisuuden nimenomaan uutena ja ainoana asemanaan ja identiteettinään. Tämä ei kuitenkaan ole kaikkien asemien ja identiteettien lepäämään panemista. (Ojakangas 2002, 117.) Ojakankaan (2002, 117) mukaan lepäämään paneminen pikemminkin tarkoittaa tulemistä pieneksi ja mitättömäksi.

Ulossulkemattoman poliittisen yhteisön lähtökohta on sopeutumista vastoin sopeutumattomuutta. Näin nykykapitalismille tärkeä sopeutuva opportunisti, joka omaksuu minkä tahansa aseman tai identiteetin, saa vastaansa demokraattisen singulaarisuuden. Singulaarinen kuka tahansa ei ole kaikkien asemien ja identiteettien potentiaalinen omistaja

vaan kaiken omistamisen lepäämään panija eli *itsen vapaa käyttäjä*. (Ojakangas 2002, 117-118.) Tulkitsen Agambenin tarkoittavan tätä samaa: singulariteetti on itsen vapaa käyttäjä. Se, onko Agambenin singulaarinen myös demokraattinen ja missä mielessä, on tulkinnanvaraista. Mikäli demokraattisella tarkoitetaan kenen tahansa mahdollisuutta, silloin kyseessä lienee demokraattinen singulariteetti. Myös ”lain toimeksi tekeminen” näyttäisi avautuvan paremmin, mikäli se tulkitaan vasemmistolaisena ”lain nimeen vannomattomuutena”. Se, että kaikki valta ja hallitseminen olisi tehty toimeksi, on harvinaista. Se on kuitenkin läsnä kenen tahansa kukatahansisuudessa. (Ojakangas 2002, 119.) Ojakangas (2002, 119-120) näyttäisi summaavan sen, mitä tulkitsen Agambenin hyvin monipolvisesti sanovan: ”Me emme tarvitse lunastajaa – emme Jumalaa, valtiota, tunnustusta, emme edes oikeuksia. Meidän on päinvastoin itse lunastettava oma peruuttamaton hylättyinä olemisemme. Vasta silloin voimme edetä kohti ulossulkematonta poliittista yhteisöä, kohti todellista kenen tahansa demokratiaa.” Tulkinnanvaraista toki on, onko hylättyinä oleminen peruuttamatonta Agambenin mielestä, mikäli se kuitenkin päättyy ”onnelliseen elämään” ja onko hänen tavoittelemansa ulossulkematonta yhteisö demokratia vai enemmänkin anarkia. Avoimeksi jää myös, onko yksilön, itsen, vastuulla, ”vallan purkavan potentiaalin” käyttäminen, ja jos on, miten se mobilisoidaan tai miten se alkaa mobilisoidua, mikäli spektaakkelin yhteiskunta on matkalla kohti omaa tuhoaan, jonka päätepisteenä on ”onnellinen elämä”.

Liberalistinen demokratia katsoo jo itsessään tavoittelevansa onnellista tai hyvää elämää. Ja Suomessa tämä näyttäisi arvotutkimuksen näkökulmasta toteutuvan maailman mittakaavassa yhtenä parhaiten maailmassa. Arvomuutos on prosessina hidas ja muutokset ovat usein vähittäisiä ja hitaita. Tämä lienee yhteiskunnan kannalta helpottava tieto. Yhtäkkisiä muutoksia arvoissa ilmeisesti ei siis tapahdu. Kuitenkin yhtäkkisiä muutoksia, kuten koronavirus, maailmassamme tapahtuu. Alkumetreillä koronakriisiä näyttäisi siltä, että suomalainen demokratia säilyttää itsensä hyvin poikkeusoloista huolimatta. Mielenkiintoista olisi kuitenkin tutkia esimerkiksi vuoden kuluttua sitä, miten Suomen parlamentaarinen järjestelmä tänä keväänä reagoi poikkeustilanteessa. Lisäksi mielenkiintoista olisi tutkia EU-maiden, esimerkiksi Unkarin, tai EU:n reagoimista koronakriisin hoitoon. Nyt julkisessa keskustelussa ovat EU:n kriisirahastot ja jopa yhteinen velka. Koronakriisin keskellä puhutaan myös ”uudesta normaalista”, sekin tarjoaa varmasti mielenkiintoisia tutkimuksellisia näkökulmia. Aika näyttää, mitä ”uusi normaali” tulee tarkoittamaan.

Lähdeluettelo

Empiirinen tutkimusaineisto

Eduskunnan pöytäkirja 50/2015, s. 1-29. Keskustelualoite vihateoista ja rasismista Suomessa klo 13.59-15.59. Saatavilla: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Poytakirja/Documents/PTK_50+2015.pdf

Tutkimuskirjallisuus

Aaltola, J. Filosofia, taide, ymmärtäminen. Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin, pp. 14-28. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Agamben, G. (1993). *The coming community*. Minneapolis (Minn.): University of Minnesota Press.

Agamben, G. (1998). *Homo sacer: Sovereign power and bare life*. Stanford, Calif.: Stanford University Press.

Agamben, G. & Kotsko, A. (2015). *The use of bodies*. Stanford, California: Stanford University Press. E-kirja.

Agamben, G. (2020). Clarifications -blogikirjoitus 17.3.2020. Käännös: Adam Kotsko. Saatavilla: <https://itself.blog/2020/03/17/giorgio-agamben-clarifications/>, luettu 20.3.2020.

Bundy, C. (2016). Migrants, refugees, history and precedents. *Forced Migration Review*, 51, 5-6. <https://www.fmreview.org/destination-europe/bundy>

Calgano, A. (2015). Individuated Embodiment and Action: Interrogating Roberto Esposito's Negative Self. *Mosaic: An Interdisciplinary Critical Journal*, 48(3), 111-124. Retrieved May 19, 2020, from www.jstor.org/stable/44030457

Esposito, R., & Paparcone, A. (2006). Interview. *Diacritics* 36(2), 49-56. [doi:10.1353/dia.2008.0010](https://doi.org/10.1353/dia.2008.0010)

Esposito, R. (2008). *Bios: Biopolitics and Philosophy*. Minneapolis/London: University of Minnesota Press.

Esposito, R. (2019). Postdemocracy and biopolitics. *European Journal of Social Theory*, 22(3), 317–324. <https://doi.org/10.1177/1368431019850234>

Grönfors, M. (2015). Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin, pp. 146-161. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Finlayson, J. (2010). “Bare Life” and Politics in Agamben's Reading of Aristotle. *The Review of Politics*, 72(1), 97-126. <https://doi.org/10.1017/S0034670509990982>

Hakala, J. T. (2015). Toimivan tutkimusmenetelmän löytäminen. Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin, pp. 14-26. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Helkama, K. (2015). Suomalaisten arvot: Mikä meille on oikeasti tärkeää? Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Holmes, SM, & Castañeda, H. (2016). Representing the "European refugee crisis" in Germany and beyond: Deservingness and difference, life and death. *American Ethnologist*, 43(1), 12-24. <https://doi.org/10.1111/amet.12259>

Hopkins, B. (2019). Beyond the Agamben paradigm: The spatial logics of exceptionalism. *Environment and Planning D: Society and Space*, 37(6), 953–970. <https://doi.org/10.1177/0263775819870538>

Kiviniemi, K. (2015). Laadullinen tutkimus prosessina. Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin, pp. 74-88. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Levinson, B. (2010). Biopolitics in Balance: Esposito's Response to Foucault. *CR: The New Centennial Review*, 10(2), 239-261. Retrieved May 19, 2020, from www.jstor.org/stable/41949700

Lindholm, S. (2016). *Sosiaalisen nousu ja paljas elämä: Arendt suhteessa Foucault'n ja Agambenin edustamaan biopolitiikan teoriaperinteeseen*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, filosofia.

Daniel McLoughlin (2012). Giorgio Agamben on Security, Government and the Crisis of Law, *Griffith Law Review*, 21(3), 680-707, DOI: [10.1080/10383441.2012.10854758](https://doi.org/10.1080/10383441.2012.10854758)

McLoughlin, D. (2014). Rethinking Agamben: Ontology and the Coming Politics. *Law and Critique* 25(3), 319–329. <https://doi.org/10.1007/s10978-014-9143-7>

Moilanen, P. & Räihä, P. Merkitysrakenteiden tulkinta. Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin, pp. 52-73. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Naimou, A. (2016). Double vision: Refugee Crises and the Afterimages of Endless War. *College Literature*, 43, 226-233. DOI 10.1353/lit.2016.0004

Ojakangas, M. (2002). Kenen tahansa politiikka. Helsinki: Tutkijaliitto.

Palonen, K. (2012). Parlamentarismi retorisena politiikkana. Tampere: Vastapaino.

Raulo, M. (1999). Ihmisiä vai ihmisiä: vähemmistöoikeuksien filosofiaa. Helsinki: Yliopistopaino.

Tierney, T. F. (2016). Roberto Esposito's 'Affirmative Biopolitics' and the Gift. *Theory, Culture & Society*, 33(2), 53–76. <https://doi.org/10.1177/0263276414561096>

Van der Heiden, G.-J. (2020). Exile, Use, and Form-of-Life: On the Conclusion of Agamben's Homo Sacer series. *Theory, Culture & Society*, 37(2), 61–78. <https://doi.org/10.1177/0263276419867749>

Elektroninen aineisto

Britannica:

Martin Luther King

<https://www.britannica.com/biography/Martin-Luther-King-Jr> luettu 10.5.2020

Eduskunta:

Keskustelualoitteet: Kaikki keskustelualoitteet

<https://www.eduskunta.fi/FI/valtiopaivaasiat/Sivut/keskustelualoitteet.aspx>

Menettelytapa keskiviikon ajankohtaiskeskustelussa vihateoista ja rasismista Suomessa

<https://www.eduskunta.fi/FI/tiedotteet/Sivut/Menettelytapa-keskiviikon-jankohtaiskeskustelussa-vihateoista-ja-rasismista-Suomessa-.aspx> luettu 2.3.2016

Tilastotietoa päättyneiltä valtiopäiviltä

<https://www.eduskunta.fi/FI/valtiopaivaasiat/tilastojajaraportteja/Sivut/tilastoja-aiemmilta-valtiopäiviltä.aspx> luettu 5.5.2020

Olli Immonen

<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1122.aspx> luettu 18.4.2016

Valmiuslain käyttöönotto koronavirusilanteessa

https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LA-TI/Sivut/valmiuslain-kayttoonottaminen-koronavirusilanteessa.aspx luettu 5.5.2020

Finlex:

Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus

<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1970/19700037> luettu 18.4.2016

Suomen perustuslaki

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L3P30> luettu 12.4.2016

Ihmisoikeusliitto:

Euroopan poliittisten puolueiden peruskirja rasismista vapaan yhteiskunnan puolesta

<http://ihmisoikeusliitto.fi/wp-content/uploads/2015/11/rasismmin-vastainen-peruskirja.pdf> luettu 18.4.2016 ja 10.5.2020

Rasisminvastainen peruskirja allekirjoituksilla

https://ihmisoikeusliitto.fi/wp-content/uploads/2015/08/Rasismmin-vastainen-peruskirja_allekirjoitettu.pdf luettu 18.4.2016

Olli Immosen Facebook-päivitys 24.7.2015

<https://www.facebook.com/olli.immonen.3/posts/10153483050174847,%20> luettu 1.3.2016

Sisäministeriö:

Pakolainen pakenee vainoa kotimaassaan

<https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset> luettu 13.5.2020

Suojelupoliisi. Ääriliikkeet. Saatavilla: <https://www.supo.fi/aariliikkeet> luettu 21.5.2020

Tieteen termipankki:

modaalilogiikka <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Nimitys:modaalilogiikka> luettu 20.4.2020.
mahdollisten maailmojen semantiikka
http://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:mahdollisten_maailmojen_semantiikka luettu 20.4.2020.

Ulkoministeriö:

Ulkoministeriön 23. määräaikaisraportti 12/2015 koskien rasisminvastaista yleissopimusta (1965)

https://um.fi/documents/35732/48132/suomen_23_m%C3%A4%C3%A4r%C3%A4aikaisraportti_12_2015/3965b99c-8722-8350-5751-4c70cb8892e3?t=1525646925536 luettu 10.5.2020.

Valtioneuvosto:

Koronavirusepidemian aikaiset rajoitukset. Saatavilla:
<https://valtioneuvosto.fi/tietoa-koronaviruksesta/rajoitukset-ja-suositukset> luettu 20.5.2020

Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015. Saatavilla:

https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETT_Y_netti.pdf luettu 18.4.2016

Yhdistyneet kansakunnat

Ratification of 18 International Human Rights Treaties

<https://indicators.ohchr.org/> luettu 10.5.2020

Verkossa ilmestyneet sanomalehtiartikkelit:

Helsingin Sanomat (26.7.2015): Perussuomalaisten Terho: Immosen näkemykset "puolueen kannalta haitallisia". Kirjoittajat: Marko Junkkari ja Jukka-Pekka Raeste. Saatavilla: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000002840875.html> luettu 18.4.2016

Helsingin Sanomat (26.7.2015): Sipilä paheksui Immosen Facebook-kirjoitusta, Soini ei kommentoi. Kirjoittajat: Jukka Hiiri, Verna Vuoripuro, Eeva Palojärvi. Saatavilla: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000002840910.html> luettu 1.3.2016

Helsingin Sanomat (28.7.2015): Yli 10000 osoitti mieltään rasismia vastaan. Kirjoittaja: Ilkka Mattila. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002841151.html> luettu 1.3.2016

Helsingin Sanomat (6.8.2015): Krp ei aloita esitutkintaa Immosen kirjoituksesta. Kirjoittaja: HS. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002843264.html> luettu 1.3.2016.

Helsingin Sanomat (7.8.2015): Studio Kulmapöydässä Antti Rinne: Kaikki puolueet mukaan rasismiin vastaiseen julistukseen. Kirjoittaja: HSILTA/HSTV. Saatavilla: <https://www.hs.fi/ilta/art-2000002843511.html> luettu 18.4.2016.

Helsingin Sanomat (10.3.2020): Kreikka uhkaa heikentää pakolaisten asemaa monella tavalla: Tiukka retoriikka on tuttua nykyhallitukselle, mutta niin on myös sen aikeiden epäselvyys. Kirjoittaja: Tommi Hannula. Saatavilla <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006433687.html> luettu 6.5.2020.

Iltalehti (10.3.2013): Olli Immosesta Suomen Sisun uusi puheenjohtaja. Kirjoittaja: Anni Alentola. Saatavilla: <https://www.iltalehti.fi/uutiset/a/2013031016766475>, luettu 1.3.2016.

Kaleva (15.8. 2015): KSML: Perussuomalaiset ei uusisi rasismiin vastaista julistusta. Kirjoittaja: STT. Saatavilla: <http://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/ksml-perussuomalaiset-ei-uusisi-rasismiin-vastaista-julistusta/704586/> luettu 18.4.2016

Keskisuomalainen (8.3.2010): Vuoden pakolaisnainen taistelee kunniaväkivaltaa vastaan. Kirjoittaja: STT. Saatavilla: <https://www.ksml.fi/kotimaa/Vuoden-pakolaisnainen-taistelee-kunniav%C3%A4kivaltaa-vastaan/127200>, luettu 10.5.2020.

Keskisuomalainen (20.4.2011): Kaleva: Perussuomalaisten Immonen sallisi kiihotuksen kansanryhmää vastaan. Kirjoittaja: Anna Kivinen. Saatavilla: <https://www.ksml.fi/kotimaa/Kaleva-Perussuomalaisten-Immonen-sallisi-kiihotuksen-kansanryhm%C3%A4%C3%A4-vastaan/166235> luettu 1.3.2016.

Lapin kansa (19.9.2015): Mielenosoitus pakolaispolitiikkaa vastaan Torniossa ja Kemissä sujui rauhallisesti. Kirjoittaja: STT, Lapin Kansa, Pohjolan Sanomat. Saatavilla: <https://www.lapinkansa.fi/mielenosoitus-pakolaispolitiikkaa-vastaan-torniossa/37692> luettu 10.5.2020.

MTV (25.7.2015): Professori: Ilman Immosen eroa jopa hallituskriisi on mahdollinen. Kirjoittaja: Jani Savolainen. Saatavilla: <http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/professori-kohutekstin-julkaissut-kansanedustaja-erotettava-perussuomalaisista/5239152> luettu 15.4.2016

MTV (27.7.2015): Heinäluoma Immosen mahdollisesta erottamisesta: Sopiiko hallituspuolueelle tuollainen puhe? Kirjoittaja: MTV uutiset. Saatavilla: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/heinaluoma-immosen-erottamisesta-sopiiko-hallituspuolueelle-tuollainen-puhe/5240360#gs.6hivct> luettu 18.4.2016.

MTV (27.8.2018): Tällainen on pian 20-vuotias Suomen Sisu: Kansallismielisiä kohukirjoituksia, nokittelua uusnatsien kanssa – ”Ollaan ikään kuin luotu koko skene”. Kirjoittaja: Tommi Kolehmainen. Saatavilla: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/suomen-sisu-20-vuotta-kohujen-kautta-kansallismielisen-kentan-markkinajohtajaksi-uusnatsien-jasenyytta-ei-kielleta-ollaan-ikaan-kuin-luotu-koko-skene/7035044#gs.6hi2nt> luettu 10.5.2020.

Suomen uutiset (26.8.2015): Olli Immosen puhe medialle. Kirjoittaja: Suomen uutiset. Saatavilla: <https://www.suomenuutiset.fi/olli-immosen-medialle-pitama-puhe-kokonaisuudessaan/> luettu 1.3.2016.

Uusi Suomi (17.4.2019): Supo pitää Suomen sisua ääriryhmänä – jäsen puolustaa. Kirjoittaja: Jenni Tamminen. Saatavilla: <https://www.uusisuomi.fi/uutiset/supo-pitaa-suomen-sisua-aariryhmana-jasen-puolustaa/acb51db0-224e-3908-94c6-1a810f57280a> 1.3.2016 luettu.

Yle (2.4.2008): Kauko Juhantalo joutui valtakunnanoikeuteen. Kirjoittaja: Reijo Perälä. Saatavilla: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2008/04/02/kauko-juhantalo-joutui-valtakunnanoikeuteen> luettu 10.5.2020.

Yle (26.7.2015): Sipilä: En voi hyväksyä Immosen kirjoituksia. Kirjoittaja: Johan Jaakkola. Saatavilla: http://yle.fi/uutiset/sipila_en_voi_hyvaksya_immosen_kirjoituksia/8182326 luettu 18.4.2016.

Yle (28.7.2015): Arviolta 15 000 osoittaa mieltään monikulttuurisuuden puolesta – seuraa suorana. Kirjoittaja: Yle uutiset. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-8186827> luettu 10.5.2020.

Yle (1.8.2015): Sipilä Immos-kohusta: "Ei ole hallitusyhteistyökysymys". Kirjoittajat: Terhi Toivonen ja Arto Loukasmäki. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-8197054> luettu 18.4.2016.

Yle (14.10.2015): Puolueilta yhteinen rasismin vastainen julistus – "Tuomitsemme kaiken väkivallan". Kirjoittaja: Terhi Toivonen. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-8380508> luettu 18.4.2016.

Washington Post (31.7.2015): A politician in Finland declared war on multiculturalism. This is how his country responded. Kirjoittaja: Ishaan Thoor. Saatavilla: <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/07/31/a-politician-in-finland-declared-war-on-multiculturalism-this-is-how-his-country-responded/> luettu 1.3.2016.